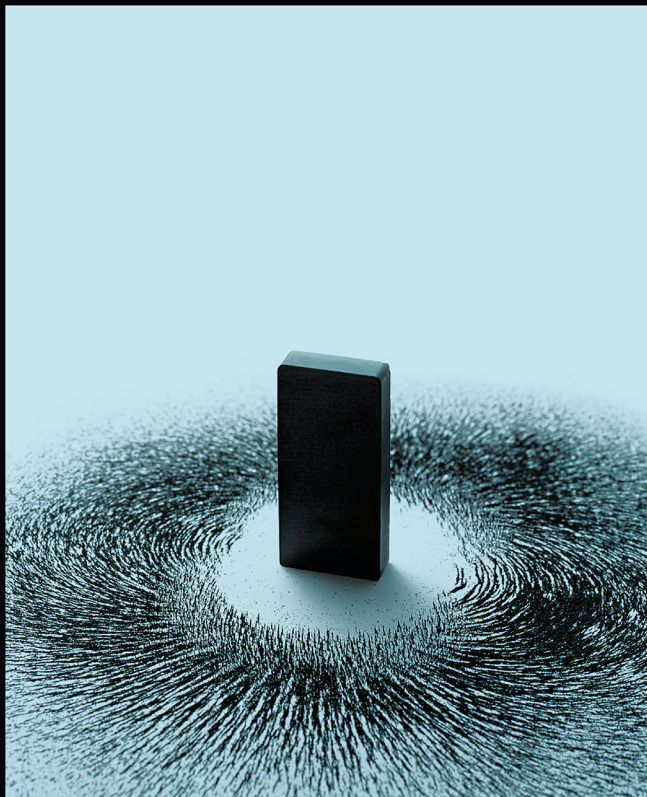

K

Művészet és Gondolat

KALLIGRAM

■ 2023 · ÁPRILIS ■

XXXII. ÉVFOLYAM, 2023. ÁPRILIS

T A R T A L O M

- 3 **PÉNTEK ORSOLYA** _____ ■
Fő tér (esszé)
- 17–18 **GREGORY WOODS** _____ ■
17 De sajnálom! (versek)
17 Csukott szemmel
18 Fegyverbe
18 Egy migráns
18 City of Love
- 19 **MARGETIN ISTVÁN** _____ ■
Utasnak hátul a helye (novella)
- 24–25 **NAGY MÁRTA JÚLIA** _____ ■
24 Anzix, Róna utca (versek)
25 Rákosszentmihály v. á.
- 26–37 **VERES ISTVÁN** _____ ■
A jóságos parmezánboszorkány és a ragadozó csirkék (részletek)
26 *A csirkék és a csodaalma*
27 *Az elvárásolt vasútállomás*
29 *A rózsaszín bicikli megmentése*
31 *Mohalecke*
34 *A krakedli fogságában*
- 38 **NAGY KRISZTA LÉNA** _____ ■
A kerítés túloldala (regényrészlet)
- 46–47 **CSŐSZ GERGŐ** _____ ■
46 opál (versek)
46 tejsav
47 anim
- 48–52 **BARTALOS TÓTH IVETA** _____ ■
48 Tizenöt (kisprózák)
49 Red velvet
51 Tizedik
- 53–55 **VIDA BOLDIZSÁR** _____ ■
53 Gaia (versek)
54 Some Girls Are Bigger Than Others
55 Húsvét

- 56 **JOLVASI ANDRÁS** ■
Két őszi nap Ujpesten (regényrészlet)
- 66–67 **TATÁR SÁNDOR** ■
66 Sebjaj... (versek)
67 Nem olyan bonyolult (ijesztő) ez
- 68–71 **HETÉNYI ZSUZA** ■
Nyugati, Keleti (részletek)
68 *Kőzene (július 22.)*
71 *Cirkó (szeptember 4.)*
- 72 **KARÁCSONYI ZSOLT** ■
Belső tízezer (regényrészlet)
- 76 **GERGYE LÁSZLÓ** ■
A látszat igazsága – az igazság látszata (tanulmány)
(Steen Steensen Blicher: *A vejlbji pap*)
- 85 **GORTVA TAMÁS** ■
A szonett évszázadai (kritika)
(Pataky Adrienn: *A hangzatkától a szonettkoszig*)
- 88 **FÜLÖP BARNABÁS** ■
Joviális Mad Max (kritika)
(Bognár Péter: *Hajózni kell, élni nem kell*)
- 91 **STERMECZKY ZSOLT GÁBOR** ■
A mese erejéről (kritika)
(Szemethy Orsi: *A sikoltó*)
- 94 **SZABÓ MÁTÉ** ■
Nem üt kezünkre a külvilág (kritika)
(Szálinger Balázs: *Koncentráció*)

KALLIGRAM
Művészet és Gondolat

FŐSZERKESZTŐ: Mészáros Sándor
ms.kalligram@gmail.com

SZERKESZTŐK:

Ágoston Attila (koordinátor)

oz.kalligram@gmail.com

Száz Pál

palika.100@gmail.com

Szilágyi Zsófia

szilagyi73@gmail.com

Tóth-Czifra Júlia

toth.czifra.julia@gmail.com

Oláh Péter

olah.peter.kalligram@gmail.com

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Hrapka Tibor

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:

Grendel Lajos †

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Földényi F. László,

Keserű József,

Márton László,

Németh Zoltán,

Hizsnyai Zoltán,

Rédey Zoltán

Szerkesztőség:

KALLIGRAM, spol. s r. o.

Staromestská 6/D

P. O. Box: 223

SK-810 00 Bratislava 1

Tel.: 00421/ 2 54415028

FELELŐS KIADÓ: Mészáros Sándor

Szlovákiai megrendelések:

oz.kalligram@gmail.com, valamint

a Szlovák Posta alábbi címén: Slovenská

pošta, a. s.; Stredisko predplatného tlače;

Uzbecká 4; P. O. Box 164; 820 14 Bratislava

214; e-mail: predplatne@slposta.sk

Magyarországi elérhetőség:

ms.kalligram@gmail.com

Támogatóink:

Kisebbségi Kulturális Alap

(Realizované s finančnou podporou

Fondu na podporu kultúry národnostných

menšín)

Nemzeti Kulturális Alap

**KULT
MINOR**

Kiadja a Kalligram Polgári
Társulás / OZ Kalligram, Hlavná
/ Fő utca 37/19, SK-929 01

Dunajská Streda / Dunaszerdahely

[ICO:42291810] és a Pesti Kalligram

Kft., 1094 Budapest, Tűzoltó u. 8. sz.

fél em. 2. Adószám: 12241273-2-43

Nyomda / Tlačiareň: Colortoys Bt., Győr.

Példányszám / Nákla d: 500 db / ks

Ára / Cena: 700 Ft / 3 EUR.

Magyarországon terjeszti

a Relay Hírlapkereskedelmi Rt.

és a regionális részvénytársaságok.

EV 358/08 ISSN 1335-1826

Havilap, megjelenik az adott hónap

10. napjáig.

www.kalligramoz.eu

Fő tér

A nyelv voltaképp alkalmatlan. Valami olyasmit mond, amit mondani akar, mégis mellémutat. Vö. az Ottlik-képlettel: „minél jobban pontosítod, annál kevésbé van meg biztosan. A legnagyobb pontossággal teljesen eltűnhet a megléte. (Érthető lesz, de nincs ilyen.) A legnagyobb biztosan-meglevésével eltűnhet, hogy egyáltalán micsoda (ez a Valami, ami ennyire Van). Ha az epszilon pontosságát (egy változó) (...) pivel, a biztosan megléte (változó) értékét (...) róval jelöljük, akkor a szorzatuk (összegük, hatványuk) egy állandó mennyiségnél soha nem lehet nagyobb. Ez érzékelteti a fenti sajátos helyzetet: hogy csak egymás rovására fokozhatók: (...)]

Amit állítunk: Pécs „mediterrán”. (Meg Szentendre is. Ez a kettő mindenképp.) Mellémutatunk. Majdnem az, de semmiképp sem pontos. Eltűnhet a megléte, ha pontosítunk?

Mediterrán: pálmafélék a dézsákban a dzsámi előtt és a Zsolnay-negyed udvarán? A kíméletlenül meleg július és augusztus? A Boltív köz Itáliát idéző hűvöse, a Pécs-től északra ismeretlen belső kertek, a napernyők a teraszok felett, a beérő füge és gesztenye, a novemberi napsütés? A felirat horvátul a végén az egyik étteremben, hogy Ženski? (Nagykanizsán több a horvát felirat – ha már.) Vagy mindez – és még valami?

Nagyobb vagy kisebb halmaz a mediterrán annál, mint amit mondani akarunk – vagy csak egy jelzője a pontosabb kifejezésnek, amellyel a város lényegét megfogni szeretnénk?

Kezdjük akkor máshonnan. Sopianae (és ha már szó esett róla: Ulcisia Castra) már akkor is itt volt, amikor Magyarország még nem létezett, legfeljebb Pannónia provincia és Mediterráneum.

Mondjuk: provincia és földközi-tengeriség, ám a provincia és a Földközi-tenger voltaképp ugyanannak a dolognak: a Római birodalomnak két aspektusa.

Az egyik valahol a hiperboreusok földje felé vezető úton, de római területen, a másik meg az origóban, Rómával a közepén.

Ha innen nézzük, mindjárt megváltozik a kép. Más ugyanis a tér, amelyben Pécsset el kell helyeznünk.

Ha azt mondjuk, Pécs Magyarország egyik legdélibb, mediterrán városa, igazat mondunk ugyan a jelenlegi koordinátarendszer szerint – ám ha meg akarjuk érteni, hogy

Pécs miért „mediterrán”, már kénytelenek vagyunk elővenni a kétezer éves koordináta-rendszer, amelyen még nem szerepel Budapest (sem Magyarország): a városok helye Rómához – és Itáliához – képest határozható meg, és kész.

Pécs Róma felől nézve az egyik északi provincia fontos városa, amely nem különbözik sokban a többi várostól – és természetesen Róma felé néz.

(Erről beszél Hamvas is az *Öt génius*zban, igaz, ő nem a limesen belülség / az egykori birodalom belülség felől közelít, hanem a táj lelke felől, kijelentve, hogy e táj sok olasz vidéknél déliesebb, megkülönböztetve a polisz műriandrosz kultúrára épített világát a nyugati típusú, civilizációra épülő világtól.)

Az, hogy Róma felé néz, nemcsak orientációt jelent, de városszervezési elvet, város-teret, kultúrát is: a meghódított területek települései Olisippótól Londiniumig római városok voltak fórummal, capitoliumi triásszal, fürdőekkel, könyvtárral, tabernával és villagazdaságokkal, a medencéken és a kutakon ezüstösen csillanó hátú mozaikdelefinekkel és fáradt-szép festett hajnali kertekkel az ebédlők falán, amelyekben madarak szállnak örökké csobogó kutakra, és virágok nyílnak az ezer gyümölcs alatt lehajló ágak között és alatt, később római modorban festett ókeresztény sírokkal, amelyek közül egynemely fennmaradt, mint Pécssett, egynemely meg nem.

Persze, Pannóniában inkább Iziszt és Mithrászt imádták, esetleg Silvanust, a birodalom más szegleteiben meg más isteneket – attól függ, milyen katonaság állomásozott az adott helyen, és volt-e olyan római isten, akinek alakjával a helyi leigázott törzs valamely istene összeolvadhatott a képzetekben, mint ahogy egykor Dionüszosz-Bacchus és Liber egyesült Rómában, hiszen az istenek örökös transzformációja és átalakulása egyes aspektusaik szerint zavartalanul zajlott, amíg csak a történelmi időn kívül, az örökkévalóságban kellett létezniük – egészen addig, amíg Krisztus megjelent a történelmi idő, a valóságos idő egy pontján, a mítoszok zárt teréből kitörve, esélyt sem adva az antik isteneknek, akik ezt a mutatványt nem voltak képesek végrehajtani. Örökké az örökkében rekedtek, a fal túloldalán.

Mégis: a római birodalom városai, akármennyire is különböztek helyük, népességük, vagy bennük legszívesebben gyakorolt kultuszok szerint, jobban hasonlítottak egymásra, mint amennyire nem.

Az egykori limesen belül létrejött városok által kirajzolt birodalmi szerkezet és az egykori városok belső szerkezete pedig a mai napig összeköti ezeket a településeket Osilippótól, Lisszabontól Rómán át Sopianae-ig és tovább – az évszázadok alatt lezajlott különfejlődés ellenére máig van bennük valami meghatározhatatlanul közös, főleg ott, ahol az egykori római városra élő város települt a középkorban, majd fejlődött tovább az újkorig – azokat a rommezőket, mint az óbudai Aquincum, sajnos nem igazán sorolhatjuk ide.

Egyszóval: az, amit mediterránnak nevezünk, elsősorban annyit jelent: római alapítású.

Feltétlenül a limesen belül van, és feltétlenül város, egykor fóruma és basilicája, legalább egy fürdője és könyvtára volt, és fórumán valaha az azóta az örök időben ragadt Iuppiter arany sisakján csillant meg a lebukó nap fénye, és a tabernákban, a frigidárium és a tepidárium tereiben a helyiek nyelve mellett a latin járta.

Mindez persze korántsem jelenti azt, hogy ab urbe condita kell számolnunk – hiszen a városalapítás előtt már volt valami a későbbi római városok helyén: hol – mai mértékkel mérve – falu, hol házcsoport egy vízi átjárónál, hol komplett kelta város.

Sokminden volt előttük is. De civilizáció nem volt.

Sokminden volt utánuk is.

De a „mediterrán” városok gyökéroka mindig, mindenhol: Róma.

Róma mégsem elég. London, de még Aquincum vagy Szombathely sem lesz semmitől sem mediterrán, akármit is jelent a szó.

Olyan városok ezek, amelyek őrzik a birodalom emlékét és romjait, Ízisz-szentélyt, mint Szombathely, fürdőmaradványokat és egy komplett városmaradványt, mint Óbuda, szentélyeket, szobrokat, aquaductusszeleteket – akkor hát miért inkább reminiscenciája Pécs a birodalomnak és a latinitásnak, mint Óbuda vagy Szombathely, vagy London?

A birodalomnak talán semmivel sem jobban, mint a másik három.

A latinitásnak viszont mindenképp, részben a klíma, részben a szerencsés történelem, részben a városszerkezet miatt – utóbbi miatt még akkor is, ha a római város alaprajza nem pontosan fedí le a későbbi városét, mint oly sok helyen délen, ahol koncentrikus körökben kezdett nőni az egykori fórum körül az évszázadok alatt a polisz.

Rómában egyenesen a város szíve az antik Róma, Milánóban alig pár lépésre van Mediolanum legtöbb emléke a belvárostól, a mai Pula hajszálpontosan ráépült az antik Polára, fél méterrel sem került arrébb semmi, egyszerűen körbenötte a város az egykori közepét.

Ha már megemlítettük Óbudát: a tatárdúlás előtt itt volt a királyi székhely, aligha véletlenül: az újabb és újabb hódítók egyszerűen rátelepedtek a már meglévő városmagokra.

IV. Béla Dalmáciából hazatérve azonban jobban védhető helyet választott: a mai Budavárat.

Így vesztette el az esélyt a több száz évvel később világvárossá nőző Budapest, hogy természetes úton, a római városmag körül koncentrikusan növekedjék, mint más, az egykori birodalom romjain létrejövő középkori városok, ám ha megnézzük, hol volt a pesti oldal római települése, Contra-Aquincum, rádöbbenünk az aszimetriára is: a mai Pest legbelsőbb, legbelvárosibb részén, a Március 15-e téren – amely ma IV. Béla Budavárával néz farkasszemet.

Így került hát a természetes középnek teremtett Aquincum a városszélre, Vetus Budához – és maradt ott máig.

Az, hogy a legtöbb helyen az egykori fórumra települ rá vagy ahhoz közel alakul ki a középkori vásártér vagy fő tér, majd az újkori belváros, jellegzetesség a limesen belül, ám fontosabb maga a térhasználat módja: a limesen túl a városok nagy része vagy nem centrális, vagy ha az, a centrumok mesterségesek, és nem a városhasználat során, és főleg nem római mintára alakultak ki.

Talán ezért is érzi magát dezorientáltk minden dunántúli a Dunától keletre: keresi az origót a bazilikával vagy főtemplommal, a kávéházzal és az üzletekkel, a teraszokkal és a városházával, amely azonban a legtöbbször nincs meg, vagy ha meg is van, korántsem olyan egyértelműen centrikus módon helyezkedik el, mint Rómában vagy Pécsen: néhol csak a huszadik században, valamelyik diktatúra városszépítő nekibuzdulása során jött létre a központi tér modernista betonelemekkel, máshol létrehozták

ugyan már a tizennyolcadik vagy tizenkilencedik században, vagy a törökök kiűzése és az ellenreformáció idején, a templom környékén, ám ezek a limesen belül lévő egykori városok fórumához képest mesterséges középpontok.

Tudományos kutatással talán nehezebb lenne meghatározni a jelenség lényegét, mint egyszerű nézelődéssel – nem kell mást tennünk, mint szombat délután vagy vasárnap délelőtt kisétálni mondjuk Kelet-Magyarország egy tetszőlegesen választott városának és Pécsnek a főterére.

Előbbi gyakorlatilag üres: a társadalmi élet máig a falak mögött zajlik, a térre, a teraszra való kiülés aktusa még ötven éve is „gyanús” volt, a városlakók nagy részének szemében a leginkább a beatkultúrához asszociálható térhasználatnak számított, ami- ben rendes ember és főleg asszonysemély nem vesz részt. Általában sem átjárható és nem nyílt a közösség: a társadalom alapegysége a család, ekörül mint vízgyűű létezik a szűkebb és tágabb baráti, ismerősi kör, de nem igazán látszik a közös térhasználat során létrejövő közösség – ha egyáltalán van.

Az a fajta egymás mellett élés, ami a Dunántúlon éppúgy tapasztalható, mint az olasz, spanyol vagy portugál városokban – a közös presszó, törzskávéház, közös uszoda, közös érdeklődés, könyvtári ismeretségek etc. mentén létrejövő laza városi hálózat, ha ki is alakul, nem látszik városszervező erőként artikulálódni.

Ennek nyilván számtalan társadalomtörténeti és szociális oka is van, nem lehet azonban nem észrevenni, hogy a társadalom mintázata, viselkedése, a társadalmi körök máig jobban hasonlítanak egymásra a limesen belüli – polgári – területeken, mint a limesen túli területeken. Az egyik: nyitott, a teret használó, átjárható laza hálózat. A másik: zárt, a térben nem artikulálódó, a kapcsolatokat kizárólag az intim térben, a belső térben megélő sejtes szerveződés.

Anélkül, hogy messze kalandoznánk, megjegyezzük, hogy részben itt, a társadalomszervezés és a térhasználat különbségeiben van annak is a gyökere, amit két Magyarország-jelenségnek nevezünk, és amelyben felfedezzük a limesen (provincián) belüliség vs azon kívüliség, labanc-kuruc, katolikus-református, polgári-paraszti stb. ellentéteket, ám hogy melyik jelenség volna is a többi oka, és melyik a következménye, az korántsem annyira egyértelmű, mint azt gondolni vagyunk hajlamosak.

A két Magyarország okai között a legtöbbször megemlítik a török megszállást, mondván, gyakorlatilag elpusztult a keleti országrész (a benne lakókkal együtt), amelynek innentől több évszázadnyi lemaradást kellene behoznia.

Ezen nincs mit vitázni – mégis: Pécsen talán nem voltak itt a törökök? Pécs talán nem pusztult el a törökökkel együtt, amikor visszavették a keresztények, nem egy üres, éhező, lakatlan városra köszöntött rá a tizennyolcadik század pestissel, Rákóczi és az ellene induló császáriak és rácok dúvadként viselkedő seregeivel?

Ha pedig így volt – mint ahogy így volt –, akkor lehetséges, hogy önmagában a török megszállás nem ok a két Magyarországra?

Akárhogy forgatjuk, a formális logika szerint csak egy lehetséges válasz van a fenti kérdésre: török megszállás és török megszállás közt különbség van, illetve léteznie kell egy olyan faktornak, amely a várost mint entitást római típusú („mediterrán”) kultúrájú városként megtartja a török (és kommunista) évszázad (évtizedek) alatt.

Talán nem mindegy az sem, hogy a város milyen volt a törökök érkezésekor, és hogy milyen céljuk volt vele: egyszerűen adóztatni és lenyúzni akarták, mint az alföldi városok közül oly sokat, vagy kiszemelték a hódoltság koronaékszerének?

Pécsnek többször volt szerencséje a történelemben – de kétszer mindenképp: a török időszakban és azzal, hogy a németek feladták 1944-ben.

Miközben az ország nagy része elpusztult, Pécsset, amelyet az oszmánok Platón (az ő nyelvükön: Eflatún) szülőhelyének hittek, a vakufok, az alapítványok beömlő pénzeinek köszönhetően Evlija szavaival földi (török) paradicsommá változtatták, ahol negyvenhét-féle körte terem a kertekben, és mevlevi kolostor áll a Szigeti külvárosban, amelynek lakói Rúmi verseit szavalják a legédesebb perzsa nyelven és amelynek fűrdőjében az ifjak teste úgy világít, mint a tört mandula a héjában.

Ez volna az a megszállás, ami miatt máshol megszűnt az élet?

Nem, ez egy másfajta török megszállás – amelynek másfajtságára nemcsak Pécs határhelyzete, a részben muzulmánná lett rácock megszokott szomszédsága, de talán mindaz is magyarázat, ami előtte volt a püspökség alapításától Janus Pannoniusig – egy szóval mindaz, ami Itáliából érkezett, vagy ott tanuló püspökök, a székesegyházon dolgozó lombard és vallon (és német) mesterek, a főleg itáliai kötődésű egyetem és az európai hírű humanista, Janus püspök révén újra Észak-Olaszország felé (Magyarországról nézve: a délnek) orientálta a várost, mintegy megerősítve az alapításkori latin kötődést.

Noha relatíve kevés forrásunk van a Chartres-ből latin nyelvtant kérő Bonipert püspök koráról, a történészek által sokszor feltett – ám megnyugtatóan nem megválaszolt – kérdés, hogy volt-e, lehetett-e kontinuitás az egykori latin, majd Nagy Károly birodalmának peremvidékéhez sorolt város és a Szent István idején létrejövő püspökségi székhely közt, nagyon is fontos.

Azok, akik úgy érvelnek, hogy a hunok támadása után elmenekülő lakosság egy része itt maradhatott, és később az erre kalandozó longobárdokkal, valamint frankokkal együtt valamiféle városi kultúrát egészen a magyarok érkezéséig fenntarthatott, arra hívják fel a figyelmet, hogy a Szent István-i oklevélben, amely Pécsset püspökségnek nyilvánítja, nem szerepel a templomépítés kötelezettsége. Vagyis: volt templom, valószínűleg működő templom a városban.

Azok, akik úgy vélik, hogy mindez lehetetlen, arra hívják fel a figyelmet, hogy a templomépületeket és a sírkamrákat már a hunok beözönlésekor lakóhelyként és menedékhelyként használhatták, erre utalnak a tűzhelynyomok. Nem tudjuk azt sem, hogy Nagy Károly birodalma valóban kiterjedt-e idáig, az egyetlen olyan oklevél, amely ezt bizonyíthatná, későbbi hamisítvány.

Noha bizonyítani egészen addig nem lehet semmit, amíg elő nem kerül legalább egyetlen új forrás az V. század és IX. század vége–X. század eleje közötti időszből, legalábbis valószínűtlennek tűnik, hogy a város teljesen kiürült volna a hunok érkezésekor.

Ha a gazdagok vagy a római polgárok el is indultak Itália felé, egészen bizonyos, hogy a latinizált őslakoságból volt, aki itt maradt. Mint ahogy az is bizonyosnak tűnik, hogy pár évszázad múltán, Nagy Károly idején *valakik* éltek itt, akár a frank birodalom alattvalóiként, akár egy ex-lex állapotú terület lakóiként, ám akárhogy is forogtak, annyi bizonyos: Szent István idején Sopianae/Quinque Ecclesisae/Fünfkirchen *létezett*.

Mégpedig városként, fontos településként létezhetett, hiszen miért döntött volna úgy az egyházszervező Szent István, hogy épp itt alapít püspökséget (ráadásul új templom építése nélkül), ha nem lett volna Pécs a X. században kiemelkedő település?

Az a kérdés, amire sajnos nem tudjuk a megnyugtató választ – hogy kik éltek ebben a bizonyosan létező városban a hunok beözönlése és a magyarok bejövetele között –, pedig azért fontos, mert ha ez közel öt évszázad úgy telt el, hogy Pécs működő városként benne élt a latin kultúrkörben, akár mint egykori provincia-város, akár mint a Nagy Károly-i, a római birodalom örököseként létrejövő birodalom városa, az fél évezredet adna hozzá a város „mediterrán” – pontosítva: latin és római császárságbeli – kultúrtörténetéhez.

Addig is, amíg előkerül a megváltó nyom, amely egyszer és mindenkorra tisztázhatja mindezt, kénytelenek vagyunk arra koncentrálni, ami a püspökség XI. századi alapítása után történt: ahogy említettük, Bonipert, az első püspök francia földről érkezett, Chartres-val pedig biztosan kapcsolatban állt, hiszen innen kért latin nyelvtant.

A középkori Pécs arca – lévén egyházi központ – elsősorban mint püspökvárosé rajzolható meg a források tükrében, ám ezekben a forrásokban jócskán akad adat a város mindennapi életére nézvést is: olyan, magyar-német-vallon-lombard-észak itáliai lakók által lakott települést kell elképzelnünk, amelyben az idegenek nagy száma miatt szükségessé vált az önkormányzatiság szabályozása és olyat, amelyben a Nagy Lajos-i egyetem alapításkor megint csak Itáliából, Bolognából, valamint Koppenbachi Vilmos püspök hatására német területről hívnak tanárokat.

A német-osztrák (Habsburg) és az itáliai orientáció mint két lehetséges szellemi irány, két alternatíva végigvonul Pécs egész történetén. Épp úgy tetten érhető a székesegyház különféle modorokban és stílusokban faragott köveiben – van, ahol egyértelműen a rajnai német hatás érvényesül, máshol az itáliai vagy a wallon –, mint az egyetem oktatóinak kiválasztásában, később dupla csavarral ez artikulálódik a katolikus és a református ellentétben is. A nagy számú német lakosság a katolikus Habsburgokhoz húzott, a magyarok az ebben az időben Észak-Olaszországban is terjedő, ám Pécsre minden bizonnyal német közvetítéssel érkező reformációhoz – a törökök pedig másfél száz évig igyekeztek a szemben álló keresztény gyülekezetek nem egyszer tettelegességig fajuló ellentéteit rendezni.

Ha a székesegyházépítők Pécsre és a pécsi egyetem erősen itáliai kötődésű volt, Janus Pannoniusé, a Budán és Visegrádon és Esztergomban itáliai stílusú, humanista udvar fenntartó Mátyás barátjéé szintén az; noha a Janus-kori Pécs semmiképp sem szionimája magának a humanista püspököknek vagy a korabeli magyar királyi udvarnak.

Az Itáliában nevelkedett, ízlésében, műveltségében, törekvéseiben, sőt még identitása szerint is Ferrarához, Padovához, a Mediciek Marsilio Ficinót foglalkoztató udvarához húzó, görögből fordító Janus, akinek Ficino ajánlást írt, csak az év egy részét töltötte a városban. Az egyetem addigra már nem működött. Noha tudható, hogy valamiféle humanista kör létezett a püspök körül, nyilván nem állítható, hogy Pécs ebben az időszakban humanista fellegvár vagy a reneszánsz központja lett volna abban az értelemben, mint Firenze vagy Ferrara, netán csak a Mátyás-féle Buda vagy a Vitéz János-féle Esztergom.

Janus Pécsre szellemi értelemben, a magas kultúra szempontjából azonban ugyanúgy Itáliának (délnek) fordulva állt, mint az egykori latin Sopianae – annál is inkább, mert akár Buda felé nézett, akár Észak-Itáliának, ebben az évszázadban a kettő egy és ugyanaz.

Amikor Moháccsal széthullott Mátyás birodalma, és megérkeztek a törökök Pécs alá, mai szóval egy kultúrvárosra települtek rá – és ezt alighanem tudták.

Persze, ha egyfajta török megszállás nincs (lásd feljebb), úgy „törökök” sincsenek – amint az ember belemélyed a korszak történetébe, megérti, hogy az oszmán birodalom katonái ráadásul korántsem csak oszmánok voltak – ami azt illeti, itt, délen a leginkább török hitre tért rácok.

Kászimot, akinek nevét Pécs szimbóluma, a dzsámi is viseli, maguk a városban maradt, el nem menekült pécsiek kérték uruknak, amikor párnán kivitték a város kulcsait a szultánnak, aki kegyeskedett engedélyezni, hogy előljárót válasszanak.

Noha az első megszállási kísérletek során nagy pusztítást vittek véghez, a források tanúsága szerint a városlakók végül inkább kiegyeztek a török uralommal, mintsem hogy megpróbáljanak dűlőre jutni a Ferdinándhoz húzó németek, a Szapolyaihoz húzó magyar lakosság és a Ferdinánd pártján álló, majd később Szapolyaihoz átálló Török Bálint helyi kiskirály között – a dolog odáig mérgesedett, hogy Szapolyait (akinek először a kísérletében tűnt fel Kászim) a lakók egyenesen azzal fenyegették, amikor hadai fosztogatni kezdtek, hogy behívják ellene az akkor még Habsburg-párti Török Bálint seregeit (aki amúgy hamarosan meghalt). Mindeközben a térség védelmét megszervezni próbáló Werbőczy Imre csapatai folyamatosan a helyi lakossággal kegyetlenkedtek.

Amikor 1543. július 5-én feladták az amúgy védhetetlen várost (a német lakosság addigra elmenekült), voltaképp az egyetlen lehetséges megoldást választották: a török uralmat, ami egyben a béke és a stabilitás reményét jelentette.

Minderről azért érdemes ilyen részletességgel szót ejteni, mert a török korszakról a magyar köztudatban, nagyrészt Gárdonyi Géza *Az egri csillagok* című művének, magasabb szinten pedig a Habsburg-éra alatti és még a huszadik századra is jellemző történetírásnak köszönhetően kizárólagosan negatív, ugyanakkor romantizált kép él, amelyben a „vad”, „civilizálatlan” „törökök” a (muzulmán, pogány) agresszorok, a (keresztény) magyarok pedig a haza végvári vitézei.

Ez részben nyilván igaz – gondoljunk csak Szigetvár vagy Eger ostromára –, ugyanakkor épp Pécs kapcsán kell kijelenteni, hogy az efféle teljes egyszerűsítés: történelemhamisítás.

Az utóbbi időben javarészt Sudár Balázs kutatásainak köszönhetően kaphattunk teljesebb képet a török kor Magyarországról – így a török kori Pécsről is.

Megérkeztek tehát a megszállók, leverték a keresztet a vártemplomról, az ide vezető úton felgyújtották a falvakat – mégis, Szigetvár, majd Kanizsa elestével a török hadsereg védelmi vonalából egy idő után egyszerűen kikerült Pécs. Az itt állomásozó végvári katonaság létszáma folyamatosan csökkent az évek alatt, épphogy maroknyi volt, amikor Zrínyi Miklós a téli hadjárat során felprédálta az alsó várost 1664-ben. (A várat azonban ekkor még megtartották.)

Nincs sok forrásunk a török kori Pécsről – szerencsére annyi azonban akad, hogy ha elég kitaratóak vagyunk, kirajzolódják a több száz évvel ezelőtti város képe, amely olyasmi, mintha a római kori és a reneszánsz Pécs, más nézetből a mai Pécs béta verziója lenne.

Valami, ami térhasználat szempontjából például nagyon emlékeztet a jelenlegire, ugyanakkor őrzi az egykori középkori magyar elrendezést – a fő tér a karanlik csársíval, a „sötét piaccal” az oldalában nagyjából megegyezik a középkori magyar alsóváros centrumával – Pécs mindig is két város volt: az egyik a püspökvár, a másik a városlakók városa a Bertalan-templommal, a későbbi Gázi Kászim-dzsámival és a fő térrel –, csak épp a templomot félhold díszíti, mint ahogy félhold van fent, a Péter-Pál-székesegyház tetjén is, ám a városfalon kívüli Malomszeg magyar marad, a papok szabadon miséznek, keresztelnek és prédikálnak, ugyanígy a református tiszteletések is – élet-halál harcaikban pedig rendszeresen a török kádiknak kell igazságot tenniük – olysmi is előfordul, hogy a jezsuitákat egyenesen az oszmánok védik meg a reformátusok lincselési szándékától.

Mintha két város lenne egymás mellett, egymáson: egy török, és egy folyamatosan szűkülő magyar. Noha a török jogrend szerint nem létezik városi önállóság – a meghódított területek egyszerűen a szultán birtokai, akinek képviselője a bég, a pasa és a kádi (bíró) –, Pécssett tovább működik a keresztények városi magisztrátusa és bírósága.

Amikor bekövetkezik a török város pusztulása, az oszmán lakosság elmenekül vagy meghal, a maroknyi helyben maradt viszont talán segíti az újrakezdésben, hogy legalább még mindig megvan az önszerveződés kerete és emléke, a város részben lerombolt, de nyomokban a törököt is túlélő struktúrája: a püspökvár és a világi város a fő térrel, a fő templommal, a ferencesek városrészével, a tímárok negyedével stb.

A törökök működő, virágzó polgári (oszmán) várost vesztek el – a győztesek egyrészt lakatlan romhalmazt nyertek, másrészt azonban mégiscsak egy várost.

A polisz típusú települést, legyen bár római, keresztény vagy muszlim, amíg csak pár tucat lakója is akad, és amíg megvan a térszerkezete és a szokásrendszere, nem olyan könnyű megsemmisíteni, térjen bár oszmánról újra katolikus hitre, cseréljék bár a fő templomon a félholdat újra keresztre.

A 17. században, az 1687. évi összeírás szerint az Aleydan utcában, az Ali Effendi utcában, az Omer Aga vagy a Dervis bég utcában élő pécsiek (→ emlékezetpolitika), az egykori magyar, aztán török, aztán magyar-horvát-német város lakói mindenestre már nemcsak a római örökséget, a templomépítés és az egyetemváros és Janus püspök örökségét, de egy virágzó hódoltsági török város örökségét is vitték tovább a 18. században.

Még hozzá milyen városét. Evlija Cselebi szavaival élve: Pécs Irem kertje, azaz maga a paradicsom volt.

Miközben a megszállt területeken a házak állapotával nem igazán törődtek az oszmánok – akik megszállókból pár generáció alatt pécsiek lettek –, a középületekre, így a dzsámikra, iskolákra, fürdőkre, kolostorokra az előkelők nem sajnálták a pénzt: jól szervezett alapítványokon, vakufokon keresztül igyekeztek felépíttetni mindazt, ami a muszlim közösség hasznára lehet, hiszen a közösség javára tett alapítvány Allahnak kedves (arról nem is beszélve, hogy az öröklődő birtok a török birodalomban ismeretlen volt, így mi másba ruháztak volna be.)

A város keleti határa a Budai kapu volt, az innen induló út átvezetett a bazáron és a Szigeti kapuig futott. A délkeleti oldalon Evlija Cselebi szerint a siklósi kaputól az Új kapuig, a mai Hunyadi utca 11. szám alatti kapuig lehetett elsétálni.

A Budai kapun át Cselebi szerint rögtön a bazársorra jutott az utazó, ahol négyszáz bolt volt, a „Karanlik csársí”, a Sötétség csársi nevet pedig azért kapta, mert deszkákkal fedték le a speciális bevásárlóutcát.

India és Jemen szövezeit, édességet, gyümölcsöt, birkát, kecskét, baromfit, padlizsánt, olajat, mézet, kávé, dohányt, teát, narancsot, fügét, gránátalmát, dinnyét, rózsát és tulipánt árultak, és nem volt ritka látvány a csásri előtt kikötött tevé.

Ami azt illeti, a piac tehát valamelyest arrébb vándorolt a törökök alatt – a középkorban a Jókai téren volt, ahol a régi városháza állt –, ám a centrum, a Szent Bertalan-templom helyén és annak köveiből épült, Gázi Kászim nevéhez köthető dzsámmal és az iskolával, valamint a fürdővel megmaradt.

A fontosabb kereszteződésekbe kutakat építettek, de számtalan szökőkút is működött.

Evlíja két szentnek a városban lévő sírjáról beszél, egyikük az isteni Eflatún, azaz Platón, a másik Idrisz baba.

A török utazó szerint megvan az isteni Eflatún remetecellája is a korábbi ferences templomban (akkor a Memi pasa vakufjához tartozó épületben), ahová „hitetlenek” zarándokolnak.

Mindez azonban csak a díszes keret – ami sokkal fontosabb, az az, hogy Pécs ebben az időben a hódoltsági iszlám központja volt. Sudár Balázs tizenhét dzsámit azonosított a török városban, ezek egyike a Jakováli Hasszán vakufjához, alapítványához tartozó templom, amely mellett mevlevi kolostor állt.

Hasszán nagyapja Memi pasa volt, így érthető az is, miért a Szigeti kapun kívül emelt vallási komplexumot (küllijét): egyben akarta tartani a családi alapítványokat.

A mevlevi kolostor és az ahhoz tartozó medresze, középiskola szarajevói kapcsolatokra utal. Itt jegyezzük meg, hogy a 17. században Pécsen tizenegy medresze és öt medresze volt, és Evlíja azt írta, a Korán-magyarázóknak és az ulemáknak öt iskolájuk van, többek között Eflatúnak a belső várban lévő régi tudományos főiskolája, Jakováli Hasszán medreszéje és Memi pasa medreszéje.

Noha Pécsen éltek halvetik és volt bektási szerzetes: a híres Idrisz, akinek türbéje a mai napig megvan, Pécs kulturális-szellemi rangjáról inkább a mevlevik itt-léte árulkodik, hiszen kifejezetten intellektuális rendről van szó, a legmagasabb szellemi kasztról a birodalmon belül.

Evlíja azt írja, az itt lakók mind olvasnak perzsául, istentiszteletre Jakováli Hasszán dzsámijába járnak. Az útonjárókat megegetetik, csakúgy, mint a szegényeket.

A hódoltság területén ez volt az egyetlen mevlevi kolostor, ami azt jelenti, hogy Pécs, amelynek neve Janus által az európai reneszánszhoz kötetett, a török kor végére a misztikus költészetnek és a perzsa műveltségnek a központja lett!

Ott, ahol a 15. században a reneszánsz Itáliához ezer szállal kapcsolódó, Marsilio Ficínóval is kapcsolatba kerülő Janus tartott udvart, pár emberöltővel később Dzsálál al-Dín Rúmi (1207–1273) Mesznevijének sorait citálták és igyekeztek (újra)egyesülni Allahhal.

Cselebi egyébként feljegyezte, hogy a városban a katonák is beszélnek perzsául, más források szerint, amikor portyázni mennek, Háfiz Divánjából ütnek fel egy szakaszt, hogy megjósolják, mire számíthatnak...

A hódoltság területén egyedül Pécs volt oszmán zenei képzés is.

Hosszasan, ennél sokkal hosszabban lehetne értekezni Irem kertjének egykori arculatáról, arról a béta verzióról, ami a törökök Pécs-víziójából szilárdult újfajta városá, és amely hasonlított meg nem is a középkori, majd a reneszánsz városra. Azáltal, hogy egyszerre volt a hódoltsági iszlám szellemi központja, a reformátusok és a katolikusok (jezsuiták) bázisa és a hitviták helyszíne, Pécs mindenesetre unikális helyzetben volt a három részre szakadt Magyarországon.

Végül pedig anyagi kultúrája – ami egy város városiassága szempontjából korántsem elhanyagolható – szintén meggyőző volt. Ott, ahol negyvenhét-féle körte terem (még ha ötven százalékot le is vonunk a szívesen túlzó Cselebi számításából), ahol India és Jemen selymeit árulják a csársiban, és ahol jól keresnek az édességárusok, bizony valóban városban, mégpedig prosperáló városban járunk – legyen bár az a város eddigre oszmán-délszláv város.

A keresztény seregek 1686-ban visszafoglalták Pécsét, mégpedig ellenállás nélkül. A törökök a várba húzódtak vissza, ám október 21-én elárulták őket, az ostromlók elvágták a belső vár kútjait tápláló víz útját, így megadták magukat. A lakosság ismét elmenekült, ugyanúgy, ahogy egykor a római város lakói menekültek a barbárok elől, és ahogy a keresztények menekültek a török elől.

Mindössze kétszázan maradtak a dzsámikkal, minaretekkel és kertekkel, mektebekkel és medreszékkel, fürdőkkel és kutakkal ékes török városban – hogy milyen volt a népesség összetétele, arról pedig árulkodik, hogy a jezsuiták még 1690-ben is kénytelenek voltak az áttérteknek török nyelvű magyarázatokat tartani.

Lipót császár némi mérlegelés után németeket telepített be, ám a város inkább délszláv karakterű volt, még akkor is, amikor Rákóczi, majd a császáriak és a rácok pusztító hadai végigvonultak rajta, majd megtizedelte több, egymást követő pestisjárvány is.

A legfontosabb kérdés, a történelemtudomány egzakt módszereivel csak korlátozott tartományban feltehető kérdés a következő: mennyire változott meg a város karaktere a több emberöltőnyi török uralom alatt, és ha megváltozott, megvan-e még valami, bármi, ami a várost a római birodalomban elfoglalt pozíciójához (limesen belülség), majd az erre települő keresztény városhoz köti?

Megvan, mégpedig két dolog: a térszerkezet, a térhasználat módja – és az újjászervezett katolikus püspökség.

Az a püspökség, amely immár nem tűri a területén a reformátusokat, amelynek Habsburg-hűsége megkérdőjelezhetetlen, ám amelynek élére hamarosan mégis oda kerül a messziről ideszakadt Klimó György, hogy a legkritikusabb és legpusztítóbb időszak, a török alóli felszabadulástól a nagy pestisjárványokig tartó kor után ismét új színekkel gazdagítsa a várost.

A szabad királyi város státus mindeközben elveszni látszott, amibe a polgárok nem nyugodtak bele.

A semmilyen vagyont el nem engedő pápai udvar, a Habsburg-udvar akarata és Pécs akarata között vergődő Klimó – akit jócskán próbára tett a helyzet – a városért mégis a legtöbbet cselekedte, amit tehetett: visszaadta Pécsnek a nyugati keresztény világban birtokolt kultúrvárosi rangját.

Püspöksége kezdetén 72 népiskola volt a megyében, halálakor 134. (A ferences rendhez kötődő apácák még az ő beiktatása előtt megtelepedtek a városban és leánynevelő intézetet nyitottak – a város ferenceseinek története külön esszét érdemelne, meg kell jegyezni, hogy a koldulórend, amely jellemzően csak városi környezetben tudott életben maradni, és mindig a szegény városrészekbe telepedett, feltűnően hamar megjelent Pécsen a középkorban, ugyanígy az elsők közt telepedtek vissza a török kiűzését követően.)

Klimó György, az iskola- és könyvtárszervező volt az első városvezető, aki felismerte a várostörténet és elődje, Janus Pannonius életművének fontosságát, és megkísérelte a múlt feldolgozását.

Pannónia egyháztörténetének kutatását Szalágyi Istvánra, az egyházmegye történetének kutatását Koller József kanonokra bízta, akit a Vatikánba küldött. Mivel Klimó igyekezett mindent összegyűjteni Janus Pannoniusról, Koller Firenzében és Rómában lejegyezte a kallódó Janus-verseket, majd húsz oldalon közölte az egyházmegyeről szóló könyvében. Ekkor bukkant rá Nagy Lajos egyetemalapító okiratára is, Klimó pedig tervbe vette az universitas újjraalapítását, és 1769. január 6-án felterjesztette Mária Teréziához, és XIII. Kelemen pápához is emlékiratot nyújtott be. Nem kapott engedélyt. A papi szemináriumot azonban négyévesre bővítette a kétévesről, 1774-ben pedig nyilvános könyvtárat nyitott húszezer kötettel. A 3000 darabos éremgyűjtemény is itt kapott helyet.

A könyvtár leírása megmaradt: artium longumon, előcsarnokon át volt megközelíthető a három szoba. Az első olvasószoba volt fehér kályhával. A kis szoba az éremtár, később ásványtár. Északon egy kis helyiség mellékhelyiséggel és sufnival csatlakozott ehhez. A második, a legnagyobb, boltíves mennyezetű szoba volt a könyvtár. A lajstrom alapján 23 könyvszekrény állt a középső helyiségben. A gyűjteményt enciklopédikus igénnyel állították össze az összes tudományágból, az itt megtalálható könyvek között ott volt Anonymus *Gesta Hungarorum*ának fordítása, a Biblia-fordítások, Pápai Páriz Ferenc szótára, *Szent Pál élete*, Pettő Gergely *Rövid magyar krónikája* és Pázmány Péter *Kalauza*, Szenci Molnár Albert szótára, Vályi Andrástól *Magyarország leírása*.

Ha már Klimó György érdemeit soroljuk, ne feledkezzünk el róla, hogy felújította a püspöki palotát, restauráltatta a keleti szárnyat, felújította a várkapu tornyát és csillagvizsgáló tornyot építtetett, az Aloe-gassén, a későbbi Kert utcán lévő kertje pedig a város ékessége volt.

Klimó püspöksége alatt Pécs gyakorlatilag visszanyerte egykori fényét és szellemi rangját – az egyházfő olasz kapcsolatairól szólva pedig érdemes megemlékezni róla, hogy – vállalva a Habsburgokkal az ellentétet – Klimó nagyon jelentős szerepet játszott Lodovico Antonio Muratori, a reformkatolicizmus fő képviselőjének magyarországi megismertetésében. Művek latinra fordítását szorgalmazta és el is érte, annak ellenére is, hogy a cenzúrahivatal birtokló jezsuiták akadályozták a terjesztést (ám a pozsonyi, magyar cenzúrahivatal nem igazán foglalkozott vele).

Talán Klimónak is köszönhető, hogy a szentszék, amely vitában állt Béccsel, ekkoriban Magyarországot tekintette fő szövetségese, így nyilatkozott Giuseppe Garampi

bécsi apostoli nuncius is, aki kifejezetten jó viszonyban volt a magyar főpapokkal, ám ez a kapcsolat nem volt elég hozzá, hogy a város visszakapja az egyetemet és Pécs a szabad királyi státust – figyelemre méltó azonban Garampi és Klimó levelezésének azon vonulata, amely a könyvtárgyarapítás ügyét tárgyalja.

Évszázadokon át nehéz, csaknem lehetetlen szétválasztani Pécs város és a pécsi püspökség történetét. Hogy volt-e, lehetett-e érezhető hatása Klimó tevékenységének a város mindennapjaira, identitására, egzakt módon nem megválaszolható kérdés.

Aminek azonban szembe kell tűnnie: amikor Klimó megbízottai kutatni kezdték a város múltját, illetve Janus Pannonius itáliai nyomait, megteremtették a török korban elveszett kontinuitást a római város, illetve a reneszánsz város, valamint a 18. századi város között. Áthidalták a szakadékot, befoltozták az időben a török időkben keletkezett lyukat, újraorientálták a várost latin-keresztény irányba.

A püspök és munkatársai mind ehhez arra a meggyőző és erős alapra kezdtek el építkezni szellemtörténeti, kultúrtörténeti értelemben, ami rájuk maradt a latin örökségből, az egyetemváros örökségből és Janus (itáliai) humanista irodalmi örökségből – vagyis mindaz, amit Klimó mint a város újjáépítésének alapját fellel és felhasznál, a következő kulcsszavakkal írható le: antik (római) örökség, (skolasztikus, latin) középkori egyetem, illetve az antikvitást keresztény kontextusban újraélesztő (itáliai) reneszánsz Janus Pannonius örökségén át.

Ha ehhez hozzávesszük a Muratorival és szentszékkal való szívélyes kapcsolatot (miközben mindent megtesz, hogy a város visszakapja jogait), egy olyan Pécs áll előttünk a 18. században, amely magától értetődő módon ugyanarra fordul, mint a római birodalmon belüli, középkori és reneszánsz városelődjé: délnek.

Rómának. Itáliának. Ha úgy tetszik, a Mediterráneumnak.

Itt nagyjából véget is ér a „mediterrán” – használjuk inkább a következő kifejezést: a dél géniuszának jegyében álló – Pécs kialakulásának története.

A hosszú 19. században a robbanásszerű városfejlődés, a beköltöző különféle nemzetiségű lakók és a gyáripar, a Zsolnay-, az Angster-, a Hammerli-, a Caffish- és a többi familia története és a városra gyakorolt hatásuk ebben a kontextusban már legfeljebb abból a szempontból volna vizsgálható, hogy az egykori, fórum-alapú városzerkezetet még 1800-ban vagy 2022-ben is őrző Pécs ettől hoztát-e valamit a város „déliségéhez” valamelyikük, és ha igen, milyen formában.

Nos: a Zsolnay-kerámiák részben az oszmán formakincsből merítő kultúrája a leginkább a város török múltjával kapcsolható össze, az Angster-gyár, mint a város ikonikus vállalata, azonban nem áll viszonyban Pécs mediterránosságával, mint ahogy Hammerliék és a dél géniuszának kapcsolatát sem feltétlenül érdemes vizsgálni – a gyáralapítások kora és a pécsi brandek létrejöttének kora legfeljebb elvont relációban áll a város déli jellegével. Bizonyára hozzáadott valamit a pécsiség, Pécs mint védjegy ezeknek a termékeknek a szellemi-anyagi tartalmához, ám ennek részletes vizsgálata már egy másik írás tárgya lehetne.

Annál érdekesebb Pécs mint a dél géniusza alá rendelt város huszadik századi szellemtörténete, különösen a pannonizmus mint irányzat felől nézve.

A már említett Hamvas Béla egy egész könyvet, az *Öt géniuszt* szentelte Magyarország leírásának, amelyben a pannon vidéket olyanként írja le, mint amely „táj sok olasz vidéknél déliesebb”.

Hamvas megkülönbözteti a polisz müriandrosz kultúrára épített világát a nyugati típusú, civilizációra épülő világtól, és itt vissza is értünk a kiindulóponthoz: Pécs ró-

mai alapítású polisz-típusú város, és ezen karakterét nemcsak a kora középkorban őrizte meg, de mutatis mutandis a török alatt, a múltat újrafelfedező 18. század alatt és a 19. században is, sőt az erőltetett iparosítás ellenére a 20.-ban is.

Maga a pannonizmus elmélete, amely rokonságot mutat Hamvasnak a dél géniuszáról írt soraival, a rövid ideig a pécsi bölcsészkaron tanító Kerényi Károly, az itt tanuló Babits Mihály és Csorba Győző nevéhez köthető.

A pannonizmus-elmélet az antik, római örökségre alapozva Pécsset és tágabb értelemben a Dunántúlt mint az egykori Pannónia provinciát és annak maradványát azonosítja és kulturális értelemben a Mediterráneumhoz sorolja.

A „pannon Dunántúl” és a „pannóniai Pécs” képzetét Hamvas Béla egykori Szigetköri társánál, Kerényi Károlynál még úgy is artikulálódik, hogy száműzéseként élte meg a pécsi éveket. Ennek ellenére mind a pécsi diákokból létrehozott, a pesti Stemmához hasonló körben, mind egyetemi évnyitó beszédében megjelenik a Pécs mint az antikvitás és a dél, valamint a római birodalom északra tolt utolsó bástyája gondolat. (Lásd Havasréti József vonatkozó kutatásait.)

Rajtuk kívül Babits Mihálynál is megtaláljuk a gondolatot. A költő Pécsset tanult, a Dunántúlhoz, Pannóniához való viszonyáról pedig *Itália és Pannónia* című esszéjében vall, kifejtve, hogy Pannónia „rég római föld, mely máig is őrzi a római kultúra nyomain. Nemezszer esett meg, hogy anyám szőlőjében római pénzeket kapált ki a szőlőműves (...) Én magam a római kultúra iránti lelkesedésben nőttem fel (...) A kitűnő szerzetes tanárok a latin szó tiszteletét és szeretetét oltották belém” – írja, hozzátéve, hogy „a csodálatos itáliai táj rokon az én pannón hazám tájaival”.

Weöres Sándor esszéjét ugyan nem szentelt a pannonizmusnak – ez elkialkától, érdeklődésétől távol is állt volna –, ám a városhoz fűződő kapcsolata meghatározó: 1933-ban iratkozott be az Erzsébet Tudományegyetemre, amelyet Trianon után költöztettek Pécsre – megvalósult hát Klimó egykori vágya, igaz, több évszázados késéssel.

Weöres Sándortól Takáts Gyulán át Tatay Sándorig és Várkonyi Nándorig, a Janus Pannonius újrafelfedezéséért oly sokat tévő Csorba Győzőig, a festő Martyn Ferencig és Gyarmathy Tihamérig sorolhatjuk azok neveit, akik valamilyen módon bekerültek a dél géniuszához vonzásába, és életművükön kimutatható hatása van Pannónia örökségének és azon belül a pécsiségnek – amely még olyan, huszadik századi kultúrbotrányokban és történetekben is képes artikulálódni, mint amikor

Tüskés Tibort leváltják a Jelenkor éléről Weöres Sándor és Mészöly Miklós műveinek közlése miatt – átvitt értelemben mi más csattanna itt neki a bornírt kádári kultúrpolitika falának, mint az az európai-pannon városi (polisz alapú) szellemtörténeti hagyomány?

Noha a festészettörténetben nehezebben mérhető bármiféle pannonizmus vagy szellemtörténeti hagyomány, mint az irodalmi életművekben, feltűnő és ebben a kontextusban mindenképp meg kell jegyezni, hogy Martyn Ferenc, Gyarmathy Tihamér és

Lantos Ferenc festői életművében kimutatható valami közös, amitől, ha nem is olyan értelemben, mint a nagybányai iskola esetében, de beszélhetünk pécsi iskoláról.

Mindazokat a jellemzőket, amelyek inkább egy festészettörténeti esszét gazdagíthatnának, most hagyjuk figyelmen kívül, jegyezzünk meg mindössze annyit, hogy az ő vásznaik „fénye” intenzívebb, mint más magyar festőké. Színérzetben ezek a művek közelebb állnak az olasz és a francia festészethez, például Tancredi, Léger, Delaunay munkáihoz, mint saját magyar kortársaikéhoz – Martyn kapcsán ki kell emelni azt is, hogy míg pécsi barátai a Bauhausba távoztak, ő úgy döntött, hogy kihagyja a „német lépcsőzetet”, és Párizsba távozott, ahol atyai mestere, Rippl-Rónai barátai várták – csak egy megjegyzés erejéig, de itt kell megemlítenünk azt is, hogy a magyar festészettörténet legnagyobb fejezetében, az Európai Iskolában bizony ott van ez a pécsi apport is.

Ha Pécsről beszélünk: Pannóniáról beszélünk. A római alapítású városok bár ezerszer átalakult, mégis megőrzött tér- és társadalomszerkezetéről is beszélünk, a poliszkultúráról is beszélünk, a dél géniuszáról, illetve mindarról, ami kétezer év óta összeköti a Mediterráneumot Pécestől Rómán át Lisszabonig, Pulától Alexandriáig – arról, hogy mindez a térség a Nagy-Európán belül még mindig: egy.

Külön entitás jellegzetes városi (polisz)kultúrával, fórumra, centrumra alapozott városszerkezetekkel, erős latin-katolikus, az universitasok által beoltott szellemi-történeti hagyománnyal, általában humanista-reneszánsz múlttal – és mint ilyen minden más-tól különböző arculattal.

Pécs Magyarország egy városa, tágabb értelemben az Európai Unió mint nagyobb egység egy városa – más nézetből, más koordinátarendszerben azonban még mindig a Római Birodalom örököse, Pannónia egyik legfontosabb városa – és mint ilyen több szállal kapcsolódik a Mediterráneumhoz, mint bármi másához. ■ ■ ■

A szerző az esszé megírásának idejére 2022 áprilisában a Magyar Írórezidencia-program ösztöndíjasa volt.

■ **Péntek Orsolya** képzőművész és író. Képzőművészként a városi terekkel és a tradicionális szimbólumrendszerekkel foglalkozik, íróként az egyén és a történelem viszonyával. Eddig megjelent prózakötetei: *Az Andalúz lányai* (2014, Kalligram), *Dorka* könyve (2017, Kalligram), *Hóesés Rómában* (2020, Kalligram), *Vénusz jegyében – Pécs regénye* (2022, Kalligram). Megírta a magyar fotográfia történetét. (A magyar fotó, Látóhatár kiadó, 2018)

De sajnálom!

(Alas Alas)

Az erejéről volt híres,
de megtörte a gyász.
Össze-vissza kóvályog
a szigeten, és fiúért
kiált. Kiszáradt a torka,
és egyre zaklatottabb
a hangja. Nem veszi észre
maga körül a tájat.

Elpetyhüdtek az izmai,
híres kitartását felváltotta
a habozás és töketlenség.
Az „otthon” már
semmit nem jelent.
Nélküle ment el a hajó.

Csukott szemmel

(Blindfold)

Hangosan füttyentett
fent alvó barátjának,
de nem jött válasz.
Megint füttyült. Elképzelte
a szőrös testet, ahogy
tunyán elterül az ágyon,
megrándul, de csak
a saját tudattalanját hallja.

Ismerte a szobát,
benne csukott szemmel is
mindent megtalált.
Mégse tudta elképzelni,
hogy a barátja nem alszik,
és nincs is egyedül.

Fegyverbe

(To Arms)

A kánikulát végre
legyőzi egy csendes,
de kitartó zápor,
és újra megkívánjuk
egymás érintését.
Nincs idő bókokra.
Kihámozzuk egymást
az átizzadt ruhából.

Nyers vágtyól üzve,
vad határozottsággal
megragadod a farkamat,
mintha váratlan vészhelyzetben
fognál fegyvert: a kard
markolata kitölti az öklödet.

City of Love

(City of Love)

Elhagytad a várost.
Én tovább maradtam
az ismerős arcok és
ismerős épületek között.
Mintha minden szag
és hang, a te szagod
és hangod lett volna: villamos,
sziréna, kacagás, csörömpölés.

Visszamentem a padhoz,
ahol először randiztunk,
és nem lepott volna meg,
ha kis emléktábla fogad:
*Gregory Woods, brit költő,
itt élvezett el.*

Egy migráns

(An Immigrant)

A tükörben találkoztunk,
amikor egymás mellett
álltunk. Vártam,
míg megnyírják, majd
fizetett, és megbámult
mielőtt elment.
Ez is egy migráns,
mondta a fodrász.

A kocsmában találtam meg
és hazavittem. Elfodult,
amikor levetkőzött.
Ártatlan sztorikat mesélt.
Szappan szaga volt
kőkemény farkának.

Gerevich András fordításai

Gregory Woods (1953) angol költő, a Nottinghami Egyetemen az LMBTQ tanulmányok professzor emeritusa. Egyiptomban született és Ghánában nőtt fel. Több fontos irodalom- és kultúrtörténeti könyv szerzője, az *A History of Gay Literature: The Male Tradition* c. meghatározó irodalomtörténeti könyvét a Yale Egyetemi kiadó adta ki 1998-ban. Eddig nyolc verseskötete látott napvilágot.

Gerevich András (1976, Budapest) költő, műfordító, a Budapesti Metropolitan Egyetem oktatója, Seamus Heaney és Walt Whitman magyar fordítója. Legutóbbi fordításkötete: *Frank O'Hara: Töprengések vészhelyzetben* (Magvető, 2020), önálló kötete: *Légzésgyakorlatok* (Kalligram, 2022).

Utasnak hátul a helye

Tényleg ott van. Az anyósüléssel szemben, egész magasan. A rohadt életbe. Rácsap a kormányra, észbe kap, a rádióból szóló sláger ritmusára ütögeti tovább, you used to know me, now you don't. Hátradől. Így nem látja, kitakarja a visszapillantó. Hogy rohadna le az ujjja annak a szemétnek. Három napja mosatta le a kocsi. Miért kell ilyet csinálni? Mire jó ez? Elnézést, uram, mondja, minden hétvégén lemosatom, nem vettem észre. Ugyan, semmi baj, mosolyog az utas, szerintem ez nagyon kedves, képzelje, télen behavazódott az autóm, persze vékonyan, manapság nincs már olyan tél, mint gyerekkorunkban, ugye, mondhatom így, hogy gyerekkorunk, kábé egyidősek lehetünk, szóval reggel látom, hogy komoly szerelmi vallomás van a szélvédőmön, szeretem a Nomémit, így, két emmel, Nomémit, és a felirat alatt szív, és hogy Milán, igazán kedves, nem?

Zöld. Nem veszi észre, a visszapillantót bámulja. Mióta lehet ott? Hol maszatolták össze? Pénteken a sulinál parkolt, de aznap egész éjjel esett, lemosta volna. Dudálás. Elindul, kettőt villant az elakadásjelzővel. Pedig biztos valami kölyök volt, felnőtt ember ilyet nem csinál. Összebaszni másnak a munkaeszközét. Ott az a rozzant lila fityó, minden nap az iskola előtt áll, miért nem arra rajzolgatnak? Biztos valamelyik tanáré, azzal nem mernek szórakozni. Szívecskezőnk? Röpdolgozat. Ady szerelmi költészete. Most mutasd meg, mit tudsz, Don Juan. Az utas még mindig mondja a magáét, hajrá Milán, fiatal szerelem, romantika, kishaszom. Az ilyen is minék ül előre? Utasnak hátul a helye. Ne a szélvédőt vizslassa, hanem báméskodjon csöndben, szolárium, turi, dohánybolt, buszmegálló, kiskutya, hallgassa a rádiót, élvezze, hogy furikázzák, akkor beszéljen, ha kérdezik. Tényleg, dohánybolt. Az öregnek szerezni kell gyufát, pénteken nem kaptak. A Pennyben és a Lidlben elfogyott, az Aldiban meg csak saját már-

kását találtak, azt nem szereti. Pittyen a GPS, a kicsi, sárga autó szürke úton halad, elvétett egy jobbkanyart. Az utas nem veszi észre, nem hallotta a pittyenést a saját hangjától. Milyen bátor dolog ilyen vékony hóban üzenni, nem lehet kijavítani, ha elrontja. Nem is bátor, bevállalós, a fiatalok így mondják. A kisautó alatt kékre vált az út, az érkezés várható ideje kilenc perccel megnő. Négy száz méter múlva forduljon jobbra, aztán megint jobbra.

Csippan a tablet, új üzenet. A következő pirosnál megnézi, Ákos. Ki tudnál velem ugrani valamikor az Obiba? Tiszta tropa már a fürdőm, kéne új mosdókagyló, vécé-tartály, stb. Benzint fizetem! Bezárja az üzenetet, dehogya fizeted, franc fog veled fillérezni. Legalább találkoznak. Jó gyerek ez az Ákos. Szerencsétlent, hogy megszívatták a céges autóval. Mennyit tepert érte, hónapokig erről beszélt, ügyfél-elégedettség, piacelemző Facebook-posztok, még a taxiba is bekunyerált pár névjegykártyát. De összehozta. Gyémánt fokozatú értékesítő, gratulálunk, jár az autó. Nesze egy Smart. A Balatonra meg menjen vonattal. Obi után beülnek az indiaiba, aztán segít neki föltenni a mosdókagylót, nem egyemberes melő az. A sárga kisautó megérkezik a célzászlóhoz. Itt megfelel, uram?

Megáll a parkoló autók mellett, kirakja a vészvillogót. Kártyával fizetnék, mondja az utas. Jaj, de jó, gondolja, senki nem fizet már készpénzzel? Bekapcsolja a kártyaterminált, hátragurul, ferdén betolat egy fél autónyi helyre. Tegnap reggel óta egyetlen készpénzes fuvarja volt, kétezer-egyszáz forint. Csoda, hogy szinte üres tankkal járnak a taxik? A központban hetente egyszer van kifizetés, és levonnak két százalékot. Ez persze nem érdekli az utasokat, csak panaszkodnak, hogy drága. Bécsben bezzeg öt eurót is fölszámolnak kártyás fizetésért. A terminál kijelzőjén megjelenik a főmenü. Négyezer-hatszáz, mondja, üssön be négyezer-nyolcat, válaszol az utas. Köszönöm, uram.

Új cím. Kilencszáz méter, négy perc. Indulás előtt visszaír Ákosnak, megoldjuk, este csörgess meg. Menet közben hosszan spriccelteti az ablakmosót, járnak a lapátok. Előrehajol, beles a visszapiillantó mögé. Tiszta.

Fiatal srác, hátra ül. Lexus szerviz, Budaörsi út. A tükörben elkapja a srác tekintetét, melyik hídon menjünk, kérdezi. Kiszámíthatatlan ilyenkor a város, magára bízom. Bólint, beüti a címet a GPS-be, Rákóczi híd. Lehalkítja a rádiót, a Lexus az egy jó autó, mondja, a srác bólogat, a Mazda se rossz. Összehasonlítják a két márkát, a konkrét modelleket. A Mazda 3 könnyebben manőverezhető, kisebb a fordulási sugara, a Lexus ES 300h kevesebbet fogyaszt, városban sokat számít a hibrid meghajtás. A srác kártyával fizet, nem ad jattot.

Nincs a közelben fuvar. Tíz perc a Móricz, ehetne egy főzeléket. Vagy valami sültet a hentesnél. Amíg odaér, kitalálja. Kiállok kajálni, mondja az URH rádióba, jó étvágyat, válaszol a diszpécser. Autókereskedések, kölcsönzők, a kertészet melletti zöldségesnél akciós korai eper. Érett, a száruknál is, a hegyükön is piros szemek. Két rekeszszel vesz, majd szétosztja a családban, kell a vitamin. Zétény is szereti, porcukrot kér a félbevágott szemekre, kiszűrcsöli a tányér aljáról az édes levet.

Rákanyarodik a Budaörsire, alig van forgalom. Lehet, hogy este kiugrik az anyjához. Örülne az epernek, hétvégére süthetne epres-bodzaszörpös palacsintát az unokáknak. Fehér Peugeot húz el a buszsávban, kivágódik a taxi elé, fék. Előre esik, a biztonsági öv blokkol, tompa puffanások, az epres rekeszek és a gyerekülés, megrándul a nyaka. Abüdöskurvaanyját! Keze az öv csatján. Belégzés. Nem szállok ki. Kilégzés. Csukott szem, belégzés, nem szállok ki, nem balhézok, kilégzés. Fölnéz, a Peugeot el-

indul. Jól van. Erika büszke lenne rá. Ez is milyen szánalmas már, játssza itt a jófiút a volt felesége miatt. Majd biztos megdicséri, mint a gyereket. A tarkóját masszírozza, nézi a távolodó kocsit. A sofőr kinyújtja a kezét az ablakon, bemutat. Idióta. Bemondja a rendszámot a rádióba, büntetőfékező fehér Peugeot 407-es a Budaörsin, a belváros felé, figyeljetek rá oda. Lassan hátradől. Félúton megáll. Vissza. Ököllet üti a kormányt, hogy rohadna le az a zsíros, retkes, kicseszett ujjá annak a kibaszott hülyegyereknek. Fordulás, padlógáz. Benzinkút. Kék overálos fickó indul a kocsi felé, ő kiugrik, becsapja az ajtót, a vödörhöz rohan. A kutas visszafordul, eltűnik a shopban. Víz a szélvédőre. Ablakmosó. Rányomja az üvegre, dörzsöli, recseg a műanyag nyél. Semmi hab. Még jobban dörzsöli, a rohadt geci spúr anyjukat, hogy nem képesek rendes tisztítószert rakni bele, biztos valami szar teszkós samponnal szúrják ki a szemünket, beadja a dühét a sikálásba. Lassan csillapodik, lehúzza a vizet, nyikorog a gumiszalag. Na, lássuk. Ott furán csillan meg a fény. Közelebről. Oldalról. A földhöz vágja az ablakmosót, hát ilyen nincs. Hogy a rohadt kurva életbe nem bír lejönni? Újra megnézi. Megvakarja az üveget. Basszameg. Belül van.

Ki? Miért?

Beül az anyóülésre.

Utast nem lehetett, soha nem hagy utast egyedül a kocsiban.

Nyújtózkodik, igyekszik elérni a szívet, nem megy, nagyon hátra van döntve a támla. Fura, hogy nem zavart senkit. Vagy csak nem merték piszkálni. Lendületből előrehajol, nyög, visszahuppan. Nincs az az isten, hogy valaki úgy maszatolgasson a szélvédőn, hogy ő közben ott ül mellette.

Megkerüli a kocsit, belebotlik az ablakmosóba. A műanyag nyélen hosszanti recedés. Visszaállítja a vödörbe, beül, a shop előtti parkolóba gurul. Nem veszi észre a szomszéd kútoszloptól kihajtó Skodát, kis híján koccannak. Az hiányzik még mára.

Családtag volt, vagy barát. De miért? Tudják, hogy a kocsi tabu. Munkaeszköz.

Üres papírt keres a könyöklőben. Mini spirálnotesz, amiben a tankolásokat vezeti. Már minden lapjára megrajzolta a táblázatot, nem jó. Iratcsipesszel összefogott blokkok, a fonákjukon piros vagy kék, apróbetűs nyomat, ezek sem jók. Fehér hátú névjegykártya akad a kezébe, lefordítva a rekesz aljára rejti, a számlatömb borítójára jegyzetel.

Franciska. Tegnap délután ki kellett menni érte az IKEÁ-ba, a fél boltot megvette. Csörömpölt a sok apró szar a csomagtartóban, serpenyő, szappanadagoló, franc tudja, még mi minden. Illatpálca. Végre megismerkedett valami pasassal, és rájött, hogy nem élhető a lakása. A kis konyhatündér állítólag még a mikró is áttette a tűzhelyről a pultra, és levakargatta a gáزرózsák fedelét rögzítő világoskék ragasztószalagot. De miért szivatná a húga? Miért akarná beégetni az utasok előtt? Ráadásul egész úton a kávécsérjét meg az aloe verát szorongatta az ölében, nem merete őket hátra tenni a csomagtartóba, félt, hogy kiszóródik a föld.

Laura szombat éjjel hívta föl, egyszerre bögött és hányt, alig lehetett érteni, mit akar. Gyere értünk, léci, a Cérnagyárban vagyunk, asszem, belekevertek valamit az italunkba, ugye. tudsz jönni, siess léci. A barátnői a világukat se tudták, úgy kellett kiimádkozni belőlük a címeket, összevissza csalinkázott a városban, amíg mindet hazadobta. Az unokahúga is csak azért szedte össze magát a célban, nehogy fölkísérje, és elmondja az apjáéknak, mi történt. Ráír Messengeren a lányra, minden rendben, kipi-hented a szombatot?

Fater, péntek délelőtti nagybevásárlás. Az öreg nem ficáncol a merev derekával, örül, hogy az új kocsiba könnyebben be tud szállni.

Az anyját egy hete vitte nyaki ultrahangra. Szegény sokkal jobban félt annál, hogy ilyesmire legyen energiája, bár hazafelé már jókedve volt, nem találtak nála semmit. Hosszan hálálkodott, mintha nem az lenne a normális, hogy legalább elviszi, ha már nem lett orvos, hogy meggyógyíthassa.

Meg persze Erika. Apás napokon bőven van alkalom. Megy Zétényért, amíg beszerele a gyerekülést, Erika szívet rajzol a szélvédőre. Hazafelé Zétény elalszik az autóban, amíg ő beviszi az ágyba, Erika szívet rajzol a szélvédőre. Erika megkéri, hogy hozzon néhány karton zabtejet, ő cipel, Erika rajzol.

Hogyan kérdezi meg az ember a volt feleségét, hogy rajzolt-e neki szívet? Mi van, ha nem ő volt? Hirtelen lelkiismeret-furdalás. És mi van, ha ő volt?

Visszamaszik az anyósülésre. Hátha mégis Zétény. Felállt az ülésben, vagy fölmászott a műszerfalra. Elég ügyes már, múltkor is milyen szép Mazdát rajzolt. Jó, az autó inkább hasonlított bogárra, de az alufelnik közepén a hegyes csőrű, ívelt szárnyú M-betűk tökéletesen sikerültek. Zumm-zumm-zumm. Rálehel az ablakra, mutatóujjával függőleges csíkot húz a párafoltba. Méregeti a vonalakat, a szívé valamivel vékonyabb. Nem sokkal. Nem eléggé. Nő. Maximum sovány férfi. Biztosan nem gyerek.

A rohadt életbe, miért kell őt ezzel szivatni?

Nedves ablaktörő kendő, csomag gyufa, dupla eszpresszó elvitelre. És eltörtem az ablakmosó nyelét a hármasnál, számolja fel azt is. Az eladónő tanácstalan, egyezzünk ki egy ezresben, mondja neki. Nézi a pénztárgépen kopogó körmöket, megint gyomrába mar a lelkifurdalás, íves, fehér végű műkörmök, pont, mint a pumának, ujjbeggyel talán hozzá sem férne a billentyűkhöz. Csippan a telefonja, Laura beszívcskázta az üzenetét, írt is, minden ok, nagyon köszi még egyszer, szuper vagy. Soha többet Cérnagyár, piruló arc, koponya, hányós fej.

Közel hajol a szélvédőhöz, végigpásztázza a szív környékét. Nincs körömnym. Hál' istennek. Hülye. nyomulós picca. Szánalmas részeg puma. Panaszkodott, hogy egész este hiába támasztotta a pultot, senki nem nyomult rá, pedig hetente négyszer jár futni. Hát mondja valaki, hogy nincs jó lába. Nézze meg, húzta fel a miniszoknyáját, mondja a szemébe az igazat, hát nincs jó lába? Meg hogy ő mennyire be van indulva. Oké, tényleg jó lába volt, nagyon jó, és a combfix is, mindegy. Semmi oka szarul érezni magát. Három éve szabad ember, azt csinál, amit akar. Előtúrja a puma névjegykártyáját a könyöklőből, széttépi, a kávéspohárba szórja a fecniket.

Erzsébetre indul, az anyjához. Legalább kipakolja az epret, majd onnan széthordják a többiek hétvégén.

Lehet, hogy valahol nyitva hagyta a kocsi? Még a kúton is bezárja, amíg fizet. A pályaudvari droszt? Ott az ablakot sem húzza fel, minek, kint ülnek a fiúk a sor előtt, látnak mindent, ha valaki próbálkozna, letörnék a kezét. Mosó? Ők sem szórakoznak, múltkor is lebaszta őket a főnök, mert cseppfoltosan száradt meg a bal oldali tükör. Ezért szeret odajárni, alaposak.

Csak Erika lehetett. Nem lehetett más. De miért? És miért az anyósülés elé rajzolta? Szórakozik vele, vagy mondani akar neki valamit?

Az előtte haladó vonóhorgos Opel sofőrje csikket pöcköl ki az ablakon. Rádudál, a következő lámpánál utoléri. Kiugrik a taxiból, előre rohan, ökölrel üti a koci tetejét, ne szemetelj, köcsög, üvölti, újra üt, kirángatja a vézna kopaszt a kocsi belsejéből, visszamész bazdmeg, és felveszed a kibaszott csikkedet. Megáll mellettük egy taxi, van valami probléma, kolléga, kérdezi a sofőr. A kocsinak löki a kopaszt, nincs, köszönöm, liheg. A kopasz beszáll, indít. Kissé előre gurul. Gumicsikorgás. Padlógázzal tolat, a vonóhorgos a hűtőrácson keresztül a Mazda motorblokkjáig szalad. Tökéletesen eltalálta a sebességet, az Opelnek semmi baja. A kopasz a sarki térfigyelő kamerára mutat, és kényelmesen elhajt. Még a vonóhorgos sem görbült el.

Telefoncsörgés. A képernyőn bizonytalan felirat, AA vagy Erika. Mindkét névjegyhez ugyanaz a szám van beírva, Erika ragaszkodott hozzá, hogy ő legyen az első a telefonkönyvében. Szia, lebetegedett a délutános recepció, bent kéne maradnom a rendelőben zárásig, nincs más, aki beszél németül. El tudnád hozni Zétényt az oviból? Nem fog menni, ne haragudj. Van egy kis baj a kocsival, épp az autómentőt várom. Sajnálom. De te jól vagy? Persze, minden rendben.

Az URH rádió a nevét ismételteti. Megnyomja a gombot, vagyok. Na, szevasz, összefutottam a fékezgetős peugeot-s haveroddal, megbeszéltük a dolgot, többet nem csinál ilyet. Gombnyomás, köszi, Karló, nagy vagy. Sima ügy, neked bármikor. További jó munkát. ■ ■ ■

Anzix, Róna utca

Legyalogoltam előre, ami később fáj,
az izomláz jött előbb, mint a megerőltetés,
virult a láthatár, ahol később kékllett,
mint a combom, ami az oszlopnak ütődött.

Nem lesz itt már békebelivé varázsolva
kovácsoltvas kandeláber,
semmiféle csigavonalba nem tekeredik
a padok karfája, megtagadjuk, ami biedermaier.

Hó sem hullhat így rá, nem erre a tájra.
Ez egy száraz, szomjazó sziget marad,
kiszáradt szájjal bandukolva oázis lesz
minden benépesült utca sarka,

leghűbb barátaink az ismeretlenek,
akik épp jó kedvükben vannak,
úgy osztogatják a törődést, mint aranyos gyerekek
a törökmézet vagy a sült gesztenyét

dideregve morgó vasúti hidak alatt,
ahol rokon fájdalom keresztez sebesülteket,
azelőtt sosem látott sebeket hozva létre ezzel.
Megszököm előre, biztos, ami biztos,

nincs olyan, hogy nem volt, nincs olyan, hogy nem kell,
átvágtat rajtam korall bársonyállatkája
a valahol végleg felébredésnek,
és akkor ropoghat a lábam alatt a földimogyoró héja,

és akkor tocsoghatok a grillázsban bokáig,
és amikor felkapartuk, és lenyalogattuk a körmünkről,
úgy tűnt, hogy végre minden a helyén van – hadrendbe álltak a fák,
lombjuk terhe földig húzza őket, felseprik saját maguk piszkát.

Rákosszentmihály v. á.

Farkasbundában teled át az indóház. Hályogszemén át vijjognak nagy, vad madarak, levedli lombját a prüszkölő bokor. Alszik a nyomor, de fél szeme nyitva, meg-megrezzen, alomszagú állat. Szemeteszások angyalszárnyként nyílnak szét a fákon. A rozsdáövezet vadjai nem nyughatnak, viczorognak, morognak a félerdő szürkületében. Mondanád, hogy éjjelente titokban csillagokat csomagolnak ki egy tisztáson, amire senki sem talál rá.

Újabb szétrombolt állomás, megújult szellemiségünk kadétjainak újabb gáláns kalandja, míg mások gyávák akarnak lenni és ezt büszkén vállalják.

A törmelék csillogásában a múltunk, amit leköpnék, mert kétségbeesetten újat akarnak építeni.

Nagy Márta Júlia 1982-ben született Debrecenben, Budapesten él. Verseskötetei: *Ophélie a kádban* (JAK-Prae, 2014), *Elígért lány* (Jelenkor, 2021).

A jóságos parmezánboszorkány és a ragadozó csirkék

A csirkék és a csodaalma

Egy szeles októberi napon kimentek a ragadozó csirkék a komáromi piacra. Szerda volt a naptár szerint, a vásárlók többségén pedig sustyákos kabát, mert azon nem fúj át a szél munkanapokon, de legtöbbször hétvégén sem. Azt mondja az egyik stand előtt a barna kalapos csirke.

- Azt nézd a! Ott a Vasvillás Pista bácsi! Csókolom Pista Bácsi!
- Szerbusztok fiúk – bökte meg a sapkája szélét feketére dolgozott ujjával az öreg.
- Mit árul, Pista bácsi? - kérdezte a fekete kalapos.
- Nem látod? - jött a válasz.
- De, látom, almát.
- Majdnem eltaláltad. Mivel hogy nem akármilyen alma ez, hanem csodaalma. Kértek?

Persze hogy kértek a csirkék. Nagyon szerették az almát. Annál jobban talán csak az almás pitét szerették, rácsos linzer tésztával a tetején. Ki is választott nekik a Vasvillás Pista bácsi három szép Idaredet.

Ahogy csipkedték a csőrükkel a csirkék a csodaalmát, egyikük meglátott egy kövér fehér kukacot, amint a csodaalmában tekereg. Látszott rajta, hogy nem a szél fújta oda, hanem ott lakott benne, vagyis őshonos.

– Te Pista Bácsi, izé..., ez a csodaalma ez kukacos – szólalt meg tiltakozó hangon a barna kalapos csirke.

– Ó, hát nahát! – hümmögött mosolyogva Pista bácsi, majd odébb tett egy láda krumplit.

A másik két csirke addig csendben volt, de ők is felfedezték, hogy az ő csodaalmájuk is férges ám. De Pista bácsi továbbra is csak a krumplis ládákat rakosgatta.

– Pista bácsi, nézze már... hát! A mi csodaalmánk is kukacos! Kukacos csodaalmát tetszett nekünk adni a Pista bácsi – mutatták a csirkék kinyújtott, tyúkizmos karukkal a bizonyítékot. Pista bácsi nem jött zavarba.

– Tudom – mosolyogta a bajsza alól.

– Akkor most mi lesz? Mit kell ilyenkor csinálni? - kérdezték türelmetlenül a csirkék.

Pista bácsi nagyot nevetett.

– Mit kell csinálni? Semmit. Meg kell enni a szátokkal az almát, pontosabban a csőrötökkel. A kukacnak meg örülni kell.

A csirkék egymásra néztek.

– Te érted? – kérdezték egymástól.

– Na figyeljetek. Azért megy a kukac az almába, mert egészséges az alma. Nincs vegyszerrel permetezve. A permetes almát a kukac sem szereti, ezért bele sem költözik. Szóval ha kukacos almát láttok, akkor azt nyugodtan megehetitek. De azért gondoljatok a kukacra is, vagyis hagyjatok neki a csutkából egy darabot, hogy még neki is maradjon harapnivaló! – javasolta szerető mosollyal Pista bácsi.

Így is lett. Aztán teltek-múltak a percek, és hangosan elhajtott a piac kerítése mellett egy kék Mazda. Látszott rajta, hogy olyan régen mosták meg, mint a templom egere. A kukacos almacsutkáikat óvatosan csipegető csirkék hosszan nézték a szép, de piszkos autót.

– Jegyezzétek meg, hogy sose üljete mosatlan Mazdába! – emelte fel mutatóujját Vasvillás Pista bácsi.

– Megjegyezzük, Pista bácsi, és szép szerdát kívánunk a viszontlátásra!

Azzal elindultak, de nem hazafelé, hanem máshová. Ott aztán bedobták a csutkákat egy bokorba – majd megeszik a sünök.

Az elvárásolt vasútállomás

Langyos áprilisi szellő fújdogált, amikor a ragadozó csirkék kimentek a csábrágyarbóki vasútállomásra. Ez már csak azért is furcsa egy kicsit, mert csábrágyarbókon sose járt vonat, ha járt is, legfeljebb autóval vagy gyalog. A ragadozó csirkék viszont ilyen apróságokkal nem szoktak törődni, sőt még ennél nagyobb apróságokkal sem. Most viszont nem ezzel volt a gond, hanem azzal, hogy hiába volt szárnyuk, nem tudtak repülni, úgyhogy nem nagyon válogathattak a közlekedési eszközökben.

– Nincs más út, csak a vasút – csipogta maga elé a barna kalapos.

– Igazad van, testvér – tette hozzá a fehér kalapos.

A fekete kalapos most nem szólt semmit, viszont ő vette észre először, hogy az állomáson valaki már várakozik, méghozzá a Parmezánboszorkány. Fogta a kezében a kockás szatyrának a fülét, barna alapon világoskék csíkos kendő volt a fejére kötve, és nézte a síneket. A seprűje sehol.

– Mikor jön a vonat? – kérdezte tőle a fekete kalapos csirke.

– Talán jó napot! – felelte autoriter hangnemben a Parmezánboszorkány, és mutató ujjával feljebb tolta orrán a napszemüvegét. Nézte tovább a sínpart, és mással nem foglalkozott. A csirkék tanakodni kezdtek.

– Te menjél be, vegyél nekünk jegyet, jó? – instruálta a fehér kalapost a barna meg a fekete.

– Jó, de hová? – kérdezte a fehér.

– Haza, te poragy – érkezett a válasz.

Be is bandukolt a fehér kalapos a vasútállomás épületébe, a váróterem teljesen üres volt. Csak egy pók horkolt a hálójában a sarokban, egy üvegfedéllel letakart, megsárgult térkép fölött. A térképre az volt írva: Železničné trate Republiky Československej. A jegypénztár rácsai mögül fény szűrődött ki. Elhúzta a függönyt a pénztáros, a fehér kalapos pedig bemondta, hogy három jegyet kér, lehetőleg az otthonáig.

– Nem muszáj teljesen a kapuhoz, de legalább a sarokra a Hangyáéig jó lenne.

– Melyik Hangya, a Feri, amelyik kamionozott? – kérdezett vissza szigorú hangon a pénztáros.

– Nem, hanem annak a testvérének a fia, akié a kompnál a diszkó.

– Akkor három kilencven – mondta bársonyos hangon a pénztáros, majd kitolta a fémtálcára a három drapp jegyszeletet.

A csirke kiment a peronra a többiek után, és nem hitt a szemének. Egy hatalmas, világoszöld alapon lila virágmintás vonatszerelvény állt a síneken, és Steven Segal, a kalauz kedvesen intett a felszállóknak, hogy iparkodjanak, mert tizenöt óra tizenhét perc van, tizennyolckor pedig indulás, és különben is sietnie kell haza, mert bárányhimlős.

– Ez a világon az egyetlen olyan vasútállomás, amelyről oda utazhat az ember, ahová csak akar – mondta az akciófilmekből ismert kalauz, miközben lekezelte a csirkék jegyét.

– Ezt most komolyan mondja? – kérdezett vissza elképedve a barna kalapos.

– Nem, csak a mese kedvéért – ismerte be Segal. Egyúttal elmesélte, hogy a közeli Esztergomban húsz esztendővel ezelőtt ismert egy családod, ahol a rotweiler kutyától a baknyúlíng minden állatot Segalnak hívtak.

– És még milyen állatuk volt? – kérdezte lelkesen a barna kalapos csirke.

– Csak ez a kettő – biggyesztgette a száját a kalauz. Segal kutya, Segal nyuszi. Miért, ez maguknak nem elég?

– Nekem elég – emelte fel kezét a barna kalapos.

A többiek nem szóltak semmit, nem is mertek a kalauzra nézni, inkább bámultak ki felé az ablakon, pedig nem nagyon volt mit. Búzatábla, akácfák, madár – ilyesmiket lehetett csak látni, meg az eget, amely most oly unalmasan kék volt, mint egy fáradt úszómedence.

– Miért nem szólnak semmit önök meg? – kérdezte Segal a csendesebb csirkéket.

– Félünk, hogy elkapjuk a bárányhimlőt – mondta halkán a fehér kalapos.

– Sajnálom, de megértem – mondta a kalauz. – Cserébe önök is értsék meg, hogy nem válogathatok, muszáj beteg is dolgoznom.

A vonat suhant, a csirkék bólogattak, a kalauz pedig elmesélte, hogy azért kell keményen dolgoznia, mert nem kap már filmszerepeket, hiszen az akcióhősök kimentek a divatból. Meg hát meg is öregedett picikét. Erre az egyik csirkének támadt egy ötlete. Így szólt hát a kalauzhoz.

Itt ül a vagon végében az a barna alapon világoskék csíkos kendőt viselő néni. Mi csak úgy hívjuk, hogy Parmezánboszorkány, de egyébként kedves asszonyka, kézmű-

ves, BIO tanúsítvánnyal rendelkező varázsló. Kérjen tőle fiatalító tablettát, és máris mehet vissza az akciófilmek világába. Talán még a bárányhimlője is elmúlik – javasolta jó szívvvel a fekete kalapos.

Segal megfogadta a csirke tanácsát, és azóta minden újra a régi.

A rózsaszín bicikli megmentése

Mikulás előtt pár nappal történt, hogy a ragadozó csirkék szokásos esti sétájukat cammogták a város nyálkásan rothadó lombbal borított utcáin. Éppen a Honvéd utcáról fordultak volna rá a Kertész utcára, a kakasfejű Mona Lisa házánál, amikor egy lámpaoszlopon megláttak egy üzenetet. Szalagraasztóval erősítették az oszlopra a fehér papírt, amelyre színes képet nyomtatott valaki, alatta szöveg. A kép egy idős almafának támasztott rózsaszín női biciklit ábrázolt, meg egy lányt, aki a bicikliről próbált felkapaszkodni a fára. „Normálisabb képet nem találtam” – szölt a kép alatti vicces megjegyzés. A szöveg pedig arról, hogy a képen látható lány kétségeesetten keresi a képen látható rózsaszín biciklijét, amelyet nemrég elloptak neki, pontosabban tőle. Kérte az ismeretlen embereket, hogy ha valahol látták a biciklit, írjanak neki a rózsaszinvedely@centrum.sk e-mail címre. „És te, kedves tolvajocská, te is jelentkezz kérlek, hiszen ez a bicikli többet jelent nekem, mintsem te elképzelnél tudnád. Visszavásárolom tőled sokkal több pénzért, mint amennyit másoktól kapnál érte. Ígérem, nem hívom rád a rendőroket, nem akarok én mást, csak ismét suhanni szeretett biciklimen, széllel a hajamban.”

A ragadozó csirkék dermedten álltak a lámpaoszlop aszfaltra vetülő fényglóriájában.

– Mi van, mé nem megyünk már? – kérdezte a barna kalapos.

– Várjál, még olvasok – mondta a fekete kalapos.

– Segítenünk kell neki, hiszen mindjárt itt a karácsony – habogta a fehér kalapos csirke, és már indult is északnyugati irányba.

– Minek mész te északnyugat felé? – kiáltottak utána a többiek.

– Beszélnem kell a Parmezánboszorkánnyal! Gyertek ti is! Vagy... be is vásárolhatok, mert üres a hűtő.

A fekete és a barna kalapos csirke nem rajongott a Parmezánboszorkány társaságáért, de vásárolni sem volt kedvük. Pontosabban: vásárolni lett volna, de hazacipelni már nem akarták. Ezért elindultak ők is északnyugati irányba, mert mint minden valamire való ragadozó csirke, ők is tudták, hogy aki a Parmezánboszorkányhoz készül, annak északnyugati irányba kell haladnia, legalább huszonkét percig.

– Nem veszek semmit, főleg nem sötétben – szölt bele a kaputelefonba a Parmezánboszorkány, miután becsöngettek hozzá a csirkék a Partizánok útja 22-es kapualjban.

– Nem vagyunk árulók, segíteni szeretnénk! – csipogta bele a fehér kalapos csirke a mikrofonrácsba.

– Csak annak lehet segíteni, aki akarja. Én meg most nézem a tévét – hangzott a hided válasz.

– De ő akarja, a lány! Ellopták neki a biciklijét! Most olvastuk! Rózsaszín! Tessék már szíves lenni segíteni nekünk!

– Jóvan gyere fő...

Berrent az ajtózár, vagyis a csirkék mehetek befelé, meg felfelé a hetedikre gyalog. Az ajtó már tárva nyitva állt, a Parmezánboszorkány pedig a nappaliban ült egy fotelban, szürke alapon piros kockás mamuszban, sárga pokróccal betakarva. A tévében épp a *Lost in translation* című film ment Scarlett Johanssonnal és Bill Murray-vel. El is mondta a Parmezánboszorkány, hogy fiatal korában ő is úgy nézett ki, mint Scarlett Johansson, de most, így öreg korára már egyre inkább csak Bill Murray-re hasonlít.

– Hiába no, ez van, megöregszünk –, mondta mosolyogva, és lenyomkodta a távirányítóval a hangot.

A csirkék le sem mertek ülni, csak elnézést kértek a késői zavarásért, majd elmondták, hogy szeretnének segíteni a fehér ruhás lánynak megtalálni a rózsaszín biciklijét. Csakhogy ez így reménytelen, mert a város nagy, benne a bicikli sok, meg amúgy is, munkába jár mindenki. Valami varázslat kéne, vagy szakmai jó tanács.

A Parmezánboszorkány figyelmesen hallgatta a történeteket, közben borostás arcát dörzsölgette a tenyerével.

– Úgy döntöttem, tudok nektek segíteni. Csak azt mondjátok meg, mitől lettetek hirtelen segítőkészek, amikor eddig mindig törvénybe ütköző tevékenységeket folytattatok, meg mérgecsépeztetek a lakosságot.

A fehér kalapos csirke széttárta a karját.

– Megszállott minket az adventi készülődés varázslatos szellemisége, így átalakult picikét a világnézetünk. Szeretnénk mi is segíteni másoknak, és vice versa. Nem hogy aztán nekünk a Jézuska semmit nem hoz idén, mert kár lenne, nagyon.

– Na, ez már hozzáállás! – bólintott szarukeretes szemüvegével az arcán a boszorkány, és ölébe emelte a Véghetetlenül vastag telefonkönyvet, amelyen eddig a lábait pihentette. Felhívom egy régi osztálytársamat, a rózsaszín nénit. Ő mindenről tud, ami a városban rózsaszín, és nem tegnap kezdte. De ilyenkor alszik, én meg nézem a filmet. Holnap 22:22-kor csengessetek be, és megmondom, hol a bicikli. Szevasztok, ajtót kérném óvatos mozdulattal behúzni.

Másnap egy péntekre ébredtek, és mint a Parmezánboszorkánytól megtudták, a rózsaszín bicikli egy ódon kövekkel kirakott kertben pihen, a Konvent utca egyik romos, zöld háza mellett. A kapu belakartolva, úgyhogy átrepülték.

– Te, nem ez az a palotárom, ahol George Clooney és Nicole Kidman a Peacemakert forgatták? – kérdezte a barna kalapos csirke.

– De, pontosan ez az – mondta a fehér kalapos. Ahogy bementek a jobb szárnyba, meglátták a falnak támasztva a biciklit. Még a lakat is rajta volt, kézben hozhatta el valaki. És ez a valaki ott is gubbasztott a bicikli mellett, potyogtak a könnyei a háromszáz éves téglákra.

– Ne sírjál már, hisz kimosod a talajt, és rád dől a műemlék! – szólította meg őt a fehér kalapos csirke.

Az illető felnézett, és akkor látták, hogy ez nem más, mint régi barátjuk, Vándor Sándor.

– Sanyikánk drága, te meg mit keresel itt sírva? Meg a bicikli, ez kié? – kérdezték tragikomikus hangulatban a csirkék.

Sándor beletörölte könnyeit a kabátja cementporos könyökébe, és elmesélte, hogy a múlt héten a közterület-fenntartó vállalat munkatársaként járdát kellett sepernie, ugyanis maradéktalanul elborította a várost a nyálkásan rothadó exlomb, amelyet a legtöbb ember csak avarnak hív.

– Söprögetek, söprögetek, egyszer csak hopp, egy lelakatolt rózsaszín bicó. Mondom a kollégámnak, Ferinek, tartsa már meg egy pillanatra, hogy ki tudjam alóla söpörni a humuszt, hát meg is tartotta, én meg söpörtem tovább, nem figyeltem már visszafelé, hisz előre söprünk, nem hátra, nem? De! És hát amikor este hazaértünk, akkor látom, hogy Feri úgy megtartotta azt a biciklit, hogy még mindig tartja. Aztán mondtam neki hogy tegye már le. Vissza kéne vinni, de már nem emlékszem, hová, hiszen az utóbbi években nekem itt már minden utca egyforma. Öregszem én is, vagy nemtommivan.

– Ezért sírsz? – kérdezték a csirkék.

– Persze hogy! Nem szeretek gondatlanságból elkövetett biciklit lopni! Úgyhogy most itt ez pár kerék, lakatostul. Kinek kellhet, nem tudom.

– Mi tudjuk! – lelkesedtek a ragadozó csirkék, és már rohantak is haza e-mailt írni. Kettő cipelte, egy meg világított. A plakátragasztó lány nagyon megörült a csirkék üzenetének. De annak is, hogy nem dobta ki a kerékben maradt zár kulcsát, így könnyűszerrel kilakatozhatta.

– Köszönöm, fiúk! Mit kértek ezért a jótettért cserébe? – kérdezte tőlük az átvétel után a lány, aki úgy mutatkozott be, hogy Danka. – Van grissini, cantuccini, meg Toblerone – tárta fel a választékot.

A barna kalapos csirke kérte a cantuccinit, a fehér kalapos a grissinit, a fekete kalapos meg a Tobleronét. Otthon aztán cseréltek, mert a barna kalapos kitalálta, hogy mégis inkább sósat enne.

Mohalecke

Kevesen tudták, bár nem volt titok soha, hogy a ragadozó csirkéknek egyszerre volt a születésnapjuk. Minden évben május tizennyolcadikán.

– Szent Alexandra napján születni büszkeségre adhat okot, hangoztatta gyakran Csibe atya, a plébános. Annak idején egy osztályba járt a ragadozó csirkékkel, csak ő jobban tanult, így pap lett. Attól függetlenül majdnem egy utcában laktak, és tegeződtek, ahogyan a gyerekkori barátok közt szokás.

– Dicsértessék Csibe atya! Eljön tizennyolcadikán a születésnapunkra négykor? – szólította meg Csibe atyát a vegyesbolt előtt a fehér kalapos csirke.

– Mondtam már, hogy tegeződünk – tárta szét a karját a plébános, majd hozzátette, hogy Szent Alexandra napján születni nagy megtiszteltetés.

A csirkék ezt igennek vették, és megkérdezték egymást, ki mit szeretne.

– Én úgy vagyok most ezzel, hogy egy szökőkút talán jó lesz – közölte a fekete kalapos csirke.

– Nekem is, de csak olyan kisebb fajta – szólt a fehér kalapos.

– Magam is erről álmodozom már hosszabb ideje, úgyhogy csatlakozom – foglalt állást a barna kalapos.

Végül úgy döntöttek, hogy a születésnapot lefújják, és helyette megépítik a szökőkutat, mert mostantól úgy is az a lényeg.

– Bezárom a kaput, és legalább senki nem fog gratulálni – jelentette ki a fekete kalapos.

– Öcsém, te aztán tudod, mitől döglök a templom egere – bólintott a barna kalapos.

– Szükség lesz egy apró szivattyúra. A többit megoldjuk – vázolta a tervet a fehér kalapos.

Aznap viszont már nem foglalkoztak a témával, mert le kellett kaszálni az udvaron a fűvet, el kellett menni a boltba körtepumpáért, és Kacsi Karcsinak is beragadt a sárba a kék Zetor Crystal a patakparton, ki kellett húzni azt is. Éppen a traktorsza-badításból tartottak hazafelé, amikor felmerült ismét a születésnap szökőkút témája.

– El kellene döntenem, ki milyen szeretne – vetette fel a fekete kalapos.

– Számomra az a legfontosabb, hogy legyen rajta moha – szólt a fehér kalapos.

– Egyetértek. Moha nélkül műanyag eredményt kapunk, úgyhogy szerezzünk valakit, aki ért a mohákhoz – felelte a barna kalapos.

Elindult hát a három csirkemadár, hogy felkutassanak egy mohológust. Csibe atyánál kezdték a kutatást, mert annak idején az iskolában sokkal jobban tanult náluk, tehát tudnia kell, hol található egy ilyen szakember, ha található egyáltalán. A plébános kedvesen fogadta őket, még a parókia udvarára is bemehettek, és megnézhatték az olajzöld Yamaha robogót, Marginális Kardinális tavalyi ajándékát.

– Szépnek szép, de nem merek vele járni – vallotta be Csibe atya. A hívek nem szeretik, ha egy pap flancol. Ez van.

– Robogón járni flanc? – kérdezte megszeppenten a fehér kalapos.

– Embere válogatja – felelte a fekete kalapos.

– Egyáltalán mi a flanc? – sóhajtott a barna kalapos.

Végül elmondták, mi járásban vannak, és hogy sürgősen szakemberhez szeretnének fordulni. Csibe atya egy ideig gondolkodott, majd hirtelen felderült az arca, és kiszólt a rózsaszín alapon világoskék mintás reverendája mögül.

– Mondjatok el mind ma egy fohászt, és meglelitek holnap a mohászt.

A csirkék hálaival tekintettek vissza rá, és megjegyezték az instrukciókat. Nem is tartották fel tovább Csibe atyát, mert látszott rajta, hogy még meg kell írnia a szentbeszédet az esti misére. A zöld robogóját viszont kölcsönkérték, mert közben megállapították róla, hogy nem is olajzöld, hanem mohazöld. Ez pedig nyilván nem lehet véletlen.

– Vigyétek, és menjetek vele mindnyájan – szólt utánuk, és örült, hogy erről is le van a gond.

A csirkék éppen ráértek hárman a robogóra. Kicsit azért izgultak, mert tudták, hogy ha megállítaná őket egy rendőr, lenne mit magyarázniuk. Már Töhöl és Lüle közt robogtak, amikor a barna kalapos csirke észrevett egy ingatag járású egyént a fák között. Messziről látszott rajta, hogy minden erejével a mohák viselkedésével foglalkozik. A csirkék letámasztották a robogót, és megpróbálták közelebb kerülni az ingataghoz. Egy méretes gertyánfa mellett érték utol – nagyítóval nézte az egyik mohát a fa törzsén, és hümmögött.

– Maga a mohológus? – szólította meg bűnügyi filmeket idéző hanglejzéssel a fekete kalapos.

– Így igaz – felelt a szemüveges, majd gyorsan cáfolta is e felvetést. – Kertészmérnöknek tanultam, de féldőben jöttem rá, hogy mindenem a moha. Át akartam jelentkez-

ni mohológiára, mire kiderült, hogy nincs olyan szakirány, sehol a világon. De nem hagytam magam. Velem nem toltok ki. Ha létezhethet fonológia, meg kronológia, akkor mohológiának is léteznie kell. Maximum nem tudunk róla. Nem így van?

– Maximum szerintem is – bólintott a fehér kalapos csirke.

– Na szóval úgy alakult, hogy végül tanácsot kértem sorstársaimtól, vagyis maguktól a moháktól.

– De mi nem vagyunk mohák – tiltakoztak a csirkék, de az ingatag elmondta, hogy nem úgy értette.

– És mit tudott meg tőlük? - kérdezte zavartan a fekete kalapos.

– Érdekes volt, mert először a becősmohákhoz mentem, de azok túl elfoglaltak voltak épp. Átírányítottak a májmohákhoz. Kérdezem a májmohákat, mit ajánlanak az említett esetre. Ők is csak a fejüket vakarták, és tovább küldtek a lombosmohákhoz. Náluk aztán megkaptam a kiképzést, és íme, itt vagyok, szolgálatára.

– Lehet akkor már kérdezni is? - szólt a csirke.

– Lehet – mondta a mohász.

– Na hogy akkor mi kell ahhoz, ha én mohát szeretnék a szökőkutamra telepíteni, amelyet a napokban tervezünk megépíteni – hadarta szégyenlősen a barna kalapos csirke.

– Miért éppen most? – kérdezte a mohász.

– Mert most lesz a születésnapunk, de ezt egyébként nem reklámozom. Szóval.

A mohológus lehunyta szemeit, mintha gondolkodna. Belenézett a jegyzetfüzetébe is, melynek a borítóját moha borította. Ahogy visszatette kabátja belső zsebébe, lát-szott, hogy a kabátja bélését is moha alkotja.

– Jó, hát legyen. A válaszom az idő.

A csirkék egymásra néztek.

– Elfoglaltnak tetszik lenni, vagy ezt hogy értsük? – kérdezték a csirkék.

– Nem, teljesen másról van szó. Nézzék, a moha nem siet. Ott telepszik meg, ahol nem változik semmi. Ha ilyen helyet talál, megkezdí a létezését, majd növekedni kezd. De ez mind idő. Szóval ha önök most elkezdenek szökőkutat építeni, akkor azt tudom tanácsolni, hogy hagyják úgy, ahogy van, és néhány éven belül, szerencsés esetben megtelepszik rajta a moha.

– Ez biztos, hogy éveket kell várni? – kérdezte sápadt ábrázattal a barna kalapos.

– Nem. Lehet, hogy évtizedeket – felelt a mohológus.

– Értem. Siettetni gondolom ezt nem lehet.

– Hát nézze. Mindent lehet siettetni, csak nem biztos, hogy érdemes. A moha lényege az, hogy rejtőzködő életet él, és szereti, ha békén hagyják. Minél jobban békén hagyják, annál jobban érzi magát. Ez a moha üzenete. Hogy hagyjuk mi is békén magunkat és egymást. És ne siessünk. Vagy nem tudom, meddig terveznek például élni.

– Ezen még nem gondolkodtunk – felelt a fehér kalapos.

– Na jó – szólalt meg a barna kalapos csirke. - Műmohákkal mi a helyzet?

– A műmohákat el kell felejteni. Esetleg akkor tudom ajánlani őket, ha műszökőkútban gondolkodnak.

– Nem abban gondolkodunk, hanem a fejünkben.

– Valóban? Ez esetben talán azt döntsék el első körben, hogy mely mohafajnak kívánának helyet biztosítani a szökőkutukon. Térségünkben, mint ahogy említettem, a becősmohák, a májmohák és a lombos mohák lelhetőek fel.

A csirkék megköszönték a felvilágosítást, felültek a robogóra, és hazarobogtak. Ott-hon aztán kiderült, hogy ahányan vannak, annyiféle mohát szeretnének. A fekete kalapos a becősmohákat szerette volna a szökőkútra, a fehér kalapos a májmohákkal szimpatizált, a barna kalapos pedig a lombos mohák mellett kampányolt. Estére annyira elfáradtak mindettől, hogy szinte eszméletlenül zuhantak az ágyba. Másnap aztán úgy döntöttek a reggelenél, hogy pihentetik a mohatémát a szökőkúttal együtt, és inkább robnak egyet Csibe atya mohazöld Yamaháján, mert az sokkal egyszerűbb.

A krakedli fogságában

Céklaszínű naplemente borult a tájra. A kellemes csütörtöki nyárestében sokan vonultak ki a partra, hogy mindezt végignézzék, fotókat készítsenek róla, vagy csak úgy ott legyenek.

– Pedig csak egy naplemente – szólt a fekete kalapos csirke. – Minden nap van naplemente, mégis mennyi mindenkit érdekel. Hogy lehet ez?

– Szerintem túlzás, hogy mindig mindenkit érdekel – felelt a barna kalapos.

– Talán azért olyan érdekes, mert minden nap más. Meg nem is minden nap érdemes megnézni – szólt a fehér kalapos, kezében egy krakedlis üveggel. Vándor Sándorhoz fordult, a vállalhatatlanul vehemens világutazóhoz, aki a legtöbb naplementét látta mindannyiuk közül, és egyelőre nagyon úgy tűnik, hogy ebben senki nem fogja megelőzni.

– Hány alkalommal nézted végig a naplementét, Sándor?

– Négyezerszer – felelt Vándor Sándor.

– És hol volt a legszebb?

– Nehéz megmondani – tért ki a válasz elől a vándor.

– Azért csak próbáld meg – unszolta a fehér kalapos. – Kérsz krakedlit?

– Kösz, nem.

Eltelt néhány perc, az ég szegélyének céklaszínét kezdte felváltani valami kékes-lilás jelenség. Balról két fiatal lány érkezett, nyulakat sétáltattak, pórázon.

– Mi a nyuszi neve? – kérdezte a fekete kalapos csirke.

– Kettő van – felelt az egyik lány, majd tovább mentek.

Vándor Sándornak közben sikerült előbányásznia emlékei közül a legszebb naplementét.

– Márianosztráról tartottam épp Vlagyivosztk felé, és valahol félúton... na az a naplemente... talán nem láttam még szebbet, mint ott... Annyira megérintett, hogy sírva mentem tovább. Azt kívántam, bárcsak örökké tartana. Vagy legalább egy napot.

– Várjál, várjál – szakította félbe a fehér kalapos csirke. – Minek mentél te Márianosztráról Vlagyivosztkba?

– Születésnap meghívásnak próbáltam eleget tenni. Van ilyen, nem?

– De, tudom, én is jártam már hasonló cipőben – felelt a fehér kalapos csirke, majd elmesélte, hogy évekkal ezelőtt a budapesti Zöld Macskában mulatott egy születésnap összejövetel keretén belül. Repedt bőrkanapékon terpeszkedtek, dohányoztak, krakedlit ittak, és hallgatták a göndör egyetemista lányt, aki fekete gitárján elévülőben levő kortárs slágereket játszott.

– Maradj otthon, nézzél tévét – ez volt a refrén. Egy emberként ordítottuk, és nem érdekelt minket, mi lesz másnap – merült emlékeibe a fehér kalapos csirke is

- Klisé – jegyezte meg váratlanul a barna kalapos.
- Parancsolsz? – kérdezett vissza a fehér.
- Mondom klisé.
- Hogy érted azt, hogy klisé?
- Úgy, hogy ezeket a dallamokat, amelyekkel kábítasz minket, már nagyon sokan, nagyon sok helyen lezongorázták. Nem akarlak piszkálni, csak gondoltam, jobb ha tudod. A barátok ugyanis nem azért vannak, hogy elviseljenek mindent csendesen, mint a halak, hanem azért is, hogy ha úgy érzik, letértél a helyes útról, visszatérítsenek rá.
- Köszönöm haver. Kérsz krakedlit? – reagált a fehér kalapos csirke.
- Üvegből nem kérek, poharat meg nem hoztam – felelt a barna kalapos.

Ekkor szólalt meg a fekete kalapos, jelezve, hogy nála vannak a poharak.

– De azért azt még elmondanám, hogy a halak egyáltalán nem viselnek el mindent, ahogy azt az előbb állítottad. A halak barátom, nagyon is urai a helyzetnek, csak mi ezt sokszor nem vesszük észre.

– Hogy érted, hogy urai a helyzetnek? – csavarta le a krakedlis üveg kupakját a fehér kalapos.

– Gondolj csak bele. Az emberi élet a vízben keletkezett. A lények egy része kimászott a vízből, majd felmászott a fára. Aztán lemászott a fáról, és azon töri a fejét, hogy hova tovább. Akik viszont a vízben maradtak, ott vannak máig. Semmi okuk kijönni. Vagyis tudnak valamit, amit mi nem. Nyilván ha rossz lenne nekik ott, kijöttek volna már, nem?

– Igazad van, ebbe így még sosem gondoltam bele – emelte fel a poharát a barna kalapos.

– Na igyunk – fogta meg a poharát Vándor Sándor is.

– Engem teljesen elkábított ez a naplemente – vallotta be a fekete kalapos csirke.

– Majd a krakedli felfrissít – koccintott velük a fehér kalapos.

Ültek, és kortyolgatták a krakedlit. Teltek-múltak az órák, a naplemente visszaváltozott ibolyából céklaszínűbe. Dudorásztak, heherésztek, teljesen elhagyta őket a hiányérzetük. Végül, mint mindig, a barna kalapos ragadozó csirke fogott először gyanút.

– Te figyeljeteK, hát nem hogy... mióta ülünk itt?

– Hogyhogy mióta? - kérdezte a fekete kalapos.

– Úgy értem... a naplementének azért vége szokott lenni... ez meg itt mintha megállt volna, mint Börzsönyben az eső.

– Sándorunk, neked ez nem furcsa? – nézett rá a fehér kalapos, de Vándor Sándor azzal háritotta el a kérdést, hogy ő már annyi mindent látott, hogy neki már semmi nem furcsa.

– Klisé egyébként ez is – szólt megint a barna kalapos. Elmagyarázta a többieknek, hogy a naplemente, mint téma, egy akkora klisé, mint egy bálna.

– De a bálna remélem nem klisé – kérdezte a fehér kalapos, a barna pedig intett a kezével, hogy nem, a bálna nem klisé.

– Vándor, szerinted mi a klisé? – töltötte tele a nomád krakedlis poharát ismét a fehér kalapos.

– Nem értek a klisékhez – vont a vállát a nomád, aki egyébként nem szokta szeretni, ha lenomádozzák. – Tudjátok, ez olyan, mint a Karácsony Gergely esete a karácsonnyal. Attól, mert így hívják, még nem ő hozza a fa alá az ajándékot. Én egy ván-

dor vagyok, azért hívnak úgy, hogy Vándor Sándor. Ha nomádnak érezném magam, akkor nem ez lenne a nevem, hanem mondjuk az, hogy Nomád Nándor. Értitek már?

A csirkék bólogattak, hogy értik, de a krakedli közben elfogyott. A naplemente viszont még tartott, mint valami nem kívánatos állapot. Céklás fénye tovább terpeszkedett a táj felett, és már-már úgy tűnhetett, hogy ha nem lép valaki közbe, az egész part egy nagy, céklaszínű pudinggá kocsonyásodik fokozatosan. Mert hogy az emberek, székestül, meg nyulastul, meg mindenestül várták, hogy véget érjen a naplemente, hiszen abban a vége a legjobb.

– Lement már a nap? – kérdezte a szomszéd asztalnál az ismeretlen gyerek, akinek a sapkájára az volt írva, hogy U.S.A.

– Nem ment még le Kevinkém, azt várjuk. Apáék azt várják. Várjál te is, aztán indulunk nemsokára – felelte a rojtos farmernadrágos férfi.

– De én unatkozok – nyöszörögte a fiúcska.

– A te korodban az normális – intette le az apja, és visszatessékelte tekintetét a látóhatárra.

– De miért csak addig látunk el, ameddig ellátunk? – kérdezett ismét a kisfiú.

– Azért, mert onnan aztán gömbölyödik a Földünk, és most már elég legyen – sziszegte szigorúan az apa.

A naplemente viszont csak nem akart véget érni.

– Mióta tart ez? – kérdezte Vándor Sándor, mert igaz, hogy sok furcsasággal találkozott útjai során, de már őt is kezdte nyugtalanítani a hosszúra nyúlt napnyugta.

– Nem tudom, megállt az órák – felelte a fehér kalapos csirke.

– Megállt.

– Meg bizony – erősítették meg a többiek. Várták, mi lesz, de valahogy senki nem tűnt úgy, mintha zavarná ez a kis lelassulás. A szomszéd asztalnál türelmetlenkedő ismeretlen kisgyerek pedig unalmában elaludt.

Akkor ért oda hozzájuk a büfékocsis Branyiszlav.

– Szirom, tökmag, üdítő! Szirom, tökmag, üdítő – jelezte fennhangon jövelele célját.

– Szevasz Branyiszko! Már legalább hogy te itt vagy! – köszönt rá a barna kalapos csirke.

– Szia uram mindenkinek! Látom elfogyott a krakedlitek. Után tudom tölteni, vagy adhatok egy másikat. Jó hideg, ha ez mond valamit.

– Te, figyelj, Branyiszkokám, adjál valamit, persze. De figyelj, neked nem furcsa, hogy mindenki itt dekkol már ki tudja, mióta, a Nap meg mintha nem bírna lemenni? Vagy te nem úgy látod? – faggatta őt a barna csirke.

A büfékocsis Branyiszlav viszont intett a fejével, hogy semmi ilyet nem tapasztalt, de ha tapasztalt volna, akkor sem beszélne róla, mert kizárólag a kínálatában szereplő portékákkal kapcsolatban bírható szóra.

– A sziromról, a tökmagról és az üdítőről kérdezhetek, mert dolgozom. Benne van a szerződésben, hogy munkaidő alatt nem beszélhetek másról. Tulajdonképpen már meg is szegtem, hiszen arról sem beszélhetek, hogy miről beszélhetek. Csak a sziromról, a tökmagról meg az üdítőről.

– Hát, ha megszegted, akkor most már nem is érdemes erőlködnöd tovább, hanem ülj ide mellénk, és igyál te is – javasolta a fehér kalapos csirke. Ha munkajogi kérdések kerültek szóba, általában ő szólalt meg először.

Branyiszlav viszont nem ült le közéjük, hanem kirakott egy üveg krakedlit, és ment is tovább.

A csirkék szétöntötték a krakedlit, és azt tippelgették, milyen színbe csap át a víztükör végén állomásozó felhők mögött megrekedt napkorong.

– Sóska – kezdte a barna kalapos.

– Indigó – folytatta a fehér.

– Eperlekvár – tette hozzá a fekete kalapos.

Ekkor valakinek elkezdett csörögni a telefonja.

– Haló, tessék – szólt bele Vándor Sándor, miután kiszedte a nadrágja zsebéből.

– Hét perc. Értem, sietek – azzal felpattant, - Otthon vár a ház előtt futár, meghozta a darálót. Futok is, szevasztok!

– Hé, hát hozza ide, az nem egyszerűbb? – szólt utána a fehér kalapos Csirke. Vándor Sándor viszont meg sem fordult, csak futott. A fekete kalapos csirke tudta, miről van szó, mert mindannyiuk közül ő szerette legjobban a birsalmát.

– Birsalmadarálót rendelt, és az elég nagy. Segítsünk neki becipelni, úgyhogy szerintem futás – javasolta a többieknek.

– Várj, elrakom a krakedlit, majd megisszuk otthon – szólt a fehér kalapos.

Vándor Sándor utcájának vége éppen elnyelte a futár fekete furgonját, amikor odaértek.

– Gratulálok ehhez a szép darálóhoz, barátom – szólt a fekete kalapos csirke.

– Szerintem szintén szép darab. Almamalomnak fogjuk hívni – kapaszkodott a doboz egyik végébe Vándor Sándor. Miután becipelték a szerkezetet a kamrába, eszükbe jutott a naplemente. Ijedten döbrentek rá, hogy talán soha nem tudják már meg, mi történt velük a parton.

– És főleg meddig – szólt a barna kalapos.

– Közben az egész egy elcsépzelt klisé, és mégis...

– Céklaszínű klisé – hümmögött Vándor Sándor. Egyben felvetette, hogy a parton ragadt embereknek is segíteni kellene valahogy.

– Rendeljünk nekik is almamalmot? – kérdezte tanácstalan segítőkészséggel a fekete kalapos csirke.

Végül inkább úgy döntöttek, hogy megmelegítik a tegnapelőtről maradt paprikás krumplit, és befőzik a paradicsomot is, mielőtt megrohad.

– Télen olyan lesz, mintha találnánk – mondta a fehér kalapos csirke, és attól kezdve soha többé nem foglalkoztak a naplementével.

A krakedli pedig nagyokat hallgatott az üvegben, mert órá senki nem gyanakodott.

Veres István (1984) író, újságíró. Eddigi kötetei: *Galvánelemek és akkumulátorok* (novellák, Kalligram, 2011), *Dandaranda – szerelem, biztonság, kutyák* (regény, Kalligram, 2013), *Széchenyi – pozsonyi mesék* (Pozsonyi Kífi PT, 2016) és a *Petőfi – Pozsonyi mesék* (Pozsonyi Kífi PT, 2020). Pozsonyban él.

A kerítés túloldala

Nem mozdulok. Megkövültem. A nyakamig húzott paplan alól csak a jobb kezem lóg ki. Tű fölött ragtapasz. A plafont nézem tegnap óta. Végtelen ideje. A világ fekete, fehér és szürke. Nem mozdulok. Ha kérdeznek, nem válaszolok. Nem tudják, ki vagyok. Azonosnak vélnek a plasztikkártyáimmal, de azok nem én vagyok.

Aludnék, de nem csukom le a szemem. Nem félek. Nincs hozzá kedvem.

Arcok hajolnak fölém. Ismeretlenek bámulnak fontoskodva a képembe. Azt hiszik, akkor majd válaszolok. Tévednek. Nem értenek. Mérgesek. Nem érdekel. Nincs mit mondanom. Kihúzzák a tűt a karomból. Ráhúzzák a paplant. Végre nem fázik. Hagyjanak békén. Legyen végre csend. Elfáradtam. Nézem a plafont.

Az őszilés doboz koppan az éjjeliszekrényen. Képtelen vagyok megmozdulni. Képtelen vagyok megszólalni. Üres vagyok. Nézem a plafont. Az újabb fehérköpenyes érzését csak a szemem sarkából látom. Ő is faggatni próbál majd. Nem érdekel.

A fehérköpenyes nem kérdezet. Leül az ágyam szélére. Érzem, ahogy rezdül az ócska matrac, húzódik a paplan. Lecsúszik a kezemről. Megint fázik. Betakarja. Nem mozdul. Néz. Figyel. Nem látom, de tudom, hogy engem néz. Én meg a plafont.

– Nem álmos? – kérdezi.

Biztos tudja, hogy álmos vagyok. Két napja nem alszom.

Most kezdi a vallatást. Ő se különb. Kérdezzen, essünk túl rajta. Úgysem válaszolok. Na, gyerünk, kérdezzen már, és hagyjon békén! Nem kérdez. Figyel. Talán a válaszra vár. Talán azt hiszi, hogy majd neki beszélek. Mind azt hiszik. Mind feladják. A szavak meg feszítenek tovább, mint lufit a levegő.

– Aludnia kellene – mondja csendesen. – A gyógyszer, amit kapott, majd segít.

Kösz szépen. Ez a legegyszerűbb, persze. Üssük ki a hülyét, aztán csak megszólal. Akkor sem fogok. Képtelen vagyok.

A fehérköpenyes még mindig néz. Érzem a bőrömön. Kezd zavarni, pedig azt hittem, hogy már soha semmi nem fog.

– Súlyos traumán esett át. Azért van itt, mert segítségre van szüksége. A legfontosabb most az, hogy tudjon pihenni, aludni.

A hangja csendes, mély és megnyugtató. Kedvem lenne hinni neki. Már nem hiszek senkinek. Gyerünk, doki, kapja elő a varázspálcát, suhintson kettőt, és legyen minden úgy, ahogy sosem volt. Ahogy lehetne. Ahogy lennie kellene.

Hallgatása szúrja a szememet. Égeti. Gyűlölöm, hogy könnyezni kezdek. Gyűlölöm, hogy nem látom a plafont. Gyűlölöm, hogy be kell csuknom a szememet. Harmincegy óra után. Most minden fekete. Megint. Nem akarok gondolkodni. Nem akarok arra gondolni. Miért nem érti ezt senki? Itt van még a fehércöpenyes? A matrac nem mozdult, lépteket se hallottam, úgyhogy itt kell lennie. És biztos engem figyel. Lassan nyitom ki a szemem. Lassan szegezem rá a tekintetemet. Most őt nézem, nem a plafont. Amíg nem faggat, nincs gond. Addig mindegy.

Nem faggat. Nem veszi elő a hülye kis tollát. Nem világít a szemembe. Csak figyel. Ő engem. Én őt. Egészen addig figyel, amíg minden tiltakozásom ellenére el nem alszom.

Reggel nincs tű, nincs infúzió. Tejeskávé van és kifli.

Nem nézek rájuk. A plafont nézem. Megint. Ha nem iszom, nem eszem, akkor infúziót kell adniuk, közlik tárgyilagosan. Adjanak.

A fehércöpenyes megint leül az ágyam szélére. Óvatosan betakarja a jéghideg, paplanra fektetett kezemet, amelyikbe a tűt szúrták. Nézem a plafont.

– Éjjel aludt, ez jó hír. Kezdtünk aggódni – mondja csendesen.

Kezdték aggódni? Azok után, hogy nagyjából három levél nyugtatót mostak ki a gyomromból az utolsó pillanatban? Kezdték aggódni, hogy nem alszom, hát ez kurva jó. Meglep a düh. Hagyjon engem békén ez a fehércöpenyes. De nem hagy. Beszélni kezd. Nem figyelek. Nem akarom hallani, amit mond. A hangja kellemes. A mondanója nem érdekel.

– Tegnap rám nézett. Nem nézne rám most is? – Kérdezi nyugodtan.

Nem. Nem néznék rá. Nem néznék senkire.

A negyedik napon mégis ránézek. A szemébe, ami kék. Nem fehér, nem fekete, nem sötét, mint napok óta minden, hanem óceánkék.

Az ötödik napon elfordítom a fejem. Nem nagyon, épp csak annyira, hogy jobban lássam, ki ez a türelmes fehércöpenyes. Dr. Tófalvi Péter. Olvasom a kitűzőjén. Nem értem, hogy mit akar. Nem értem, hogy miért küzd értem.

A hatodik napon megmozdítom a kezem. Akkor, amikor kettesben maradunk, amikor már nagyon fázik, mert nem takarta be, pedig eddig mindig. Már nincs tű, valami műanyag vacak van helyette. A többiek feladták. Feladtak. Óvatosan próbálom behúzni a kezemet a paplan alá, de nem sikerül. Megszán, és betakarja. Nem mosolyog, de az arca már nem olyan merev. Talán az enyém sem.

A hetedik napon nem jön. Gyűlölöm, hogy csalódott vagyok. Gyűlölöm, hogy hiányzik. Megint a plafont nézem. Megint nem érdekel, hogy fázik-e a kezem.

A nyolcadik nap bukkan fel újra. A nyolcadik nap megint ott kezdjük, ahol az előzőn. Nem akarok ránézni. Nem akarok megmozdulni. Nem akarok semmit, csak nyugalmat, de ez a fehércöpenyes nem hagy nyugton. Beszélni kezd. Nem kérdez, pedig, ha kérdezne, az arcába fröcskölném az egészséget.

A harmadik héten kezdünk beszélgetni. Magáz. Ha magáz, távolságot tart. A távolság gondolata tetszik.

Múlt héten felültem, tegnap délben ettem is. Nem mondta, hogy egyek, azt mondta, hogy gyorsabban gyógyulnék, ha nemcsak az infúziót kapnám. Gyorsabban gyógyulnék. Gyógyulnék? Még mindig hisz benne, hisz bennem. Én még mindig nem, de neki próbálok elhinni, ezért beszélünk.

Végre elmondom, hogy mi történt: hogy Máté szeretett, de beteg. Többször is megcsalt, aztán visszajött. És amikor visszajött, akkor minden olyan jó volt. Akkor el tudtam hinni, hogy most máshogy lesz, hogy tényleg csak engem szeret, mellettem biztonságban van, mert én úgy szeretem őt, ahogy senki, ahogy az anyja se. Azt mondogatta, hogy boldog, én pedig hinni akartam, hogy én is az lehetek mellette, vele, hogy most tényleg minden más lesz. Sosem lett.

Egyik éjjel azt mondta, hogy beteg. Aznap éjjel, amikor el akartam elmondani neki, hogy terhes vagyok. Aznap vesztettem el a kisbabámat.

Mesélek Kiskobakról. Katiékról. Akik talán a családom. Hogy elcserélhettek. A lányukkal. Akit imádnak. Hogy milyen lett volna velük felnőni. Nem a rémes anyámmal. Aki szerint jobb lett volna, ha meg sem születek.

Azon az éjjelen maradt nyitva először a szemem, miután egymás után nyeltem az előző héten felírt újabb adag nyugtatót. A hülye autópályán.

Dr. Tófalvi nem ítél el. Meglepő dolgokat mond helyette: bántalmazó kapcsolat, trauma, amit én szenvedtem el, én voltam az áldozat Máté mellett. De tud segíteni, ha akarom. Akarom?

Kimegy és magamra hagy a fejemben pattogó szavakkal. Nem értem rögtön, hogy mire gondol. Én voltam az áldozat? Próbálok nézni a plafont, de csak a képeket látom. Amikor Máté bántott, és ez a nézőpont meglep. Legszívesebben kirohannék a kórházból, a világból, de megmozdulni is képtelen vagyok. Kővé dermedten ülök, lábam és a paplan a nyakamig húzva.

Mikor este Dr. Tófalvi visszajön, szavak nélkül is tudja a választ, mégis rákérdez.

Nem mozdul a nyelvem. Bólintok, mert akarom, hogy segítsen.

A negyedik héten már nemcsak a doki szeme kék. A plafon már nemcsak szürke, látom rajta az utcai lámpából rácsó sárgás fénypázmákat. A paplanon felfedezek egy rózsaszínre mosott pecsétet, a tea barnás, az uborka zöld, a csap feletti tükör mozaikokra öregedett. Reggelente prizmaként vetít szívárványt a falra.

– Üdvözlöm, Maja – fogad dr. Tófalvi az ajtóban.

Az utolsó nap mertem csak megkérdezni, hogy ha kiengednek, járhatok-e hozzá. A kórházba soha többet nem akarom betenni a lábamat, a beszélgetésekre viszont szükségem van.

Járhatok. Ő is csak a legújabb továbbképzés miatt volt ott egy hónapig.

Láthatatlan keretű szemüvege mögül komoly szemmel fürkészk. Zavarban vagyok. Elmosolyodik, ez kicsit megnyugtató. Az, hogy figyeli minden rezdülésemet, a legkevésbé sem.

A heverőt veszem észre először, mikor belépünk a rendelőjébe. A gyomrom összeugrik, és csak akkor nyugszik meg, mikor a barna bőrfotelre mutat. Már bánom, hogy a táskát letettem arra a hülye heverőre. Jó lenne valamibe kapaszkodni, valami mögé elbújni. Itt nincs paplan, nincs párna, amit pajzsként magam elé szoríthatok.

Itt ő sem dr. Tófalvi. Csak Péter. Csak ő és én, meg a történetek, érzések, amiket el kell mesélnem. Félek. Mintha megint az elején kezdenénk a beszélgetést.

Jobb híján felmérem a teret. Péter türelmesen vár.

A rendelője minimalista a polgári lakás egyik szobájában. A sarokban kopottas íróasztal székkal, rajta sárga bicikliszak. A széken egy hátizsák. A fal mellett két fotel, közte kecses lábú asztalka. Egy palack víz, két pohár, zsepi. Jobbra pedig a heverő tele párnákkal. Sárga, piros, zöld, kék párnákkal. Mögötte egy másik fotel. A falon képek: barna és fekete metszetek. Egy tengerpart fáradt színei. A sarokban üveges vitrin, az ablak alatt Art deco asztal vagy virágtartó, nem tudom eldönteni. Oldalának félköríve között polcok, a polcokon fonott kosarak, bennük kövek. Kicsik, nagyok, simák, rücskösek, szürkék, fehérek. Kemények.

Percekig ülünk csendben. Próbálok gondolkodni, aztán feladom. A torkomban gombóc. Markolászom, hogy oldódjon. Nem oldódik.

– Hogy van? – töri meg végre a csendet, amiért hálás vagyok.

– Zavarban.

– Meséljen egy kicsit, mi történt, amióta nem találkoztunk?

Hátradől a fotelben, lábát hanyagul keresztbe teszi. Keze a karfán pihen. Laza. Én meg görcsösen ideges.

Emlékek szárai úsznak elő a semmiből. Koncentrálok a kérdésre és elmesélem a hazautamat a kórházból. A süteménykínálatot, amit hazafelé vettem s amit képtelen voltam végigkóstolni. Hiányzott az otthonom. Meg Katiék. De róla még nem tudok beszélni. Elmondom, hogy még mindig haragszom magamra, amiért bevettem a gyógyszereket.

Nem akarok, mégis sírni kezdek. Arcomat a kezembe temetem, elbújok.

Péter hangja néha beúszik a könnyeim mögé: próbáljon meg rám nézni... Segít, ha nem zárkózik be...

Lassan veszek erőt magamon és könnytől maszatos arcom lassan kerül elő a kezem mögül.

Diszkrétan közelebb tolja a zsebkendő dobozt. Pink. A színe tökéletes disszonanciában van a szoba békés, kicsit múlt századi hangulatával. Próbálok elképzelni a situációt, amelyikben ez a pink zsebkendő doboz bekerült Péter kosarába.

– Mire gondol most? – A hangja együttérző, ugyanakkor tárgyilagos.

A pink zsebkendő dobozra – amit persze nem mondok el neki. Még nem tudom, hogy el lehet. Még azt hiszem, hogy nem hibázhatok, hogy tökéletes páciensnek kell lennem. Nem merek hibázni és a zsepi dobozos gondolataimat határozottan hibaként aposztrofálok. Még nem tudom, hogy pontosan tudja, mikor próbálok kamuzni és kibújni a válaszok elől; ahogy azt sem, hogy milyen jó szabadon beszélni bármiről ebben a védett, biztonságos környezetben.

Nem válaszolok, csak nézek rá segélykérően.

– Már biztonságban van. Adjon időt magának. Nagyon súlyos trauma érte, sokáig tart ezt feldolgozni. Nem sietünk sehova.

Miután kezét fogunk, szinte kirohanok a házból. Kettesével szedem a lépcsőket. Amilyen gyorsan csak lehet, magam mögött akarom tudni az elmúlt órát. Menekülök, bár nem tudom, miért, kitől vagy mitől. Mire elérek a metróig, megnyugszom.

Végre megint rohanó, nyüzsgő tömeg vesz körül, ahol akkora a zaj, hogy nem hallom a gondolataimat.

A terápián kívül szinte semmit se csinálok.

Gubbasztok a lakásban. Nem törődöm semmivel. Azzal sem, hogy éjjel van-e vagy nappal. Alszom, amikor álmos vagyok. Eszem, amikor éhes.

Egy dologban vagyok biztos: új lakást kell keresnem. Lecsapok az első közelben lévőre. Egy hatemeletes kis társasházba költözöm. Élvezem, hogy végre nem kell lépcsőzni, van lift.

A ház egy saroknyira van a régi lakásomtól. Bejárata egy másik utcára néz, ezért hiába az alig ötven méteres távolság, más világba csöppenek. Gyalog költözködöm a Bauhaus házba. Három nap alatt átviszem eddigi életem minden kincsét, tárgyát. A maradékot kidobom a szemétkébe. Itt landol a közel húsz éve kapott hatalmas tulipán csokor egy megszártított és feltve őrzött szirma is. Az egyik fiók mélyén megtalálom a gyűrű dobozát. Dühösen hajítom a szemétkupac tetejére.

Utoljára végignézek a régi szobán, a homályos és repedező szélű tükrön a fürdőben, ami helyett az első munkanapom óta akartam venni egy újat, és a sosem használt konyhán. Fájdalmas emlékek tucatjaira csukom rá az ajtót, mikor bedobom a kulcsokat a postaládába. Utoljára megyek le a gyűlölt tizenkét lépcsőfokon.

Az új lakás kényelmes. IKEA bútorok mindenhol, tetszik. A falat borító könyvespolcon végre elérnek a könyveim. Újaknak is van hely. A konyha egyik fala egészen elképesztő sárga színű. Sosem gondoltam volna, hogy egy ilyen fal nekem valaha tet-szeni fog.

A beköltözés estéjén vizet engedek a kádba és megvárom, hogy ellazuljak a hosszú fürdőzés alatt. A játszótérről gyerekek zsvivaja hallatszik fel, a ház előtti fa sárgásan pergeti maga alá a leveleit. Békés minden.

Nem úgy, mint anyám házában, ahol a tökéletesnek hazudott Varga család élt.

Anyám, Varga Emília nyugdíjas létére minden reggel hat órakor felkel, letusol, megigazítja fényes, gesztenyebarna haját, feltesz az arcára egy lehetővékony sminket, felveszi az egyik kiskosztümét és lefőzi a piros kávéfőzőben az első kávéját. Két kenyérszeletet tesz a pirítóba, előveszi a hűtőből a kis kék virágokkal díszített vajtartót, a nyáron eltett házi dzsemek egyikét, a termelői piacon vásárolt házi kolbászt, sajtot, füstölt sonkát, majd leül, hogy rose gold laptopján átolvassa a híreket.

A vaj lassan gyöngyözve olvadni kezd, a sajtok illata egyre áthatóbb, már a kávé sem tudja elnyomni. Utálja az ételek szagát. A szaguknál jobban már csak magukat az ételeket utálja. Enni bűn. Az étel hizlal. A háj Isten legszörnyűbb büntetése. Utálva gondol vissza azokra a hetekre, mikor a születésem után csak pokoli szenvedés árán sikerült visszafogynia. Néha rémálmaiban látja magát nagy hassal, felpuffadt arccal, vízesedő lábakkal. Aztán felébred, végigsimítja tökéletes testét és megnyugtatja magát, csak álmодott. A családot sem értette: hogy imádhattak egy olyan amorf, dagadt gyereket, mint én? Mindenhol apró hurkák, az arcom kerek, a hasam, mint egy mini hordó. De ő nem fogja hagyni, hogy ilyen bálna maradjak egész életemre. Ezt nem teheti a lányával. Ezért, ahogy a nagyai mesélte, napról napra kevesebb tejet ad. Épp csak annyival, hogy ne lakjak jól. Mert jóllakni bűn. A jóllakás minden baj forrása. Aki jóllakik, az ellustul. Aki ellustul, az meghízik. Aki meghízik, azt csúfolják. De ezt ő nem fogja hagyni. Engem senki sem fog csúfolni, mert én vékony leszek, gyönyörű, boldog. Ezért mondja majd folyton, hogy kövér vagyok, hogy egyek kevesebbet, mozog-

jak többet. Mindig látja majd rajtam a kis hurkákat és a kerek, piros arcocskát. Csak védeni akar, mondja. Csak védeni, mert őt nem védte senki.

Két hónap betegszabadság után visszamegyek a Központba. Nem önszántamból. Jancsika miatt.

Jancsika hároméves. Három éve él a Zöld Tölgy Autista Központban. Három éve én vagyok a kedvence. Hozzám szalad, ha boldog, engem keres, ha szomorú. Engem hív, ha beteg. Mint most. Mandulagyulladással fekszik a gyengélkedőn két napja. Nem beszél, csak az én nevemet ismételteti. Órákon át ülök a betegágy mellett. Mesélek, dúdlok, hallgatok, itatok, lázat mérek. Anya vagyok megint. Egy másfajta anya.

Egy ideje nem olvasok híreket, nem nézek TV-t, nem hallgatok rádiót. Próbálok annyira kizárni a világot amennyire csak lehet. Egy ideje minden szabadidőmben gondolkodom. Magamon. Mátén. Az anyámon. De leginkább magamon.

A valóság a közösségi portálokon, munkahelyi és baráti beszélgetésekben erőszakolja be magát néha. Mint az a törvényjavaslat a kuruzslásról. Eszembe jut Tamás. Rákeresek az oldalára.

Keresem a végzettségét. Coach. Életmód tanácsadó.

Nem tudom, hogy a döbbenetem vagy a haragom erősebb-e. Nem tudom, hogy kire haragszom jobban: Tamásra, Mátéra vagy magamra.

Felkapom a futócipőt és addig rohanok az éjszakában, amíg a lábam bírja. Sárgán világító lámpák szaladnak el mellettem, víztócsák kerülgetnek rémülten. A hideg szélben nyikorognak, recsegnek az ágak. Szúr a tüdőm, a torkom, a vádlim. Fülembe ordít a zene.

Nem akarok megnyugodni. Űvöltetni akarok. Péterrel akarok beszélni.

Nem alszom. Ma éjjel sem. Olvasom a törvényt, mintha attól várnám a megoldást.

Mire reggel beérek Péter rendelőjébe, tehetetlen dühömet zaklatottság váltja fel.

A kabátomat nem teszem vállfára, ahogy szoktam. Szinte rádobom a fogasra. A sállal a nyakamban ülök le a barna bőrfotelbe. Táskámat az ölemben szorongatom, gyűrögetem. Hátha segít megnyugodni. Nem segít.

– Ideges – nyugtázza Péter lakonikusan. – Aludt éjjel? – kérdezi sápadt arcomat, karikás szememet fürkészve. Ezek szerint kevés volt az alapozó. Nem érdekel.

– Igen... Nem... – válaszolom szinte dadogva. A hangom is remeg, nemcsak a gyomrom, nemcsak a kezem. – Láttam tegnap egy cikket... A Btk. módosításának tervezetét... – Annyiszor olvastam éjjel, hogy megtanultam. – Kuruzslás száznyolcvanhetedik paragrafus első bekezdés. Aki ellenszolgáltatásért vagy rendszeresen az orvosi gyakorlat, az egészségügyi szakképesítéshez kötött pszichoterápiás gyakorlat vagy a nem-konvencionális gyógyító és természetgyógyászati eljárások körébe tartozó tevékenységet jogosulatlanul fejt ki, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Büntetendő, nem büntethető! – teszem hozzá dühösen.

Nézem a szönyeget és belekezek.

Mesélek Tamásról. Borostás arc, maszatos szemüveg. Csíkos flaneling, amit nyakig begombolt, kordnadrágja a bokáját verdeste.

Eltűnődtem, hogy az én Máté barátom hogy állhat szóba egy ilyen fura alakkal. Aki már várta a találkozást, kíváncsi volt rám. Aki azt mondta, hogy ha igazán szeretem és segíteni akarok Máténak, akkor vele maradok, hallgatok, segítek neki emlékezni. Segíték felülírni az anyjával való kapcsolatát. Mindezt úgy, hogy Máté ne tudjon róla. Ne nőként legyek jelen az életében, hanem inkább testvérként, anyaként. Máté bán-

tani, a legszadistább módon büntetni fog. Engem, mert engem elér, velem van kapcsolata, én meghallgatom, az anyja nem. Nem szabad magamra vennem, nem nekem szólnak majd, hanem az anyjának. Ha elviselem, ha ezek után is vele maradok, akkor fogok tudni segíteni. Fel kell készítenem magam, hogy Máténak lesznek újabb és újabb kapcsolatai, de addig, amíg nem tud kilépni az anyja fogságából, ezek a kapcsolatok nem lesznek tartósak. Amíg nem bocsát meg az anyjának, addig el fogja érni, hogy otthagyják, hogy szakítsanak vele. Lehetőleg a legdurvább módokon. Számára most az a normális, hogy őt nem lehet szeretni, őt mindenki elhagyja. Ha én kibírom, és Máté mellett maradok, ha nem hagyom, hogy ellökjön, akkor fogok tudni segíteni átírni ezt a kötődési mintát.

– Ezt mondta magának? – kérdezi végül Péter.

A hangja feszült. Ránézek. A hülye szőnyegnek úgyis ismerem már minden négyzetcentijét. Kék, zöld, bordó, sárga, piros rombuszok. Körülöttük színes essek kanyarognak. A széléről a rojt rég lekopott. Egy árva szál maradt. Kócosan tekereg a mindig fényes parkettán.

Félek, hogy nem hisz nekem, mert sok hét után először azt látom, hogy megdöbben. Eszembe jutnak azok a pillanatok, amikor a pokolba kívántam Tamás tanácsait.

– Tamás nem is tarthatna terápiát, ugye? – teszem hozzá szinte némán. Lesütött szemmel.

Érzem Péter tekintetét, ezért felemelem a fejem. Lassan nézek a szemébe. Nem sűrget. Megvárja.

– Tamás nagyon etikátlanul viselkedett magával szemben. Nem tarthat terápiát. Amit csinál, az a pszichoterápia megcsúfolása. Veszélyes. Ártalmas – summázza hangjában rá nem jellemző rosszállással. – Feláldozták – teszi hozzá ellentmondást nem tűrően.

A szó ott lebeg köztünk. Feláldozták. Így. Többes számban. Hallom, de nem reagálok. A többes számnak még nem jött el az ideje. Néhány másodpercig nem mozdulunk. Farkasszemet nézünk. Aztán én újra a szőnyeg sarkát. Majd a tűzfal széllel dacoló borostyánját a függöny csipkéjén keresztül. A levelek között éhes verebek röpködnek. Csiszolásuk kiszakít néhány pillanatra a valóságból, ahova Péter kérdése ránt ki-méleletlenül vissza.

– Magát vádolja. Miért?

Próbálok a szemébe nézni, de csak a pulóveréig jutok. Tengerkék. Passzol a szeme színéhez.

Eszembe jut Máté. Amikor azt mondta, mi vagyunk a tenger és a partja. Mintha egy másik világból bukkannának elő a szavai. Egy életre összemósódtunk? El fogom tudni elengedni? Mindig aggódni fogok érte? Ennek sosem lesz vége?

Iszonyúan dühös lenne, ha hallaná ezt a beszélgetést.

Nézem inkább a tűzfalat. Menekülök. Megint. Meddig még?

– Mert hülye voltam! – mondom a verebeknek hangosabban és dühösebben, mint szeretném. – Megnéztem Tamás honlapját, éreztem, hogy valami nem kerek, de Máté olyan meggyőző volt, annyira bízott benne, hogy nem foglalkoztam az aggályaimmal.

– Mátéért nem felelős. Az ő döntése volt, hogy Tamáshoz ment. Nagy utat tett meg, tettünk meg, de még nagyon hosszú ez az út és lesznek benne ilyen krízisek. Tamás nagyon etikátlanul járt el magával szemben. Feláldozták, de vége a terrornak, amiben élt – mondja határozottan a búcsúzáskor.

Nem hagyja, hogy elfelejtsen, ezért megismétli. Nem mintha el tudnám felejteni. Feláldoztak. És megtoldja a terrorral.

Üres vagyok. Gyalog megyek le, nincs kedvem liftezni. Megfojtana a bezártság. Lép-teim visszhangoznak a lépcsőházban.

Nem szállok metróra se, gyalogolok. A nap bágyadtan lóg az égen, szürkén világít. Nem nézem, mégis látom. A szél csípi az arcomat, fáj. Az ürességet lassan düh és tetetlenség váltja fel. Megint. Dühös vagyok Tamásra és Mátéra. Az iszonyúan okos ügyvéd úr, hogy mehetett el ehhez az emberhez? Hogy bízhat még mindig benne? Nem látja, nem érzi, hogy nem segít neki? Nem látta, hogy én lassan tönkrementem az úgynevezett terápiája alatt? Vagy látta, csak nem foglalkozott vele? Abszurd módon eljutok arra a pontra, hogy Máté élvezettel nézte a szenvedésemet. Élvezettel kínzott. Terrorban tartott. Feláldozták, visszhangzik Péter hangja a fülemben, és ezt a hangot nem tudja elnyomni a fülhallgatóból maximumon dübörgő zene sem. Feláldoztak.

Nagy Kriszta Léna (1971, Győr) író, forgatókönyvíró. Első kötete a Kalligram kiadó gondozásában jelenik meg 2023-ban.

opál

egymás mellett, hegyén-hátán,
gyűlnek az alagsorban,
a sufniajító és a kiszögellés között,
minek léte ugyanolyan céltalan,
akárcsak ezek a futrinkák,
hét darab, most számoltam,
halni jönnek, apró elefántok,
mintha tudnák, hogy ez a vég,
nem csak a lépcsőé,
a fantomfájdalom kitart,
lábaik még napokig ránganak,
de nem változik semmi,
csak a fényük nyeli el a csempe,
beleszürkülnek a félhomályba,
és bár a kitin lassan bomlik le,
az elvárások összeaszalódnak,
nyer a hiány, ez a kopott járólap
itt lent olyan otthonosan hideg

tejsav

alig figyeltem arra, mit mesélsz,
mégis máig pontosan emlékszem,
a rómaiak mennyi mindent,
gravitációs vécé, padlófűtés,
de még a savanyú káposzta is,
bólogattam vagy ráztam a fejemet,
mint légiósok a hordót, tudva,
hogy nem is szereted a savanyúságot,
metafora csak a közös utazásra,
megannyi megrázkódtatás
az összeérés titka, gondolták anno,
nem ismerve még a fermentálás
folyamatát, termékeny berohadás,
amiben a kényszerű együttlét
új minőséget szül,
lábszagú metamorfózis,
tényleg nem mindenki világa,
ilyeneken járt az eszem,
nem azon, hogy mi lesz,
pedig azóta is belengi a lakást,
bármilyen vadul szellőztetek

anim

a földön fekszel magatehetetlenül,
szembogarad idegesen futkos
a fehér részben, a gödörből nincs kiút.
szád lefittyen, nyelved kilóg szádból,
azon nyammogsz percek óta,
már nem félek, hogy leharapod,
mint amikor először találtam rád
hasonló körülmények között,
félúton wc-re menet éjjel,
már nem hajlok oda, hogy segítsek,
nehogy megint rám morogj.
állad ernyedt, hangfoszlányok
a fogak rácsain át, bár érteném,
de sosem értettelek meg igazán,
más a te világod, és ez jó is így,
nem nekem való a sok futkosás,
lábad most is görcsösen ráng,
mintha mennél még előre,
valami célt űzöl megállíthatatlanul,
kényszeresen, ahogy szoktad,
dominancia-kérdést csinálva
a legegyszerűbb játékokból,
álmodban is folyton hadakozol,
ebbe hamar beleöregszik az ember,
hát még ha kutya!

■ Csósz Gergő (1980) szabad rádiós, költő, fordító, slammer.

Tizenöt

Tizenöt centi, mondta apám komoly arccal a takarmányrépaföld szélén állva. Zsebéből mérőszalagot vett elő, az első répához szorítva kimérte a szabvány által megkövetelt távolságot és jelzett, hogy hajoljunk közelebb. Némán guggoltunk a mérőszalag felett, koncentráltunk, apám homlokán már ekkor hatalmas izzadáscseppek gurultak végig a tisztességes munka felelősségének súlyától. Ha nem egyelőnk rendesen, magyarázta, a répának nem marad elég helye a növekedéshez. Ha viszont túl nagy távolságokat hagyunk, pazarolunk, oda a tervteljesítés, a nemzet, sőt a világgazdaság is, a becsületről már nem is beszélve. Összeszorult gyomorral álltam a sor elején, reszkető kezeim alig bírták megtartani a kapát. A sűrűre vetett apró répákat bámultam, rettegtem attól, hogy ha az első távolságot rosszul lövöm be, oda az a bizonyos tervteljesítés, a nemzetgazdaság, de mert ezeket a fogalmakat nem igazán értettem, csak apámtól hallottam róluk, főleg az ő becsületét féltettem igazán. A szomszédok röhögve sétáltak el mellettünk. Idióták, suttozták. Kapitalisták, mondta apám, s bár nem tudtam, azok milyenek lehetnek, mégis egyetértően bólogatni kezdtem. Így farkaltunk kukoricát, téptünk babot, mértük a centit, amíg be nem állt a szemmértékünk, számoltuk a darabot, mindent pont úgy, ahogy megmondták, s mindent pont úgy, ahogy senki más se csinálta rajtunk kívül. Szeptember volt, iskola után a gyümölcsösbe siettünk. A sorok közt hatalmas láda, apám kezében öt zöld vászonkosár volt. A magasabb fákra a bátyámmal másztunk fel, a kosarainkba óvatosan raktuk a tökéletes almákat, majd miután a kosarak megteltek, anyám egyenként pakolta át őket a ládába. Az öcsém a potyogóst gyűjtötte a fák alatt, majd a teli kosarakat a szomszéd sorban elhelyezett ládába öntötte. Megtelt, viheted, kiáltott apám Géza bá után. Abban a pillanatban hirtelen egy alma koppant a tarkómon. A helyét szorítva meglepetten néztem hátra. Laci, a szomszéd fiú néhány sorra tőlem egy másik fa tetején vihogott, majd egy második, harmadik, negyedik almával célzott rám. Az almabombák az alattam lévő fa alá potyogtak, már az ütés miatti fájdalmat sem éreztem, csak az almákat bámultam ijedten. Így nem lesz prémium, hallottam hirtelen egy idegen hangot. Egy férfi állt apám mellett, fehér inget és szürke nadrágot viselt. Egyenesen rám nézett. Elvtárs, így teszitek tönkre a kiváló termést, kérdezte, majd apám felé fújta a cigifüstöt. Apám a földet bámulta némán. Hiába tudtam, hogy mindez nem az én hibám, ab-

ban a pillanatban én is apám voltam, rossz elvtárs, pazarló, tervet nem teljesítő, rendszert bomlasztó, a nemzetgazdaságot veszélyeztető, talán még kapitalista is. Sírva futottam a hűtőház felé, az ott sorakozó ládák mögé bújtam. Hová lesz a fuvar, kérdezte Géza bá a teherkocsi sofőrjétől. A gyümölcsfeldolgozóba a présbe, válaszolta az, miközben a hibátlan almákkal teli ládákat a teherautó rakodóterébe öntötte ugyanúgy, ahogy a potyogással telieket is. A földre hullott maradékot egy lapáttal a kocsira dobta. Néztem a szétrobbanó almákat, az orromat megcsapta a sérült gyümölcsök édes illata. A ládából darazsak szálltak fel. Egy poshadt almát Laci fejéhez vágtam, meglepetten tapogatta ragacsos helyét. Elhatároztam, hogy ha felnövök, én is kapitalista leszek. A takarmányrépát marharépának hívom majd, a mérőszalagot elégetem. Ahogy azt is eldöntöttem, hogy soha többé nem fogom eltalálni, mennyi is az a szabvány szerinti tizenöt centiméter. Apámhoz futottam, szorosan átöleltem. Óvatosan szakítottam le a termést, pont úgy, ahogy ő csinálta. Boldogan mosolygott rám. ■ ■ ■

Red velvet

Mindig távolinak látom. Mintha csak fotókról ismerném. Régi, a tenger fölé hosszan benyúló pálmafás borítójú albumokból, melyekben az arcok vonásait megtöri az átlátszó fólia csillogása. Figyelem, forgatom, a tenyeremmel árnyékolom, próbálom öt darabokból összerakni. Vörösre festett haja elegáns kontyba fogva. Szűk és rövid ruhákat, magassarkú cipőt visel. A körmei pirosak. Fülében fülbevaló apró kőberakással. Tökéletességében megközelíthetetlen. A valóság minden szépséghibáját kiretusáló műtermi fotó. Így megy az irodába, a fodrászhoz, a jótékonyági bál szervezőbizottságának gyűlésére. Belibeg a pillanatba. Bármelyikbe. Bárkiébe. Onnantól kezdve úgyis mind az övé. A hentese a legszebb hússzeleteket rakja félre neki. Jaj, Árpikám, mondja, fizetéskor gyengéden megsimítja szőrös kezét. Árpi beleborzong. Kocsonyaként reszket hatalmas, százhusz kilós teste. Hátramegy az elkészített áruért, a hűtőboxban titokban róla fantáziál. Hallom, ahogy egyre gyorsabban fújtat, a nyögést visszanyeli. Ő mindvégig a pultnál várakozik, az aktus végén elégedetten felhúzza a szemöldökét. Árpi lehajtott fejjel és kipirult arccal pakolja a rendelőt a csomagtartóba.

Péntek este baráti vacsorát ad. Az elkészített hús mellé sok zöldséget és kevés krumpelit tálal. Ha teszek még a tányéromra azt mondja, azt már talán nem kellene. Aprókat rág. Alig mozdul a szája. Nem pislog, miközben rám néz. A rúzs a médium steak elfogyasztása után is tökéletes. Beismerem, hogy igaza van, elszégyellem magam, a tányéromon hagyom az öt szem krumpelit. Miután leszedem az asztalt, a konyhapultránál titokban mindet magamba tömöm. A blúzomon apró olajfoltok. Gyűlölöm magam, mert nem szorult belém semmi tartás, semmi önfegyelem.

Éjszaka a vécét ölelve mindent kihányok, a pizsamámon apró hányásfoltok.

A vendégek a tortacsodáit dicsérik. Ne vigyétek túlzásba, egyszerű red velvet, mondja és belepirul. Szerénykedik. Csodálva nézem. Nem, egyedül csinálta, nekem se hagyja, hogy segítsek, mondom nekik. A fogadás után majd megállok Katinál, kifizetem és megköszönöm a tortákat a nevében. Kati csalódott lesz. Őt várta, nem engem. Talán nem volt elég finom, gondolja. Legközelebb még különlegesebbeket készít neki. Az ételsorhoz és a desszerthez a megfelelő borokat kínálja. Üzenetem érkezik, a borkereskedés tulajdonosa érdeklődik, vajon sikerült-e könnyed profizmusnak álcázva fogalmaznia, mikor a borok bemutatását írta meg neki. Ne izgulj, mindenkit lenyűgözött, nyugtatom. Megkönnyebbülve nyújtózik el a kanapén, közös kedvenc Pinot Noir-jukból nagyot kortyol, miközben magához nyúl. Várandós felesége a szomszédos szobában alszik.

Néha szeretnék kapcsolódni anyámhoz. Kikeverni a fehér krémet a vörösbárony tortához, miközben ő a tészta süt. Akkor is, ha az íze nem lesz ugyanolyan jó, mint ha a Kati készítette volna. Együtt megenni a plussz öt szem krumpelit a tényéről. Elfelelni. Tiéd lehet az ötödik, mondanám kedvesen és felé nyomnám a villám oldalával. Deguszálni a bort a vinotékában, majd nagyokat nevetni a botrányos francia kiejtésünkön. Nem lehet. A vajkrémmel teli tál a védőfóliának ütközik, ha felé nyújtom. Nem nyúl ki alóla, hogy ő is belenyalhasson. A krumplik a földre esnek. Nyomukban a perzsaszőnyeg zsíroltos marad.

Az ajtó előtt állok. Ismerős csipogó hang, futószalag erősödő bűgása. Hallom a cipője ütemes dobbanását minden megtett lépésnél. A gép hangja fájdalmasan sír, ordít, egyre erősebb és gyorsabb a tempója, elfutott, kifutott, talán sose jön vissza. Megjédek, benyitok, dühösen néz rám, amiért megzavartam. Minden nap egy órát fut a futógépen. Minden nap egy órán át attól rettegek, hogy egyszer majd tényleg eltűnik.

Kikapcsolja a gépet, a fürdőszoba ajtaját bezárja.

Ma este színházba készülnek apámmal, bérletük van. Apám csak a vígjátékokat és a zenés darabokat szereti. Hangosakat nevet a kiszámítható poénokon. Anyám ilyenkor vörös a szégyentől. Ő a drámát kedveli. Azt, amelyet apám nem ért. Ha ránéz, látja, hogy feszíti a műveletlensége. Az a jó az éves bérletben, hogy minden előadás után elégedetlen lehet az egyikük. Hazajönnek, becsapódik a nappali ajtaja. Bohózat után a dugóhúzó hangját hallom, dráma után jégkocka koccan a whiskeys pohár alján. Egy, kettő, három, számolom. Ez az utolsó felvonás még az esti előadás része. A taps elmarad. A takarásból figyelek mindent. Körülöttem a szőnyegen vörös morzsafoltok. Titokban a red velvet maradékát tömöm magamba. Később majd ezt is mind kihányom.

Tizedik

Három napja anyám paradicsomos káposztájával álmodom. A konyhájában vagyok, a tűzhelyen rotyog az ebéd. Az öreg fehér edényről több helyen is lepatogott már a zománc. Minden évben megfogadom, hogy karácsonyra veszek neki helyette egy újat. Sosem veszek, marad a huszonharmadikán megvásárolt ajándék-utalvány a közeli város legnagyobb háztartási boltjába, amelyet úgysem vált be. Talán az idén, hazudom magamnak a kasszájánál. Felemelem a fazék tetejét, a forró gőz megégeti a kezem, gyorsan elkapom. Beleszagolok, érzem a karamellizált cukor édes illatát. Az ezeréves megsárgult műanyag edényben lisztgombócok. A gáz lángja kéken táncol a barna csempe előtt. A szagelszívó évek óta nem működik. A hamutálban kilenc elégett gyufaszál. Biztosan visszazokott a cigire, de persze nem fogok rákérdezni, most, amikor megtehetném, inkább majd holnap írok neki Messengeren. Anyám mellém lép, gyorsan visszateszi az edény fedelét, hadd puhuljon még a káposzta, szól rám. Dinsztelt hagyma szagú a bőre, a kötényében negyven évnyi ebéd illata. Cigifüstöt nem akarok érezni rajta.

Hónapok óta nem találkoztunk, még ha csak két órányira lakunk is egymástól. Marad a videochat. Nem szereti, azt mondja. Sokáig hallani se akart róla. Hosszasan magyaráztam neki, hogy most csak ez van, a gyerekek szeretnék néha látni a mamát. Nem mertem azt mondani, hogy én is. Mít kezdjen egy ember a felnőtt gyereke érzéseivel? Mindig csak az után böögök, hogy bontottuk a vonalat. Megiszok egy pohár bort. Vagy amennyi az üvegben maradt. Tegnap este megírtam neki, hogy ma szeretném elkészíteni ezt az ételt a segítségével, a telefonomat egy állványra rakom a konyhában, így mindent fog látni, tud szólni, ha valamit esetleg nem jól csinálok. Furcsállotta az ötletet, de csak belement, bár hozzátette, a recept fent van a Nosalty-n is. Belekortyoltam a kávémba, felvettem a kötényemet. Minden hozzávalót az asztalra készítettem anyám tegnap átküldött instrukciói alapján, majd tárcsáztam. A konyhaasztalnál ült, előtte piros Nescafé-s bögre. Nem nézett fel, biztosan nem tudta, hova is kellene, gondoltam.

– Akkor most megkaramellizálom a cukrot – kezdtem. Ő csak nézett ki a telefonomból, majd ivott egy kortyot a kávéjából. – Megvan, mehet rá a hagyma és a káposzta, ugye?

– Mehet – válaszolta.

A fazékból felcsapó gőz a karomat melegítette. Talán égetett is, nem bántam. Megszagoltam a bőröm, anyuillatom volt. Anyám jóváhagyta az eddig látottakat, szólt, hogy jól forgassam át az egészét, lepje be az édes karamell a hagymát és a káposztát, majd jöhet a só, egy kevés bors, kömény, a víz, végül fedjem le az edényt, puhuljon az a káposzta, fél óra elég is lesz neki. Megkérdezhetette volna, hol vannak a többiek. Nem kérdezte. Azt mondta, álljak neki a gombócnak, a káposztához majd hozzáadom a rántást és a paradicsomlevet a végén.

Fogtam a lisztet, a sót, felmelegítettem a zsírt, a vizet is pont úgy, ahogy anyám kérte. A liszt szagát büdösnek éreztem. A masszából gombócokat formáztam, közben attól rettegettem, nehogy a körmöm alá berakodjon a liszt.

– El fogok válni - mondtam úgy, mintha ez is az anyám küldte recept egyik munkafolyamata lenne. Olyan, mint a végy egy fej hagymát, vagy az adj hozzá egy csipet sót. Kavard simára. Nem néztem fel a fazékból, csak a vízben forgó gombócokat bámultam. Mindegyiknek anyuarca volt. Sorra átfordultak az edény alja felé.

– Most kiszedheted őket, mind feljött a víz tetejére, fejezd be a káposztát! – Sürgetett.

– Rottyanhat még egyet, aztán kész is. Ennyi. Egyszerű, mint a mirelit szilvásgombóc. Mosd meg jól a kezed, nehogy rosszul legyél, ez egy gluténbomba! – Azt mondta, sok a dolga. Ablakot kell pucolnia.

– Februárban? – kérdeztem.

– Mert februárban nincs kosz? – vágott vissza szemrehányóan. Mereven nézett a szemembe, majd elköszönt. Mégis csak tudja, hol van a kamera fókusza.

Levettem a kötényemet, benne tíz évnyi ebéd és a házasságom elhasznált szaga. Kiittam a maradék hideg kávémat a piros Nescafé bögrémből. Mindent alaposan elmostam a konyhában, semmi sem maradhat lisztes. Tíz éve már, hogy tudom, gluténérzékeny vagyok. Elég egy kevés is ahhoz, hogy iszonyatos görcsökkel feküdjek napokig. Az edényt és a gombóccal teli tálat a konyhaasztalra raktam. Lesz nagy meglepetés a gyerekeknek, ha visszajönnek az apjuktól. Imádják a mama paradicsomos káposztáját. Rágyújtottam, az elégett gyufaszálat a hamutartóba dobtam. Ez volt a tizedik. Úgy néz ki, visszaszoktam a cigire. Ha anyám ír a Messengeren és rákérdez, letagadom. Egy gombócot a jobb tenyerembe tettem. Belélegeztem az illatát. Forró volt. Anyuillatú. Nagyot haraptam belőle. ■ ■ ■

■ **Bartalos Tóth Iveta** (1980, Dunaszerdahely), író. Az *Élet lejárt szavatossággal* című novelláskötete 2020 őszén jelent meg. Írásai az *Élet és Irodalomban*, az *Irodalmi Szemlében*, az *Új Szó Szalonban*, a *Tiszatájban* és a *dunszt.sk* oldalán jelentek meg.

Gaia

Fent van egész este.
Elalvás előtt David Attenborough nézel,
róla mesél, és így eszedbe jut,
hogy kéne neki verset írnod.
Inkább elalszol, és amíg fel nem kelsz
ő a placcon sakkozik az esővel.
Szélfiak ülnek a vállán, mondják
helyette mit lépjen.
Ugyanezek a szélfiak, éjfél körül
útnak indulnak, hogy végig taperolják
a városunk alvóit. Ő így,
a szélfiakkal kommunikál, saját kezével
hosszú idők óta nem érintett meg senkit.
Valójában te is a
szélfiakra gondolsz, mikor éjszakánként
magadhoz nyúlsz, és
azt hiszed neki címzed álmodat.
Ugyanígy, a bánatod is az övék,
mikor hallgatod, nem is csak hallgatod,
íz-ig-vér-ig átéled a *King Gizzard
& the Lizard Wizard – Gaia* című
megőrülését.
Nem szül gyereket, a szélfiat
tette meg örököséül.

Egyébként ezekről a szélfiakról
Dezsőtől hallottam,
ő mesélte:
valamelyik nyáron Ozorán,
ott beszélt az egyikükkel,
Dezső mondta:
ha mattot ad az eső,
és ezek a vakarcsok törnek hatalomra,
akkor szarban leszünk.

Some Girls Are Bigger Than Others

Vannak lányok, akik hatalmasabbak
a többinél,
Morrissey előre figyelmeztetett,
de ezt az embernek éreznie kell,
értse, miről van szó.

Aluljáróban álltam, mikor utolért.
Patkányok és sáskák vették körbe
rendőrzjelmezben a helyszínt,
akkora volt.
Jogilag ekkorának lenni, nem lehet.
Éős jött, mint egy gondnok,
cigivel a szájában mászott fel létráján,
hogy kinyissa felettünk a mennyezetet.
Túl nőtte a belmagasságot, és
azután is csak nőtt, és nőtt,
mint lápisten Szellemországban,
nem tudtam tovább nézni,
bennem is van ember,
hozzá akartam érni, hátha
csak érintésemért növekszik, de

jött Apollón is, mentőszirénázva,
húgával, Artemisszel terelt ki engem, és
a többi katasztrófaturistát.
2-3 fős csapatokba verbuválva álltunk
a mozgólépcsőn, de a csodától
megszólalni egyikünk sem tudott.
Csak hagytuk, hogy vontasson fel
ez a lépcső, vissza a szabad ég alá.
Vannak lányok, akik akkorák,
testükkel eltakarják a szabad eget.

Húsvét

„catch me in my Death Star, gettin’ Benjamins”

(Young Lean)

Jézus áll,
Mária Magdolna fekszik egy
elveszett evangéliumban.
Hány jóembernek okozott fejtörést
ez az állás, ez a fekvés,
amióta az evangélium előkerült.
Hogy az apáca prostiként,
a megváltó emberként jelenik meg
azóta álmaikban.
Vannak, akik Benjámin keze
nyomát keresik a fekvés-állás
színré kerülésében.
Tönkre tennék, mint ahogy
a kőházak falába faragott démonok
teszik tönkre a város emberarcát.

* * *

Én átéltem Jézus éhségét,
ő Mária Magdolnára nézett,
én a galambok nyelvére,
túl hosszas időt töltöttünk
tanulmányozással. Így végre
megtanultam anyám, apám nyelvét.
Mondták: *Benjámin Benjámin Benjámin*
Kerestem a bútorozatlan szobámban.

* * *

A boltívekről lógó ördögfiókák kedvéért
hagyom el a házat.
Figyelnek, ahogy az
evangélisták figyelhették Krisztust.
Imádkozzatok hozzám,
ti naiv gyermeki rémképek,
ti kabarészínházak kosztümihletői.
A nevem a csillagokban van,
Benjáminé a versben.
Ti. Töletek már a madarak se félnek.
Ha tudnátok ki faragott benneteket
babonás kezeivel.
Figyeljétek léptem, ahogy
Benjáminhoz tartok,
három napot adtam neki, hogy élém jöjjön,
most fogalmazzatok meg galambnyelven,
mert harmadnap van, s megölöm.

Vida Boldizsár, budapesti lakos, az ELTE-n tanul magyar- finn nyelvet és irodalmat, idáig az Új Bekezdés, a KULTer.hu és az ÚjNautilus online folyóiratokban publikált, az f21.hu első alkalommal kiírt verspályázatának negyedik helyezettje.

Két őszi nap Ujpesten

1.

„Nem mozdulni, csendben lenni, mert aki megmoccan, azt lelőni!” Ez a mondat, mely nyelvhelyességileg hagyott némi kívánnivalót maga után, mérföldkövet jelentett a hazai kriminalisztika történetében. A mondat 1908. október 28-án, szerdán hangzott el déli tizenkét óra tájban, Ujpesten, az Árpád út 19. számú ház földszintjén, mely az idő szerint a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank helyi fiókjának bérleményét képezte. A mondatot egy erős testalkatú, munkáskülsejű férfi ejtette ki a száján, lágy, szlávos modorban, amely sehogyan sem illett zordon, borostás arcához és a kezében tartott browninghoz. Illett viszont szigorú, kegyelmet nem ismerő tekintetéhez, az arcán végigfutó barázdához, a másik kezében tartott éles késhez, valamint társához, aki ebben a pillanatban a bejáratot vigyázta, de a kötelezőnek látszó pisztolyhoz és késhez ő még egy tömött, fekete albjaszut is viselt.

Így kezdődött az első magyarországi bankrablás.

Aztán úgy folytatódott, ahogy az Újvilág napsütötte tájain és a Nick Carter-regényekben már megszokott volt. A bankalkalmazottak kővé dermedtek, majd az egyikük, felocsúdva, megpróbálta elérni a telefont, de az ott álló rabló úgy vágta fejbe a pisztoly agyával, hogy elterült a földön és felrepedt fejbőre alól szivárogni kezdett a vér. A rabló egyetlen határozott mozdulattal elvágta a telefonzsinórt, majd felszólította a helyieket, hogy adják át a széfben őrzött pénzt, de gyorsan. A bankfiók igazgatója rövid hezitálás után utasította a pénztárost, hogy tegyen eleget a rabló követeléseinek. A pénztáros kitarta a wertheimkasszát, és az összes bankjegyet, értékpapírt, érmét, amit csak benne talált, áthelyezte egy vászonzsákba valamint egy bőrtáskába, amit a rabló bocsájtott a rendelkezésére. Amíg ez a folyamat zajlott, három, mit sem sejtő ügyfél – egy férfi és két nő – lépett be a főbejáraton: a másik rabló valamennyiüket beengedte, majd durván a falhoz lökte őket, aztán – elhúzva késsel súlyosbított kezét a nyaka előtt – fenyegetőleg megmutatta, mi fog történni, ha megmukkannak. Nyolc ember – öt bankhivatalnok és három ügyfél – asszisztálta végig, egy pissenés nélkül, a további eseményeket.

Amikor a pénz új helyére került, a főrabló hátára vette a zsákokat, és eltávozott, míg a társa a bejárat mellől továbbra is sakkban tartotta a bennlévőket. Három-négy perc múlva a férfi visszatért, és magához vette a bőrtáskát, majd a társával együtt távozott. Igaz, az ajtóból még megfenyegette a bent lévőket, hogy ha bárki követni meri őket, azt lelövik, mint egy kutyát. (Kutját, így mondta, és a lelövést is a már megszokott ige-névi formában használta: azt lelőni, mint egy kutját.) A bentieknek kellett öt-hat perc, mire magukhoz tértek az első sokkból, akkor az igazgató utasította a vérző fejű gyakornokot, hogy értesítse a rendőrséget, ami, telefon-összeköttetés híján azt jelentette, hogy a fiatalembernek futva kellett megtennie a bank és a rendőrség közötti – egyébként nem túl jelentős – távolságot. Hat-hét perc volt az út, ugyanennyibe visszafelé, immár az ügyeletes rendőrrel együtt, aki azonnal felszólította a tanúkat, hogy ne hagyják el a helyszínt, majd visszatért az őrsre, értesíteni a főkapitányságot az eseményekről. A Zrínyi utcában is kellett öt-hat perc, míg a telefonügyeletestől a parancsnokig, onnan pedig a detektívfontökhöz jutott a hír. Így aztán egy óra is elmúlt, mire az illetékesek megtehették az első ellenlépéseket: lezárták a városból kivezető főutakat, járőröket küldtek a pályaudvarokra. Ha feltételezzük, hogy a rablás húsz-huszonkét percet vett igénybe, a rablóknak így is volt vagy negyven percnyi előnyük.

A rendőrök bottal üthették a nyomukat.

A fővárosi detektív kommandó – vagy húsz ember – autókonzója fél kettő körül érkezett meg Ujpestre. Rögtön lezárták a helyszínt, amire nemcsak a fellelhető nyomok összegyűjtése miatt volt szükség, hanem azért is, mert addigra vagy három-négy-száz fős tömeg gyűlt össze a bankfiók előtt, lehetetlenné téve Ujpest legforgalmasabb utcáján a közlekedést. A tömegben a legvadabb álhírek kezdtek terjedni, többen tudni vélték, hogy halottak hevernek odabent, hiszen a rablók kegyetlenül lekaszaboltak mindenkit, hogy ne maradhasson szemtanú a szörnyű tett után, de az a hír is elterjedt hamar, hogy – mivel a rablók az utolsó fillérig elvittek mindent – a bank tönkrement, fizetéseképtelenné vált, és a betétesek búcsút mondhatnak a pénzüiknek. Nem csoda, hogy a hangulat egyre elkeseredettebbé, egyre fenyegetőbbé vált, végül a fiókigazgató – néhány védelmet nyújtó detektív gyűrűjében – kiment a bank elé, és beszédet mondott az egybegyűlteknak, megnyugtatta mindenkit, hogy a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank biztos lábakon áll, és holnaptól mindenki megkapja a pénzét, kamatostul, ha akarja. „Legyenek nyugodtak, a bűnözők nem önöket rabolták ki, hanem csak a bankot!” – mondta lelkesen, minek következtében némileg megváltozott a közhangulat, főleg mikor kiderült, hogy mindenki életben van, senkinek nem esett komoly baja. A tömeg – melyet most már nem az aggodalom, csak a kíváncsiság tartott az Árpád úton – lassan áthangolta magában a történetet, a gonosztevők észrevétel nélkül nemes szívű betyárok lettek, akik csak a gazdag bankárokat rövidítették meg – azok meg is érdemlik, egyébként –, délutánra már egészen hihetőnek látszott, hogy a rablott pénzt ezek a modern kori rózsasándorok rövidesen szétosztják majd a szegények között.

Estére egész Ujpest erről az esetről beszélt. Ezt pertraktálták a vendéglőkben, a kávéházakban, a körökben, cukrászdákban, a Szűnyog-szigeten és a Villason, erről esett szó a Colosseumban meg az Édenben, erről a piactéren és a Szellemtelepen, a villamosokon és fiákereken.

Mire lement a nap, a kisváros minden lakója büszkén gondolt rá, hogy Ujpest megint megelőzte a korát: övé lett az első magyar bankrablás soha nem halványuló dicsősége.

2.

Sebestyén István fuvaros egy vasárnapi reggelen határozta el, hogy bankrablásra adja a fejét. Borotválkozás közben született meg az ötlet, miközben nézte magát a konyhai csorba tükörben, amikor a túl élesre fent borotva beleszaladt az arcába. A seb nem volt mély, egy kis timsóval hamar össze lehetett húzni. Ilyesmi gyakran megesik férfembereknel, akik gyér fény mellett, foncsorja vesztett tükör segítségével szabadulnak meg a borostájuktól, megesett vele is ikszszter, de most a vér meg a nyak felé mozduló borotva látványa elindított a férfiban egy gondolatsort, aminek aztán a bankrablás lett a vége. „Igen!” – mondta maga elé a fuvaros, és letörölte a maradék szappanhabot a füle mellől.

A rablás új elem volt ugyan Sebestyén István gondolatrendszerében, de az, hogy valami módon pénzt kell szereznie, nem. Három hónapja, amikor megtudta, hogy a felesége beteg, és a gyógyulás egyetlen esélyét egy hosszú ideig tartó, magashegy szanatóriumban végzett kúra jelentheti, a férfit semmi más nem foglalkoztatta, csakis az, hogyan szerezhetne még pénzt. Felmerült benne megannyi ötlet, hogy hosszú távú kölcsönt vesz fel, hogy eladja a kocsit meg a lovakat, hogy könyörgő levelet ír a felesége (állítólag) Amerikában élő bátyjának, hogy váltót ír alá, de bármi jutott is az eszébe, arról hamar kiderült, hogy nemcsak kivihetetlen, hanem ha kivihető lenne is, akkor sem kecsegtetne annyi bevétellel, amennyi az asszony felgyógyulásához szükséges.

„Húszezer korona!” – mondta neki doktor Vilmon Gyula az Erkel utcai rendelőben, amikor megkérdezte tőle, mibe kerülne az a szanatórium, és aztán még hozzátette, sóhajtván: „minimum!” Sebestyén István bólintott, akkor hát ennyit kell előteremtenie, gondolta, ha a fene fenét eszik is. De aztán eltelt három hónap, és Sebestyén István egyetlen fillérrel sem jutott közelebb az áhított összeghez. Éjszakánként hallgatta a felesége száraz, ugatós köhögését, nézte, ahogy a rohamok végén vért köp, és ernyedten a párnáira hanyatlik, miközben segélykérően néz rá, és gyilkosnak érezte magát. Gyilkosnak, aki téblábolásával éppen megöli a feleségét.

Attól a vasárnapi döntéstől aztán megnyugodott. Ha így kell lennie, hát legyen így, gondolta, és onnan kezdve a terv megvalósításának szentelte minden energiáját. Ujpesten akkoriban nyolcvannál is több fuvaros dolgozott, többségük az Árpád út elején, a bérkocsisok mögött várakozott, vagy a nagypiacnál, esetleg a temetőnél. Aki költözködni, hurcolkodni, szállíttatni akart, először oda ment fuvarosért. Sebestyén István azonban nem szerette a tömeget (senkit se szeretett – mármint a feleségén kívül –, magának való, csöndes, szemlélődő férfi volt, nem igazán egy fuvaros alkat), így aztán legszívesebben a palotai vám mellett, a Schumann-féle tűzifa-és szénkereskedés oldalában várakozott, s ha végleg nem jelentkezett fuvar, szép lassan végigporoszkált az Árpád úton, aki akarja, így is megállíthatja, gondolta. (Persze, most, hogy már több mint öt éve dolgozik itt fuvarosként, kialakult egy törzsrendelői köre is, akik már tudták, milyen szolid áron dolgozik és milyen megbízható – ők általában egy-két nappal a tervezett fuvarozás előtt elszalajtották a cselédet a Béla utcai kis házhoz, melynek egyik lakásában a Sebestyén család lakott, hogy előjegyeztessék a munkát.) Az tehát, hogy a Sebestyén István kétlovas kocsija (maga csak szekérnek hívta, s méltán) végigzörög a kisváros főutcáján, meg-megállva időnként a széles járda mellett, nem okozhatott feltűnést. Ahogy az sem, ha néha az etetés-ítatás hosszadalmas feladatsorát is ezen a szakaszon ejti meg.

Ujpesten akkoriban három bank tartott fenn fiókot, mindhárom a főutcán, melynek a millennium idején adták Árpád vezér nevét. (Addig egyszerűen csak Fő utca volt.) Sebestyén István két hétig figyelte őket (kettő egymás mellett volt, a harmadik se túl messze, nem sokat kellett mozognia a megfigyeléshez), akkor úgy döntött, hogy a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank fiókját fogja kirabolni. A döntést érzelmi alapon hozta meg: mert a forgalom ugyan mindhárom fiókban körülbelül egyforma volt (egyformán gyér, ha pontosak akarunk lenni: abban az időben az emberek többsége még a párnaciában tartotta a pénzét, ha egyáltalán volt neki felesleges), de a kereskedelmi bank fiókja tűnt a legimpozánsabbnak: egy kétemeletes, elegáns bérház (Ujpest leggazdagabb, leghíresebb családjának, a Wolfnereknek tulajdona) egész földszintjét elfoglalta, mahagóni, üveg és réz uralta a portálokat, ajtókat, az egész látvány jólétet és gazdagságot sugárzott. Ráadásul az Árpád úti főbejárat mellett volt egy mellékbejárata is, mely a mindig néptelen keresztutcára nyílt. Az még jól jöhet.

Amikor végleg döntött a helyszín mellett, következett az időpont. A szerda dél látszott a legmegfelelőbbnek. A szerda azért jó, mert a hét közepén bújik meg, szinte észrevétlenül. Se nem hétfő, se nem szombat. Az emberek ilyenkor nem járnak bankba, csak várják, ölbe tett kézzel, a hétvégét. A dél pedig azért jó, mert – Sebestyén István megfigyelése szerint – ilyenkor a fiókgazgató ebédszünetet tart – ebédjét a sarkon található Központi Szálló éttermében költi el – a beosztottak pedig, kihasználva a főnök úr távollétét, összegyűlnek valamelyikük asztalánál és mindenféle privát dolgokról fecsegnék. Nőkről, lovakról, labdarúgászi mérkőzésekről. Ilyenkor lankad a figyelem, ilyenkor az ember észrevétlenül megközelítheti a pénztártermet, gondolta – voltaképpen helyesen – Sebestyén István.

Aztán már csak néhány apróság volt hátra. Egy pisztoly vásárlása a Teleki téren, történyekkel, a megfelelő kés kiválasztása és vörös álszakáll beszerzése. (A Csömöri úti parókakészítőnél, akit jól ismert még piaci kofa korából, akár válogathatott is.) Aztán október 25-én elment a nagymisére, s utána, kettesben maradván a Jóistennel, előre meggyóna neki leendő bűnét. A Jóisten nem szólt rá semmit, amit Sebestyén István jó jelnek tekintett.

Szerdán megteszem, lépett ki a templomból a fuvaros.

3.

Krecsányi Kálmán detektív főnököt Sir-nek nevezték a barátai, és háta mögött a beosztottjai is. Igaz, ami igaz, tényleg úgy festett, mintha egy elegáns londoni klubból lépett volna ki. Gondosan ápolt bajusz, szakáll, őszes halánték, és a legfinomabb szövorből készült háromrészes öltöny, melyet a Savile Row szabásai is megirigyelhetek volna. Pedig az öltöny nem a férfiszabóságok Mekkájában, a londoni Cityben varratott, hanem a Király utca egyik szuterénjában: igaz, Seibel úr, a szabó, legénykorában eltöltött néhány évet az Oxford Street szomszédságában, így aztán Pesten is megválogathatta a vendégkörét. Krecsányi Kálmán a legkedvesebb ügyfelei közé tartozott, s nemcsak azért, mert egy fődetektív ismeretsége mindig jól jöhet az embernek – például, ha az adóhatósággal akadna valami vitás ügye –, hanem legfőképpen azért, mert Krecsányin úgy álltak a Seibel úr öltönyei, mintha ráöntötték volna. Krecsányi Kálmán épp, hogy hajazta a százhetven centimétert, mégis mindenki magas férfinak hit-

te: olyan szálegyenesen tartotta magát, ne mondjuk, peckesen, hogy minden helyzetben magasabbnak mutatkozott a valóságosnál.

De Krecsányit nem ezért szólították Sir-nek, hanem hétmérföldes angломániája miatt, ami nem állt meg a mérvadó City-beli divat követésénél. Krecsányi szemében mindenben Nagy-Britannia jelentette az igazi mércét a társadalmi berendezkedéstől a gyarmatosításon át a labdarúgásig. Szent meggyőződése volt, hogy ha az Osztrák-Magyar Monarchia a szigetországi példát követné, sokkal boldogabb lehetne.

S bár a monarchia egésze nemigen hallgatta meg Krecsányi tanácsát, a detektívfőnök a maga területén, amiben csak lehetett, követte az angol példát. A Scotland Yardét, hogy egészen pontosak legyünk, ahol – még beosztott detektívként, a századforduló előtt – maga is eltölthetett néhány hónapot, továbbképzési célból. Mindent gondosan megfigyelt, mindent gondosan lejegyzett, mindent gondosan elraktározott, aztán, amikor otthon módja nyílt rá – detektívfőnöki kinevezése után, kilencszázegyben –, amit csak lehetett, meg is valósított belőlük. Krecsányi Kálmán tudományos alapra helyezte a bűnüldözést, ő honosította meg a bűnelkövetői kartotékrendszerét, a fényképek és ujjlenyomatok szisztematikus gyűjtését, a jellegzetes módszerek és visszaeső bűnösök egymáshoz rendelését, a nyomozati tervek készítését és archiválását. Nála váltak a nyomozók lelkiismeretes hivatalnokokká, akiknek a megbízhatóság és a szorgalom volt a legfőbb ismertetőjegyük, a zseniális intuíciókat meghagyta az újságíróknak, csináljanak vele, amit akarnak. Mindazonáltal a maga helyén megbecsülte a szokatlan ötleteket, és a hírlapok bűnügyi rovatával is példás kapcsolatot tartott, bármit is gondoljon róluk: egy igazi angol úr volt, hiába.

Krecsányi Kálmán, az államtudományok doktora huszonegy évesen lépett a rendőrség szolgálatába, a hetvenes években, midőn még a Thaisz Elek-féle bohém bűnüldözés dívott a fővárosban, amikor az erre hivatottak se tudták mindig megkülönböztetni a jókat a rosszaktól – s hogy ők pontosan melyik oldalon állnak ebben a küzdelemben –, s ahol a módszerek nemigen különböztek még a hajdani szolgabírói eljárásrendről. (Egy-két pofon a legmegátalkodottabb bűnöző nyelvét is megoldja.) Most, csaknem harminc év múltán a magyar rendőrség európai színvonalon áll, mind szervezetileg, mind az eredmények terén, és a társadalmi megítélése se volt soha ilyen magasán, mint manapság. És hogy ez így van, abban komoly szerep jutott a most ötven esztendőes Krecsányi Kálmánnak, aki, végigjárva a ranglétrát, már hét éve vezeti a detektívtestületet, mindenki megalégedésére.

Amikor az újpesti telefon befutott a főkapitányságra, Dr. Boda Dezső főkapitány azonnal magához rendelte Krecsányit.

– Sir, most megmutathatod, mit tudsz. Ezeket, kérlek alássan, minél előbb el kellene kapni. Mert ha futni hagyjuk őket, rövidesen nagy divat lesz Pesten is a bankrablás. Akkor pedig megnézhetjük magunkat! Szabad kezet kapsz és annyi mozgatható embert, amennyit csak találsz, de eredményt kérek, eredményt, mégpedig minél előbb!

– Mindent meg fogok tenni, Dezső bátyám.

Krecsányinak szerencséje volt, őfelsége – spanyol királlyal súlyosbított – látogatása miatt az egész állomány riadókézsütségben volt három napja, magához rendelte a hús legügyesebb detektívet, a nyomozás vezetésével megbízta az egyik legtehetségesebb rendőrfogalmazót, Nagy Károlyt, aztán automobilra pattantak és kiviharzottak Újpestre.

Krecsányinak újabb időben szokásává vált, hogy a nyomozás rutinvonalát átengedje a munkatársainak. Ő meg csak jött-ment, figyelt, gondolkodott, esetleg elejtett egy-

egy szót, egy-egy mondatot, amivel tovább is lendítette a vizsgálódás szekerét. Most is hagyta, hogy a detektívek kihallgassák az azóta már alaposan megnyugodott és alaposan megéhezett tanúkat, hogy a szakemberek megpróbáljanak ujjlenyomatokat rögzíteni, ő meg csak sétált, mosolygott és hallgatott. A tanúk meglepő egyöntetűséggel írták le az elkövetőket, a jellegzetesen elálló fülek, a feltűnő álbajusz, a vágás az arcon, az idegen dialektus még annak is szemet szúrt, aki nem volt különösebben jó megfigyelő. Krecsányi hamar összerakta magában az arcokat, s minthogy egészen kiváló arcmemóriája volt, hamar rájött arra, hogy az elkövetőket nem a legismertebb betörők, kasszafúrók között kell keresni: ezek tehát kezdők, gondolta, ami egy rendőrnek lehet előny, lehet hátrány. Könnyebben hibázhatnak, de ha nem hibáznak, nehezebben kerülnek kézre. Hallgatta még egy darabig a tanúkat, fél füllel, ahogy szokta, aztán kísétált a bank elé, utat tört a tömegben (mely e pillanatban még nem tudta eldönteni, tüntet-e vagy csak kíváncsiskodik), és hátratett kézzel, ahogy szokott, szépen végigjárta a környéket. Elment a Központi Szállodáig, elbeszélgetett a londonerrel, mintha csak turista lenne maga is, hogy kik szálltak meg tegnap náluk (csak egy vidéki házaspár, derült ki hamar), hogy üldögélt-e valaki a söntésben délelőtt hosszabban (csak a helyi törzsvendégek, akik már reggel belekezdenek a biliárdba), s hogy látott-e a fiatalember túlságosan is sietős alakokat az elmúlt órában (nem látott), aztán elsétált a másik irányba, az Éden Színházig, benézett minden kirakaton, megszámolta minden lépést, elraktározott minden képet. Majd a Gyár utca felől kerülve visszament a helyszínhez, végigvizsgálva a mellékutcákat. A József és Kemény Gusztáv utca sarkán meg is találta, amit keresett: lócitromot, nagyobb tételben. Az utcaseprőkben mindig bízhat az ember, mosolyodott el, ők se dolgoznak déltájban, nagyon helyesen. Tehát itt állt a fiáker, itt várt az elkövetőkre. Három-négy perc távolság ez, még ha az ember egy zsákot cipel a hátán, akkor is. Pesten háromszáz bérkocsis dolgozik, beletelik jó időbe, amíg megtalálják, amelyiket keresik, s ha a kocsis a cinkosuk, és tagad vagy hazudik, még többbe, sóhajtott Krecsányi, de az talán adhat némi támpontot, hogy nem automobillal jöttek: hogy nem volt pénzüik bérautóra. Bár lehet, hogy megtévesztés ez is, mint – a detektívfőnök legalábbis így vélekedett – a szlávos, idegenszerű kiejtés.

Na, ma se fogunk sokat aludni, gondolta Krecsányi, és elindult a bankfiók felé.

4.

Devellák (más források szerint Develák) Károly már tíz éve igazgatta a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank újpesti fiókját. Annak idején azért egyezett bele, hogy elvállalja ezt a vidéki állást, ahelyett, hogy a megszokott ütemben könyökölné tovább magát a központban, mert Ali bácsi, aki már a felvételekor is protazsége volt, és aki egy rokonhoz illő figyelemmel felügyelte előrejutását, bár azt már senki se tudta pontosan, miféle rokonságban is állnak vele, Ali bácsi tehát azt javasolta, fogadja el a fiókgigazgatást, töltsön el ott néhány botrány nélküli évet, aztán, ha megürül odabent egy jól kipárnázott osztályvezetői állás, gondja lesz rá, hogy ő kerüljön oda.

Ennek egy évtizede.

Annak idején Devellák (más források szerint Develák) Károly szépreményű fiatalember volt, harmincas évei elején, megfelelő papírokkal (mégiscsak kitüntetéssel végzte a Kereskedelmi Akadémiát) és még megfelelőbb referenciákkal (Ali bácsi, aki-

nek nevét odabent Szivák Aladár főfelügyelő úrnak kellett ejteni), akiből akár aligazgató is lehetett volna egyszer, most meg egy kopaszodó, lelassult, kiégett kisvárosi hivatalnok, akiről réges régen megfélemedtek a központban. Már nem reménykedhet előléptetésben, sőt, örülhet, hogy ott a világvégén kihúzhatja a nyugdíjig.

Devellák (más források szerint Develák) Károly már régen leszámolt az álmaival, már régen nem akart mást, csak nyugalmat, de végtelenül igazságtalannak tartotta, ami vele történt. Egész felnőtt életét ennek a pénzintézetnek szentelte, munkája ellen kifogás soha fel nem merült, az általa vezetett fiók működésére egyetlen ügyfél sem panaszkodott még, egyetlen korona hiányuk nem volt soha, megfontolt hitelkihelyezési politikájuk – melynek lényege, hogy csak annak adnak, akinek ügyis van – eredményeként egyetlen üzletük se dőlt be, jó, az akvizíciót nem vitték túlzásba, de hát ez egy munkásváros, itt földszintesek a házak is meg a vágyak is, a gazdagok pedig svájci bankházakban tartják a pénzüket, nem az Árpád úton. Senki se várhatja el, hogy Wolfner Tivadar egyszer csak besétáljon az ajtón, és azt mondja, kellene egy kis kölcsön, Devellák úr (Develák úr), amikor övé fél Ujpest, beleértve azt a házat is, ahol a bankfiókot bérlik.

Az, hogy vágyott karrierje megfeneklett az ujbpesti futóhomokon, Devellák (Develák) Károly a Lánczy fiúknak tulajdonította. A Lánczy fiúk akkor lepték el a kereskedelmi bankot, eltorlaszolja az utat mindenki előtt, amikor a főnökük, a Leó méltóságos, a hitelszövetkezet által befűzionálta magát a vezérigazgatói, majd elnöki székbe. Azelőtt igazán szeriöz pénzintézet volt ez, melyet ötven éven át a reformkor szellemében vezetett az Ullmann család, de hát a kiegyezés lerombolta a gátakat, a bankszektorból is szerencsejáték lett, az nyer benne, aki nagyobbat blöfföl, már az egyesülés is egy igazi nagy blöff volt, és azóta is csak folyik a vabank, a Lánczy méltóságos, akit egy valódi közgazdasági zseninek kiáltottak ki, mindenre rálicitál, növekszünk is, mint a kisgömböc, csak úgy röpködnek a milliók és milliárdok, már mi hitelezzük a teljes magyar vasútépítést meg a bányászat felét, de meglesz ennek a böjtje, még van, aki emlékszik a hetvenhármass csödhullámra, amikor a Ring összes palotája tulajdonost cserélt egyetlen éjszaka alatt. Ilyesféleképpen gondolkozik a Devellák (legyen ez most már így, annyi-val is hosszabb a regény) Károly, aki meg van győződve róla, hogy a Lánczy fiúk törték ki a nyakát, mert túl óvatosnak, régimódinak, lassúnak tartják, és főleg, mert nem közülük való. „Más volt még ez a szakma húsz évvel ezelőtt!” – sóhajtja Devellák Károly reggelenként, amikor Andrassy úti lakása előtt beszáll a bérkocsiba, hogy Ujpestre induljon. „Akkor még tudták, mi az a tisztesség.”

Apropó tisztesség, gondolja Devellák Károly a Lehel úton, épp itt az ideje, hogy körmére nézzen ennek a Schäffer Ignácnak, van valami a szemében, ami nyugtalanítja. Egy bankpénztárosnak ne legyen semmi a szemében, csak a kutyahűség.

Így aztán amikor beér a bankfiókba – tíz óra sincs még – azonnal magához rendeli a Schäffer Ignácot, és rovancsot hirdet. A Schäffer Ignác arcából erre a hírről kiszalad minden vér, középen elválasztott, szeszekkel gondosan kezelt haja ijedten a szemébe hullik, könnyökvédős karjai megremegnek. A Schäffer Ignác egész külalakja egy minden részletre kiterjedő beismerő vallomás, hiába, a rutin, gondolja Devellák Károly magában, az ember ennyi év után csak ránéz a beosztottjára, és már tudja, mit forgat a fejében. A Schäfferrel valami nem stimmel, ezt a vak is látja, és ha a Schäfferrel nem stimmel valami, akkor nem stimmel a pénztárral se, mert a Schäffer maga a pénztár, egy két lábon járó kivét-bevétel egyenleg, a Schäffernek nincsen se kutyája, se macskája,

a Schäffernek csak ez a bank van, a pénztárkönyv meg a wertheimkassza, papírpénzek és aranyak, ezüstök, rezek, koronák és fontsterlingek. Ha a Schäffer remeg, mint a nyárfalevél, ott már nagyon nagy baj van.

A bankfiók egyetlen nagy tér, hosszú pulttal kettévágra, a külső rész az ügyfeleké, a belső a hivatalnokoké, középen három íróasztal egymás mellett, elől a pénztár a pultnál, hátul két kis helyiség leválasztva a térből: az egyik a „páncélterem” – ott van a két ormótlan mackó meg néhány széf, oda csak a pénztárosnak meg az igazgatónak van kulcsa, és a Devellák Károly irodája. Az iroda minden berendezése egy szófa meg egy fotel, aztán egy sötétséget jól tűró örökzöld meg egy csapkodást jól tűró íróasztal. Igaz, ami igaz, az irodában csapkodásra csak a legkritkább esetben kerül sor, beosztottak oda alig juthatnak be, ez, tudniillik a bejutás kegye a legfontosabb ügyfeleknek van fenntartva, az alárendeltek a közös térben lesznek móresre tanítva, így az asztalcsapkodás is jobbára a kinti asztaloknak jut. Devellák Károly szigorú, de jó főnöknek tartja magát, a beosztottjai ennek a gondolatnak csak az első felét osztják. Nem csoda, hogy félnek is tőle, mint a tűztől. Munkanapjuknak csak egyetlen, rövid szakaszát tartják elviselhetőnek, amikor a főnökük ebédelni megy.

Schäffer Ignácnak van oka a remegésre. Ma éjjel azt álmodta ugyanis, hogy nem stimmel a pénztári egyenleg. Az eltérés nem volt túl nagy, néhány krajcárnyi csak, de Schäffer Ignác ízig-vérig bankpénztáros, pontosan tudja, hogy az egyenlegnek minden körülmények között stimmelnie kell, a kis hiány épp olyan katasztrófikus, mint a nagy hiány, ha az ember elindul lefelé a lejtőn, nincs megállás. Schäffer Ignác rendületlenül hisz az álmokban, egy ilyen álom nem lehet véletlen, a kasszával ma valami baj történik, el is határozza, hogy amíg a főnök ebédel, átszámolja a készletet: az nem elég, hogy tegnap este még minden stimmelt. De ennek a tervnek már löttek, úgy látszik, a főnök is ugyanezt álmodta, most aztán nincs menekvés, ha bukni kell, bukjunk emelt fővel, gondolja Schäffer Ignác, és igyekszik gátat vetni kézremegésének, miközben egyre-másra emeli ki a pénzes kazettákat a páncélszekrényből.

Fleischer Hugó könyvelő látja, milyen állapotban van a kollegája, azt is látja, hogy mit művel – az íróasztalától éppen a nyitott széfre látni – meg is fordul a fejében, hogy odasétál az ajtóhoz, és mond néhány baráti, megnyugtató mondatot, de aztán jobbnak látja beletemetkezni a főkönyveibe. A két férfi baráti kollegialitása vékony jégre épült: mivel nem tisztázott egyértelműen a közöttük lévő hierarchia, elég széles tér marad az összezörrenésekre. Fleischer az idősebb, régebben van a cégnél, de Schäffer munkája fontosabb. Schäffer szerint. Így aztán könnyen kijátszhatóak egymás ellen: Devellák Károly ezt gyakran meg is teszi, csak úgy, a maga örömeire. Most éppen fasében vannak, egy tegnapi nézeteltérés okán – hogy kinek kellene a papírhulladékok összegyűjtenit –, úgyhogy a könyvelő most csak felnéz egy pillanatra, és azt gondolja, dögölgjön meg a pénztáros, vagy legalább másszon ki egyedül ebből a csávából.

5.

Ugró Gyula polgármester úr gondterhelten járt fel és alá váróteremnyi irodájában. Az asztalán egy előterjesztés feküdt a város villamos áramellátásáról. Az előterjesztést a Phöbus mérnökei készítették, s az állt benne, hogy a vállalat két év alatt kiépíti a város teljes világítási rendszerét, beleértve a fűtőerőművet is. Huszonöt éves koncesszi-

ót ajánlottak, a városnak indulásképpen csak az óvadékot kellett volna letennie. Igaz, ahhoz is hiteltre volna szükség. Abból pedig máris túlságosan sok van, fenyegetően sok.

Ugró Gyula polgármester úr alig több mint egy éve állt a város élén: igaz, régebben nem is állhatott volna, hiszen Ujpestet a legfelsőbb rendelet 1907 augusztusában nyilvánította rendezett tanácsú várossá. S hogy ez így esett, hogy ebből az ötvenezres nagyközségből, mely alig néhány évtized alatt nőtt nagyra a Károlyi grófok hajdani káposztaföldjein, végre város lehetett, senki sem tett többet az Ugró Gyulánál, a község utolsó bírójánál. Akit aztán a közösség, hálából és elismerésképpen, Ujpest első polgármesterének választott.

Az igazat megvallva Ugró Gyula sem ismert magánál alkalmasabbat erre a posztra. Amióta az eszté tudja, arra készült, hogy ennek a városnak a vezetője legyen. Minden korábbi ténykedése – a jogi doktorátus, a minisztériumi állás, a Függetlenségi párt helyi szervezetének vezetése, az újságszerkesztés, a Közművelődési Kör megszervezése, az UTE megalapítása – mind-mind csak arra szolgált, hogy végre elmondhassa magáról, ő ennek a város első embere.

Negyvenkét évesen elmondhatta. De amikor a neoelektikus városháza dísztermében felesküdt a Bibliára, hogy legjobb tudása szerint fogja vezetni a reá bízott közösséget, nem azt érezte, hogy íme, megvalósult a gyermekkori álmom, hogy felért a csúcsra. Hanem azt, hogy most csak a startpisztoly dörrent el, hogy az igazi élet csak most kezdődik, hogy most végre megvalósíthat mindent, de mindent, amit addig eltervezett, hogy ebből a szedett-vedett, gyorsan nőtt településből igazi világvárost varázsoljon.

Nem ismert se pihenést, se megalkuvást. De nem ismert gátakat sem. Aggályokat, kétélyeket. Ha ilyenekre akadt, gyorsan félresöpörte őket az útjából. És azokat is, akik az ilyesmiket hangoztatták. Három ember helyett dolgozott és a körötte lévőkötől is megkövetelte a maximumot.

Az eredmények őt látszottak igazolni. Alig néhány év alatt elkészült a vízmű, a víztorony, a vágóhíd, világítási rendszer, a csatornázás, az utcák kövezése, és készen álltak a tervek a Tisztviselőtelep meg a munkás-lakótelep építésére, a városrendezésre, a közlekedés fejlesztésére és a közrend megteremtésére. „Gyerünk, gyerünk, gyerünk”, ez volt a szavajárása, „gyerünk, ez már itt a huszadik század!”

Ugró Gyula elvileg nagy híve volt a – korlátozott – demokráciának, de a gyakorlatban nem vacakolt sokat a paragrafusokkal meg a városi tanács kétszázfelé húzó tagjaival. Azért van itt ő, gondolta, hogy eldöntse, mi jó a városnak és mi nem jó. Szépen is néznének ki, ha mindenki kifejthetné a véleményét, aztán az ellenvéleményét is meg az ellenellenvéleményt és aztán mérlegelhetnék meg szavazgatnánk meg effélék: abból nem lesznek kövezett utcák. Ugró Gyula nem szenvedett önbizalomhiányban, biztos volt benne, hogy nála alkalmasabb embert keresve sem találni ennek a városnak a vezetésére. Ha nem tetszik a módszerem, majd legfeljebb leváltanak, gondolta Ugró Gyula, azt azért a legádázabb ellenségem se gondolhatja rólam, hogy nem a legjobbkat akarom ennek a városnak, vagy hogy a saját zsebemre dolgoznék. (Tévedett: már közepesen adáz ellenfelei is ezt gondolták, és rövidesen terjesztették is – minek eredményeként néhány év múlva kénytelen lesz lemondani, amit sem ő, sem a városa nem hever ki többé. De most még magasan ragyog a csillaga, most még senki és semmi nem szegi szárnyait, most még naponta talál ki új és új plánumokat, most még senki nem meri a szemébe mondani, lassabban. Most még mindenki csak azt mondja a szemébe, igenis, polgármester úr.)

Ugró Gyula abbahagyja a járkálást, összehajtja az előterjesztést és beteszi a fiókjába. „Menni fog ez, holnap keresztülverem a tanácson”, gondolja, aztán becsöngeti a szolgát, hozhatja a kabátját. Szerda van, szerdánként Ugró Gyula az apósáéknál szokott ebédelni, az anyósa pontban fél kettőkor kitálalja a levest, nem szeretne elkészni: nem akar támadási felületet hagyni magán. Ugró Gyula bonyolult viszonyban van az apósáékkal. Tizenöt évvel ezelőtt, amikor megkérte a lányuk kezét, ő még csak egy nincstelen, túlmozgásos kishivatalnok volt a minisztériumban, míg az apósa a község megbecsült rendőrbírója, régi ujpesti család sarja, megsüvegelendő vagyonnal. Ugró Gyula benősült tehát, fölkapaszkodott, és ez a házasság (is) elősegítette aztán hogy községi előljáró lehessen belőle. Mára azonban Reisisch József nyugalmazott városi alkalmazott, a veje viszont a város első embere, akinek emeletes, szép háza van a Piac téren, és a hatalma akkora, hogy a Függetlenségi Párt pesti központjában is számolnak vele. Reisisch József anno igyekezett nem érzékelteni vejét, hogy felkapaszkodottnak tartja, és nemcsak azért, mert békés természete volt, és igazán kedvelte a fiatal Ugró Gyulát, hanem azért is, mert azonnal meglátta benne a potenciált, és afféle befektetésnek tartotta ezt a házasságot a jövőbe. Mostanában meg a polgármester igyekszik nem érzékelteni az apósával a megfordult viszonyokat, és nemcsak azért, mert ő is emlékszik a régi időkre, hanem elsősorban azért, mert igazán kedveli az apósát. Bölcs embernek tartja, akinek érdemes hallgatni a szavára. De akárhogy is van, volt, ezt a viszonyt valahogy mindig áthatotta az igyekezet, nem mutatni, mondani, érzékelteni a valóságos erőviszonyokat. És ettől erőltetett minden. Az öregek például minden szerdán megrendezik ezt az ötfogásos ebédet, pedig Reisischnének már nehezebbre esik a konyhai munka (még ha akad is cseléd, hogy segítsen), és Reisisch József is jobban szeret házikabátban megpapusban ebédelni, és nem lakkban-frakkban, de hát a polgármester urat csak nem várhatja nyakkendő nélkül. És Ugró Gyula is el tudná költeni az irodában az ebédjét, és közben utasíthatna, telefonálhatna, intézkedhetne, egyszóval előrerendíthetné a dolgokat, de nem lehet, mert a szerda, az szent, szerdán pontban fél kettőkor ott kell ülnie a Kemény Gusztáv utcai ház ebédlőasztalánál.

A szolga belép karján a kabáttal, haptákba vágja magát, és megkérdezi:

– Hallotta már polgármester úr, alássan, hogy mi történt?

– Na mi?

– Kirabolták a bankot az Árpád úton!

– Már csak ez hiányzott! – Ugró Gyula lecsapja a kalapját az íróasztal tetejére, és dühösen telefonálni kezd. ■ ■ ■

Jolsvai András író, szerkesztő. Kiadói lektorként kezdte pályáját, majd irodalmi folyóiratoknál dolgozott. Később megfordult több napi- és hetilapnál is. Első szépirodalmi munkáját 1991-ben adta ki, azóta több, mint húsz kötettel jelentkezett. Főbb művei: *Az ember játszik* (2004) *Szépen vagyunk* (2006), *Ma még csak szerda* (2008), *Köröndy vérre megy* (2010), *Monsieur L.* (2012), *Holnapra jobb lesz* (2015), *A napok színe* (2017) *Nincsen számodra hely*, (2019) *Márton Irma tévedése* (2021)

Sebaj...

memento mori

Nagylelkűen fényt, verebeket és galambokat szór
az utcák szurdokába. Noha erősen kétséges,
megérdemeljük-e.

Nem azért, mert nem tudjuk,
(nem is firtatjuk), minek-kinek kellene
hálát adnunk ezért.

Nem vár hálát. (Nem hálát vár.)

És (vontaképpen) lehetetlent sem szeretne:
lássunk ki sérelmeink vérvörös rojtjai alól-mögül:
a másikig, a nem kevésbé jogos sérelmeiig,
legfeljebb-földszintes tacsó-céljainkon túlra;
legalább megcsillanni lássuk, ami a
„jámbor fantaszták” szerint

megillet valamennyiünket.

Türelmetlenségünk ne hajszoljon
élet-tékozoltató pótcselekvésekbe, s
ne a védekezni-gyengét üssük, ha a
hatalmasok packáznak-bántanak.
(Ne legyünk – vagy ha erre sehogy nincs mód,
legyünk szebben kétségbeesettek.)

Torpanjunk meg a giccs előtt, de menjünk el
a viaszos rügyekig, a domború hátú, fémfényű
ganajtúróig, a lángnyelvekből-az-égre-táncoló szikrákig,
a sirályrikoltásokig, öröknyálig.

Ha már templomba, ne részvény-
árfolyamokkal a fejben vagy revansdédelgetve,
ha már szélesre-kopárta taposott csordaúton,
legalább ne álnokul bökdösődve.

Aztán lassan elszivárog a fény, elülnek a galambok.
Az elsötétülő falakon kiütnek a négyzögek:
tévéfény villószik odabentről: ez minden esély
gyászmiséje.
Minden maradt a régiiben.

– Hát »istenkém«, Holnap is nap lesz;
megismétli.
És mi is.

Nem olyan bonyolult (ijesztő) ez

Halálunk kiszolgált az utókornak. Szó se
róla. De életünk már a kortársainknak kiszolgált;
s ennél is mennyivel cudarabb, hátborzongatóbb
(tudja, aki megtapasztalta) a belső sötétben
lappangó démonainknak kiszolgáltva lenni.
Erő föl nem ér az övékhez, sem ravaszság;
megvesztegethetetlenül konokak.
Oktalanság tehát a nekrológoktól vagy
(mert sokunkak „csak” ez utóbbi jut)
a posztumusz szóbeszédétől szorongani.
Élj úgy, hogy legyenek néhányan (mindegy,
hányan), akik valóban ismernek
(s légy olyan, hogy ne legyen félnivalód attól,
hogy igaz valódban ismer bárki is).
A többi érdektelen csácsogás, zajszenyezés.

Tatár Sándor (Budapest, 1962) József Attila-díjas költő, műfordító. *HAALAADAAS* című verseskötete 2021-ben jelent meg a Kalligramnál.

Nyugati, Keleti

Ogyesszától Odesszáig, 1973–2023

Kőzene (július 22.)

A Nagycsarnoknál zeneszó, a Közgáz sarkán egy lány szaxofonozik gépi kísérettel, a gurulós zenedoboz fogóján egy sárga-kék zászló, rajta UA felirat. Hosszan bajlódok a biciklim kikötésével, ezalatt senki nem dob be neki pénzt. Mellettem egy férfi és egy fiú ül a virágágyás szélén. Végre egy nő odamegy és pénzt dob be, és ahogy elmegy mellettem, odaszólok: maga az első. Nem érti, válaszol németül. Mondom, maga az első, aki bedobott, és lám, maga sem magyar. Ja, vagy úgy, hát, sok a menekült. De a Vársárcsarnokot feltétlenül nézzem meg, megéri. Ismerem, mondom, mert itt születtem. Nevetve búcsúzunk, és az üldögélő férfira nézek: ez is turista volt, mondom. Nem érti, válaszol oroszul. Kapcsolok, és valóban: a kábé 13 éves zenélő kislány papája. Magyarázom, hogy nem tudok ukránul, ezért beszélek oroszul. Értetlenkedve néz vissza, de hát ők oroszok. Bő egy hónapja jöttek, öt gyerekkel, a legkisebb hároméves. Ja, akkor azért engedték ki, mert öt gyereke van. Nem csak azért, 62 éves, már nem hadköteles. Dnyepropetrovszkból jött. Voltam ott, mondom, 1976-ban, amikor félig zárt város volt, csak átszálltam egyik buszról a másikra, de nagyon félttem, hogy észrevesznek a magyar útlevéllel. Nem félig zárt volt, javít ki, teljesen zárt város volt. Ő egyébként akkor éppen itt dolgozott, Magyarországon.

És hol kaptak most szállást Nem messze, mond egy falut, furcsa, de nem tudom, hol van. Egy család ad ki nekik egy melléképületet, 200 euróért, várják a menedékes papírt, és addig minden nap felutaznak utcazenélni az ingyen jeggyel. Hogy tudták elhozni az egész hangosító felszerelést otthonról, hogy menekültek? Volt idő pakolni, eleinte nem volt rossz, csak nemrég kezdődtek a harcok Dnyepropetrovszknál. Oroszul mondja, nem ukránul Dnyiprónak. Csodálkozom, bőven voltak ott harcok, de nem javítom ki. Eleinte talán neki nem volt, hiszen orosz.

Na, és mit gondol a háborúról? Előveszi inge alól a nagy keresztet, én hívő pravoszláv vagyok, és úgy gondolom, hogy jó így, hogy ez elkezdődött, a mindenható így akarta, és egy pillanatra felnéz az égre.

De ha a pravoszlávok egymást ölik, az erőszak, az jó a Biblia szerint? és a tízparancsolat? Támadóan visszakérdez: maga olvasta a Bibliát? Több nyelven is, ha érdekl, csípek vissza, görögül, latinul és héberül is próbálkoztam, maga is? Nem, csak oroszul tudok, de maga hallott arról, mi az, hogy LMBTQ? Persze, de mi köze ennek ahhoz, amiről beszélünk? Hogy az én gyerekeimnek miért kell ezeket a torz embereket nézniük? megfertőzik őket! Maga nyilván viccel, tudhatja, hogy a homoszexuális emberek így születtek. Dehogy is, ezt csak kitalálják, legyint lenézően. Csajkovszkij is olyan, izé, az volt, mégsem reklámozta. Szóval, ha olvasta a Bibliát, folytatja, akkor emlékszik, hogy a régi júdeaiak nem büntették, ha egy férfi férfit szeretett, vagy ha egy nő nőt, a városban nem, csak szépen kivezették őket a pusztába és halálra kövezték őket. A törvényeket be kell tartani. Gondolja, hogy a 2500 éves törvények változtatás nélkül ma is jók, nem változott meg egy pár valami azóta? Gondolja, hogy ez pravoszláv szempontból oké, a megkövezés, a 21. században, kérdézem, de tőle hiába, mert hallgat, így hát én is csak fölfelé, az égtől kérdézem.

Munkát nem keres? Még nem, majd ősszel, ha iskolába mennek a gyerekek. Köszönök a fiának is, aki távolabb ül, nem köszön vissza. Tanulnak magyarul. Nagyon nehéz nyelv, emlékszem még régről, amikor itt szolgáltam. Hopp, tűnik fel hirtelen, most nem azt mondta, hogy itt dolgozott, hanem hogy itt szolgált, hát persze, 1977. Egy hajdani orosz megszálló, aki a mostani orosz megszállók elől menekült ide, az egykori megszállottakhoz, segítségért – beleszédülök.

Vissza akarnak menni majd? Nem tudom, a gyerekeknek itt tetszik. Itt minden szép. Nálunk mindent lerombolnak, hogy kisajátítsák a telket, és szörnyű, miket építenek a helyére az úgazdagok, maguknak. No, ez nem csak arrafelé fordul elő, jegyzem meg, majd nézzen körül. Dehogy, itt ilyen nincs, ő látja, itt minden más és szép.

És mihez ért, mit dolgozott otthon? Tönkrement az üzlete még 2014-ben, azt képzeljem el, hogy az ukránok többé nem nyomtatnak orosz könyveket. Helyes, mondom, majd nyomtatnak az oroszok, és megveszik tőlük, ami kell, más államok is megveszik kintről, itt nálunk sem nyomnak orosz könyveket. És majd kiadják ukránul, amit akarnak. Nem úgy van az, nyilatkoztatja ki, pravoszláv könyvet, az egyházatyákat nem lehet ukránra fordítani, az csak oroszul él. Mondom, magyarra is fordították már, még az orosz vallásfilozófusokat is, mondok pár nevet, a többség hallatán elfintorodik, még Szergij Bulgakov talán elmegy nála (nem Mihail Bulgakov, vigyázat), de Bergyajevre cinikusan felhorkan. Kiböki, hogy 2014 előtt egyházi könyvekkel kereskedett, kiadta és árulta, de akkor tönkrement az üzlet. Az ukránok nem engednek semmit, ami orosz... kezdi részletezni az iskolai helyzetet, de mondom neki, hogy képen vagyok, mert a magyar nyelvre és iskolákra is vonatkozik az a nyelvtörvény. Rám mered. A magyarra? Persze. Hol van ott magyar? Hát Kárpátalján. Jaaa... az lehet, de az egészen más eset. Aha, gondolom, te csak akkor mész majd vissza, ha Dnyipróban orosz uralom lesz. Ott talán még lehet halálra kövezés is...

A csarnokban a vásárlók fele oroszul beszél, bele is ütközöm egy ismerősbe, akinek már régen van itt lakása, kétlaki Moszkva és Budapest között, könyvkiadója van kint. Lesz egy Hlebnyikov előadásom, invitál, évforduló van, és senki nem emlékezik meg róla itt, majd küldök meghívót. Hol lesz? Az Orosz–Magyar baráti társaság szervezi

az Andrásy úton, az Orosz Kulturális Központban. Én oda be nem teszem a lábam, mondom, egész Európában bezártak ezek a kulturális központok. És ki a vezetője ennek a szervezetnek magyar részről? Nem tudja. (Gyerekkoromban a Magyar–Szovjet Baráti Társaság szervezte az orosz tanulmányi versenyeket, hetedikes koromban jártam a szép villában a Gorkij fasor 45-ben, és pont 45-ben, már június 9-én alakultak meg, elég fűgén.) Máshol nem lehetett volna? Ennél még a PIM is jobb, van közös ismerősünk ott, vagy az Idegennyelvi Könyvtárban, bár azt most a Széchenyibe olvasztották, de azért megvan. Vagy a társaság hívta? Dehogy, magam ajánlkoztam, csak egy népszerűsítő előadás lesz, küldöm majd a meghívót. Abból kiderül, hogy a Bajza utcai Nemzetek Házában lesz, az orosz követséggel szemben, tele van a ház keleti Barátság Társaságokkal, ott is dereng nekem valami hatalmi ingatlanújr, de nem nézek utána, és nem is megyek el.

Megveszem a Csarnokban, amiért jöttem, ami múlt héten 699 volt, most 1299, ami 99 volt, az 179. (Utóregzés: novemberben 299.)

Kint most nem a lány zenél, hanem a fiú, tangóharmonikázik. A papának mondok néhány helyet és Facebook csoportot, ahol kérhet segítséget, a lány biztosan netezik, intek és köszönök oda a lányának, de nem köszön vissza, és nem is válaszol. Biztos tilos idegenekkel szóba állni, villan belém *A Mester és Margarita* első fejezetének címe. Bár nem hinném, hogy azt tanította volna neki ez a pópapapa. Nem, nem hallottak még az Kutyapárt sátorról a Nyugati téren, a Mandák házról sem, a BOK-ban sem jártak, kocsival jöttek.

Leírtam ezt, magam elé bámulok, amikor a monitor alatt az asztalon megjelenik egy svábbogár. 38 éve lakom itt, és még soha nem láttam egyet sem. Biztosan képzeledöm. De nem. Az a fajta, a múltból. ■ ■ ■

Cirkó (szeptember 4.)

Jött a gázszerelő. Nem az, egy valódi. Tavaly elblicceltem a cirkótisztítást, talán tavalyelőtt is. De gondosan eltettem a számát, mert kedves volt. Most nem volt kedves már a telefonban sem, és nyugtalanítóan szuszogott. Ígért sms-ét nem kaptam meg, állítólag hálózati hiba volt a kerületben, mondja a Telekomos ügyintéző.

Megjön a gázszerelő, és nem barátságos. Szuszogásának oka, hogy kedélyes pocakosból morcos hordóhasú lett. Lifttel jön fel az elsőre. De szépen ügyködik a műsereivel. Kérdezem, miért lett morcos. Az a rohadt KATA, hetek óta a számítógép előtt ül, és folyton valami félremegy. Három éve van a nyugdíjig, bezárta a BT-t, és most az új regisztráció sehogy sem jön össze. A gép folyton hiányol valamit és visszakérdez. Hogy nincs ilyen felhasználó. És vajon ő robot-e... Mondom, ezt ismerem, tegnap szorotban azt kérdezte tőlem a Facebook: vagy nem ön az?

Emlegetjük a kéményeseket, a katasztrófavédelmet. Innen egy ugrás az ukrán menekültek. Gáz van, mondja, az ukránokkal. Tényleg így, a gázos szerint gáz van. Mert ő kijár, hívják sorban Pest környéki jó házakhoz szerelni, ahol ukránok laknak. Egy egész szép ház az övék, képzeljem. És luxus terepjárókkal jönnek. Mondom, ha magának lenne luxuskocsija, és innen menekülnie kellene, akkor luxuskocsival menekülne, felteszem. Hát neki az nincsen. És a baj az, hogy mennek is vissza, ide-oda járnak, kereskednek, feketéznek. Ő látja. És fiatal férfiak, nem ám hatvan fölöttiek. Mondom, akinek három gyereke van legalább, azt kiengedik. Ja, azt nem tudta. Közben félig leszakítja a készüléket takaró függönyömet. Elhúzom a szájamat, erre kicsit ágaskodik, de éppen nem éri el, hogy visszategy. Majd maga megcsinálja, dobja a földre.

Szerinte Ukrajnában nem is ukránok harcolnak, hanem zsoldosok. Mondom, ha valahol zsoldosok harcolnak, az oroszoknál biztos. Lehet, ő nem zárja ki, persze, hogy ott is. De ha a Nyugat és Amerika nem adna fegyvert, már másnap minden leállna. Amerika vitte őket háborúba, nekik ez üzlet. Szépen meg kellett volna egyeznie az ukránoknak az oroszokkal, odaadni valamit, aztán legyen nyugalom. De ha ez idén nem ér véget, akkor befellegzett. Mármint kinek? – érdeklődöm, nekik vagy nekünk? Itt is, ott is. Megfulladunk.

Nincs erőm folytatni. Kétszer annyit kér, mint múltkor. Számlát ír. Remélem, maga magánszemély, mert csak annak dolgozhatok. Igen, mondok, nem vagyok robot. Nem nevet. Ígéri, ha beletanul az elektronikus számlázásba, azt is kapok e-mailben. Nem kaptam.

Most bliccelek két évet, de lehet, hogy hármat. Mielőtt nyugdíjba menne, kihívom még egyszer. Vajon hol fognak húzódni a hazai és nemzetközi frontvonalak akkor, három év múlva, amikor a cirkót újra ellenőriztetem? Meglehet, hogy nem is hívom ki. Csak benyomom, hogy Reset, azzal cirkó viciózó, a masina mindent elfelejt. Én viszont nem.

Hetényi Zsuzsa 1954-ben született Budapesten. Irodalomtörténész, műfordító, egyetemi tanár, író. Legutóbbi magyar nyelvű könyve szabadon olvasható: „*Miről is szólnak azok a könyvek?*” (2020). Készülő kötete: *Nyugati, Keleti* (Kalligram, 2023).

Belső tízezer

Háború. Mondta az Öreg.

Nem, most nem akarok megint Akhilleuszról beszélni, pedig, ha kimondom háború, mégis azonnal ő jut eszembe, és ha eszembe jut, minden esetben a háború miatt. Ha túljutok Akhilleuszon, ha túljutok ezen a szón, hogy háború, mind egyre visszatérnek a részletek, ahogy a kert végében ásott bunker megremeg, ahogy a betonból öntött bunkerek még évtizedekig ott virítanak a mezőkön, a hegyoldalokban, mintha bárhol, bárki újrakezdhetnének az egészet. Általában egészen gyorsan újra is kezdi valaki, a háború nem enged a felejtésnek, nem hagyja, hogy bárki elfelejthesse, még egy ilyen öreg, akit mindenki Öregnek hívott, még ő sem felejtheti el, pedig, tulajdonképpen nem vettem részt egyetlen háborúban sem, igen ott voltam a közelében, a Szkamandrosznál és másutt is, később, amikor helyi érdekű csatározások folytak, csatározások, amelyek gyakran sokkal véresebben és mélyebben égtek bele a retinákba, a fülekbe, a mozdulatokba.

Ha közel van hozzád a háború, ismered a háborút, ha benne vagy a háborúban, akkor te is háború vagy. Nincs is szebb és szomorúbb annál, amikor véget ér a háború, mert, mindig kihirdetik, hogy vége, de tulajdonképpen sosincs vége, mindig szétverik valakinek a képét békeidőben is, vagy lerángatják róla az inget, véletlenül, vagy szándékosan, teljesen mindegy. Részben vagy egészben, mégiscsak azért, hogy megsemmisítsék, különösen azokat, akikben ott a hajlam, hogy ne csak önmagukat, de a béna apjukat, a tehetetlen anyjukat is magukkal vigyék. Vagy még rosszabb: olyan halandók is akadnak, akik a háború elől, a vég elől, a háború vége elől menekülve még a há-

zi istenekeiket is magukkal akarják vinni. Azokat szeretik leginkább levadászni a csatamező peremén, ahol már inkább csak a hullarablók és dögcédulagyűjtők járnak, azok, akiknek fontos, hogy begyűjtsenek egy behorpadt de mégis pompásan megmunkált pajzsot, amire az összes korábbi háború képét felvitték, vagy egy lézerágyút, ami az eljövendő háborúk céljait egészen pontosan kirajzolja.

Mintha bármi konkrét célja volna a háborúknak, túl azon, hogy Agamemnón győzőn, Trója porba omoljon. Mert mindig Tróját ostromolják a különböző háborúkban és csatákban, nem, természetesen nem Szép Heléna miatt, az ő koponyája már régóta ott hever valami csontgyűjtő hely tetején, ha ugyan a csontgyűjtő helyet nem érte találat azóta, nem porladt szét minden lábszár, borda és koponya, amit odagyűjtöttek. Az egész nem Helénáról szól, csak arról, hogy a halandók képesek-e lerombolni egy olyan falat, amit az istenek építettek, át tudnak-e jutni egy olyan kerítésen, ami nem mulandó lények kezemunkája. Ezért indul be minden hadigépezet, ez tartja igazolomban az összes hadvezért, mert egy igazi hadvezér nem foglalkozik egy másik halandó hadvezérrel soha. A hadak vezetői csakis az istenek miatt szállnak hajóra, tengerallatjáróra, hogy az isteneket győzzék le. Ki elégedne meg kevesebbel az igazi harcosok közül? A többiek pedig azért döögölnek bele az egészbe, mert valakit lelőttek, leszúrtak, darabokra téptek mellettük a háború első, vagy utolsó előtti napján, teljesen mindegy nekik, de elég néhány együtt töltött nap, és igen, miatta, a mellettük szétlőtt teste miatt ugranak ki a lövészárokból, kapják fel az asztalt a kocsmákban, törik be a szentélyek kapuját, hogy aztán az oltár előtt üzekedjenek ők maguk is. Közülük csak nagyon kevesen hajlanak arra, hogy az apjukat, vagy a házi isteneket a hátukon menekítsék ki a csatából, a lángban álló városból, és általában éppen ők azok, akiket a csatamező legszélén, vagy a háború utolsó pillanataiban mégiscsak eltalál egy lövedék.

Nem voltam ott a háborúknak, vagy messze voltak tőlem, vagy befejeződtek, de elég volt látni, hogy rezdül össze valaki a závár csattanásától, elég volt összerездülni a závár csattanásától, vagy attól, ahogy az éjszakában elsüvíti a fák közt egy rossz irányba tartott fegyverből elindult golyó. Elég egy ilyen süvítés, elég egy ilyen hang ahhoz, hogy te se akarj már azontúl mást, mint eljutni, a folyón át a fák közé, becsapódní, és aztán beívódní egy fa kérgébe, hogy néhány év múlva már senki se tudja, itt valami olyan hirtelen és gyorsan történt, hogy a csaták számontartói még mellékesen sem tesznek említést róla.

Lehet védekezni a háború ellen, figyelmen kívül lehet hagyni, de minden elmélet vége az, hogy beleragadsz a sárba, a sár rád szárad, megszilárdul, mint a kő, és aztán, amikor az elméleten talán mégiscsak változtatnál, már nem jutsz el odáig, mert a megmentők veszett kutyák, akik darabokra tépnek, téged is, mást is, máskor is.

Küszöb. Mondat. Mondta az Öreg. De nem tudta melyiket mondta ki hamarabb, ha egyáltalán kimondta.

A mondatokat már nem tudom kimondani. Az, hogy mondat, már múlt idejű, már a kimondása után tudjuk csak egészen biztosan, hogy befejeződött, volt eleje, közepe vége, és egyetlen mondat, a sárkányoknál egyetlen szó is elég ahhoz, hogy a történet elkezdődjön és befejeződjön. Azt, hittem, régen, hogy mondatok nélkül is lehet mondatokat alkotni. Azt hittem, hogy szavak nélkül is lehet szavakat mondani, felsorakoztatni egyik szót a másik után, mintha csak népszámlálást tartanánk, mintha csak megterveznénk egy várost és abban, mindenkinek az volna a feladata, hogy kimondjon egy szót, valamikor egy ilyen várost szerettem volna, talán meg is alapítottam, talán én voltam annak a városnak a királya, és ismertem minden lehetséges szót, és ismertem az összes szó összes árnyalatát, talán tízezer szó fért el abban a városban, ezek szerint nagyjából tízezer ember, ha figyelembe vesszük, hogy dadogósok és süketnémák is lehettek a város lakosai között. Az egész város pedig elfért egyetlen szájjüregben, csak abban nem vagyok biztos, hogy ez a szájjüreg egy óriási koponyához tartozott vagy inkább egy óriási cethalhoz. Azt kezdem gyanítani, hogy ez a szájjüreg, ez a szavakat rejtő barlang, amelyben a nyelv, mint vöröslő tűzkígyó kacskaringózott a fogak körül, egyszóval nem vagyok benne biztos, hogy ez a város létezett-e valaha.

Elképzelhető-e, hogy bárhol, bármikor létezett egy olyan üreg, egy olyan hatalmas vagy egészen észrevehetetlenül kicsiny horpadás, bemélyedés egy sziklagerincen, ahol tízezer szó, vagy tízezer ember kényelmesen elférhetett volna. Attól félek, így mondom, attól félek, pedig inkább úgy akarom mondani, attól tartok, hogy tényleg létezik egy város, amelyben akár tízezer ember vagy tízezer szó is elfér, attól tartok, hogy igen, és azért tartok tőle, mert csak így tudom tartani a távolságot ettől a várostól, ahol tulajdonképpen csak egyetlen egy ember lakik. Ezt az egyetlen embert nyugodtan nevezhetjük halandónak, vagy egyszerűen csak Öregnek, és a várost elnevezhetjük egy városnak, amelynek csak egyetlen lakója van. Az egy lakosú városnak, vagy valami hasonlónak. Mindenki tudja, aki ebben a városban lakik, tehát nem lakik, hogy valójában csak én lakom ebben a városban és egyetlen célom, hogy valamit, egyetlen szónál többet is kimondjak, egyetlen szónál többet, ami már mondatnak hat, ami már úgy kezd működni, mint egy ház küszöbe, mert van annyira szilárd, attól, hogy nem csak úgy lebeg a levegőben, hanem mégiscsak van eleje közepe, vége, van benne a, igen alany és van benne állítmány is, tehát állít valamit az alanyról. Ettől elkezde úgy működni, mint egy küszöb, egy küszöb, amit át lehet lépni, egy küszöb, ami segít abban, hogy visszavonulj, hogy magadra zárd az ajtót, ha egyedül akarsz lenni a mondataiddal, a gondolataiddal, az emlékeiddel akár.

Mert képtelen vagyok tényleg kimondani legalább egy mondatot, legalább egyetlen szónál többet, esélyem sincs, hogy elérjem a küszöböt, vagy valamiféle megnyilatkozási módot, ami leginkább egy küszöbhez hasonlít, egy küszöbhez, amit nem lehet elmozdítani onnan soha többé. Mert nem emlékszem arra, hogy ki lépett át a küszöbön, ki úszta át a tengert, ki lebegett a vizek felett, és ha nem tudom, és tényleg nem tudom, hogy mindezek a mondatok még mondatok egyáltalán, és ha nem, akkor miért törnek a felszínre, igyekszem a küszöbbe kapaszkodni, mint egy mondatba, ami

elvezet valahová, egy házhoz, ami valamilyen rejtélyes okból, talán egy elvarázsolt paszulyszem hatására, hirtelen emelkedni kezd, feljebb, egyre feljebb.

Az, akit Öregnek hívnak, gyakorlatilag és tulajdonképpen nem akar mást, csak bent maradni a folyamatosan emelkedő házban, és miközben egyre erősebben és egyre kényeszeredtebben kapaszkodik a küszöbbe, már azt sem igazán tudja eldönteni, hogy ő még a házon belül, vagy már a házon kívül kapaszkodik. Csak arra próbál figyelmezni, hogy kapaszkodjon, hogy ezt a kapaszkodást ne hagyja abba, ne fejezze be, mert megtörténhet, és ha megtörténhet meg is történik, hogy a ház emelkedése egyszer csak abamarad, és ő kimászhat ugyan a ház tetejére, de a mesével ellentétben, a világ ott nem folytatódik és egy másik világ sem kezdődik el, csak egy mondat, jó esetben egyetlen mondat, ami azt próbálja elmagyarázni, hogy a lassú és megállíthatatlan emelkedés után, amikor már olyan magasan vagy, hogy a zuhanásnak inkább örülnél, mint annak, hogy képtelen vagy lefelé, akár egészen gyorsan, de lefelé haladni, nem juthatsz el az óriások, vagy a titánok, vagy az istenek földjére, mert nem juthatsz feljebb, hiszen a küszöböt létrehoztad, és nem juthatsz lejjebb sem, hiszen a küszöböt létrehoztad. Talán tényleg sikerült kimondanod egyetlen mondatot, amikor már te sem számítottál rá, amikor már te se láttál rá semmiféle esélyt, akkor estél, zuhantál rá a saját mondatodra, mint egy küszöbre. Egy sikeresen kimondott mondat küszöbére, ami csak arra volt jó, hogy belül maradj a kimondáson és a kapaszkodáson, és ott, valahol, egészen magasan, ameddig az elvarázsolt babszem ereje vitt, valahol ott maradj, és ott legyél tovább is, ha vagy, ha kapaszkodsz még egyáltalán.

Hosszú hetek után megint eleredt az eső. Illmarinnen látta, hogy az esőcseppek lassan kioldják a szék karfájába kapaszkodó mozdulat görcsét és az Öreg elindul, elindul a kerítés felé, de anélkül, hogy megmozdulna, anélkül, hogy az esőt, vagy a mozdulatok közötti választóvonalat egyáltalán érzékelhetné. ■ ■ ■

■ **Karácsonyi Zsolt** 1977-ben született Aradon. József Attila-díjas költő, író, műfordító. A kolozsvári Helikon irodalmi folyóirat főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Függőleges állat* (versek, 2020). Kolozsváron él.

A látszat igazsága – az igazság látszata

Steen Steensen Blicher: *A vejlbnyi pap*

Kevésbé ismert tény, hogy napjaink közkedvelt műfajának, a skandináv kriminek komoly XIX. századi történeti hagyománya van. Ez a műfaj intenzív módon hatja át nemcsak az epika, hanem a dráma világát is. Helge Rønning nemrégiben megjelent Ibsen monográfiája például a *Hedda Gabler* kapcsán hívja fel a figyelmet e dráma és a detektívtörténet közötti nyilvánvaló átfedésekre.¹ A XIX. századi dán novella legnagyobb mestereként számontartott Steen Steensen Blicher *Præsten i Vejlbj* című műve pontosan ebbe a műfajtörténeti hagyományba illeszkedik: az alcím (*En Criminalhistorie*) közvetlen módon is erre irányítja rá az olvasói figyelmet. S valóban, a főbb események egyértelműen egy krimiként is olvasható történet vázára épülnek. A novella szerkezetileg két, egymástól jól elkülöníthető részre tagolódik. Az első rész az újonnan kinevezett járásbíró, Erik Sørensen naplóját teszi közzé, míg a második az aalsøi pap feljegyzéseit tartalmazza. A novella történései röviden a következőképpen foglalhatók össze.

Erik Sørensen járásbíró kénytelen lesz halálos ítéletet mondani jövődöbéli apósa, a pap Søren Qvist felett. Az események hátterében az a Morten Bruus áll, akit a pap lánya, Mette kikoszorazott. A hiúságában sértett, jómódú férfi elhatározza, hogy a megaláztatásért bosszút áll a papon és egész családján. Rábeszéli öccsét, hogy szegődjék Søren Qvist szolgálatába. A nehéz természetű Niels Bruus gyakran keveredik konfliktusba a lobbanékony pappal, aki egy alkalommal meg is pofozza őt. Innentől kezdve már minden Morten Bruus kezére játszik. Nyíltan arra buzdítja testvérét, hogy provokálja tovább a papot. Amikor aztán – egy újabb szóváltást követően – Søren Qvist ásójjával leüti a mihaszna kocsiszt, Niels, amint magához tér, átugrik a pap kertjének kerítésén, és Morten Bruushoz szalad. Az ingvorstrupi tanyán kiássák egy nemrégiben elhunyt, Nielshez külsőre a megszólalásig hasonlító cseléd holttestét, majd felöltöztetik Niels Bruus ruháiba. Ezt követően Morten Bruus egy alkalommal besurran a paphoz, elcseni annak

egyik zöld színű köntösét, s ezt magára öltve az éj leple alatt elássa a kihantolt holttestet Søren Qvist kertjében. Amikor ez megtörténik, Morten Bruus azonnal büntetőeljárást kezdeményez a járásbírnál gyilkosság vádjával a pap ellen. Erik Sørensen – természetes ösztönére hallgatva – eleinte még az egybehangzó tanúvallomások ellenére is kételkedik Søren Qvist bűnösségében, de amikor Morten Bruus a pap kertjében rátalál a Niels Bruusnak vélt ingvorstrupi cseléd holttestére, kénytelen lesz meghajolni a bizonyítékok súlya alatt. A pap először tagad, de aztán észbe jutnak egykori holdkörös állapotában véghezvitt cselekedetei, s ettől a pillanattól kezdve már maga is úgy véli, hogy ő követte el a borzalmas tettet. Ezt követően a járásbíró végső kétségbeesésében – a börtönőr megvesztegetésével – futni hagyná, Søren Qvist azonban nem kíván élni a felajánlott lehetőséggel. Ily módon Erik Sørensennek nem marad más választása, minthogy halálra ítélje a papot. Az ítéletet végrehajtják, az igazság pedig csak 21 évvel később derül ki, amikor az alsói pap parókiáján egyszer csak felbukkan a holtak hitt Niels Bruus. Elbeszéléséből végre fény derül a Morten Bruus által szőtt ármány valamennyi részletére. A hír hallatán Erik Sørensen idegösszeomlást kap. Néhány hét múlva a lelkiismeretfurdalástól gyötört járásbíró meghal, mint ahogy élettelenül találják Søren Qvist sírján a bosszúállás eszközeként használt Niels Bruust is.

A dán irodalomtörténetírás régóta kiemelten foglalkozik ezzel a novellával. Elsőként Søren Baggesen közölt a műről részletes elemzést.² Blicher e különös alkotása azonban nemcsak az irodalomtörténészeket, hanem a jog- és vallástudomány művelőit is megérintette. Henrik Poulsen³ és Peter Garde⁴ például kifejezetten jogásként közelített a műhöz. Az érdeklődés *A vejlbys pap* iránt később sem csökkent. A teológus Jesper Langballe nemrégiben megjelent Blicher-monográfiájában⁵ külön fejezetet szentel a novellának. Karen Margarethe Simonsen a problematikát a jus-

tizmord joggyakorlata felől közelíti meg,⁶ míg Henrik Skov Nielsen a derridai jogfilozófia és a kierkegaard-i életstádium-elmélettel való közös gondolati érintkezési pontokat keresi.⁷ Legutóbb Maria Jørgensen *A vejlbys pap* egyfajta pszichoanalitikus olvasatát adta, erősen támaszkodva Jacques Lacan elméletére.⁸ A továbbiakban a szakirodalom által eddig felvetett szempontok figyelembevételével teszünk kísérletet Blicher művének elemzésére.

Jellemtükrök

A novella első részében kizárólag az én-elbeszélő nézőpontjából kísérhetjük figyelemmel a történések alakulását. Ebből a szemszögből persze első pillantásra úgy tűnhet, mint ha Erik Sørensen bíró Morten Bruus markáns ellentéte lenne, de a két figura valójában a szimmetria-elv alapján, egymás tükörképeként van felépítve.⁹ Nemcsak az a körülmény köti össze őket, hogy szerelmi vetélytársaként Søren Qvist személyében mindketten reménybeli apósukat tisztelhetik, hanem a törvénykezés igazságáról alkotott, csupán látszólag eltérő felfogásuk is. Egy ütemnyi fáziskéséssel a járásbíró ugyanazt teszi, mint Morten Bruus, aki az egész történet során szinte árnyékként követi őt.

Erik Sørensen abban a meggyőződésben készülődik frissen elfoglalt hivatalában hivatása betöltésére, hogy mandátuma egyenesen Istentől való, hiszen, mint mondja, „*Minden ember ítélete az Úrtól jön.*”¹⁰ Az idézet az ótestamentumi *Példabeszédek könyvéből* (29, 26.) származik, ami korántsem véletlen. A járásbíró úgy gondolja, hogy ő a mózesi törvények letéteményese, akinek minden szellemi mozdulatával igazolnia kell a lacani értelemben vett Nagy Másik,¹¹ tehát a végső soron Isten személyében megtestesülő szimbolikus rend létezésének kizárólagos érvényességét. A bíró személyiségét karakterizáló szövegrészeket ószövetségi parafrázisok szövik át, melyekben szinte megkülönböztethetetlenül olvadnak

egymásba a hivatás és a magánélet körvonalai. Életének rendező elve mindkét szférában a racionális argumentáció, amely lényegében kizárja az intuitív megismerésen alapuló életvezetés létjogosultságát. A bő termést hozó szőlő metaforája („*Feleséged olyan lesz, mint a bőven termő szőlőtő*”, *Zsoltárok könyve*, 128, 3.) ugyan határozott reményt fejez ki a majdani teljes, örömteli családi élet vonatkozásában, azonban erre a bizalomra még az őszö-vetségi kontextusban is azonnal rávetül a gyanakvás árnyéka. Már a *Példabeszédek könyve* is arra figyelmeztet, hogy „*Csalóka a báj, mulandó szépség*” (31, 30), de mindez Erik Sørensen átiratában egyenes tagadása lesz minden empirikus módon történő tapasztalatszerzésnek: „*A szépség csal, s a báj hiúságra készítet.*”¹² Ennek megfelelően udvarlásának koreográfiáját is egy bírósági bizonyítási eljárás analógiájára tervezi meg, amelyben egy tárgyilagos megfigyelő objektív adatszolgáltatása nyilván sokkal közelebb vihet az igazsághoz, mint a szubjektív benyomásokból szőtt érzelmi káprázat: „*A kocsisom három évig szolgált náluk. Ügyesen és fortélyosan kiveszem majd belőle, hogy a papkisasszony hogyan bánik az emberekkel és egyébként is mi mindent tud még róla. Gyakran a cselédjétől szerzi az ember a legbiztosabb értesülést.*”¹³ Ahogy később, a Søren Qvist ellen folyó eljárás alkalmával sem megérzéseire, hanem inkább a tanúk bizonyító erejének vélt vallomására támaszkodik, úgy még párválasztásakor sem mer tehát csupán ösztönei sugallatára hallgatni. Mert Erik Sørensen az az ember, akinek cselekedetei mindig a józan megfontolás és persze a törvényesség szilárd talapzatára épülnek. Látszólag mi sem áll tőle távolabb, mint a megvesztegethetőség. Morten Bruus erre irányuló törekvéseit például kategorikus egyértelműséggel utasítja vissza.¹⁴ Jelmondata az, hogy „*Vi har jo Lov og Ret i Landet, og Retten giver os alle nok.*” Csakhogy a gonosztevő Morten Bruus a pap megvádolásakor némi gúnyos éllel pontosan ezeket a szavakat visszhangozza majd,¹⁵ amikor pedig a bí-

rő végső kétségbeesésében arra a mentőgondolatra jut, hogy a börtönőr megvesztegetésének útján futni hagyja a papot, végképp elmosódni látszik erkölcsiségük között minden lényegi különbség. Kettőjük viszonyának megértése szempontjából kulcsfontosságú az a jelenet, amelyben Erik Sørensen felolvassa az Ole Andersen és Morten Bruus tulajdonvitáját lezáró ítéletet. Joggal vetődhet itt fel az a kérdés, hogy az elbizakodottságáról és vehemens természetéről híres gazda miért fogadja olyan higgadtan a számára kedvezőtlen döntést? Egyfelől nyilvánvalóan azért, mert számára maga a pertárgy nem bír különösebb jelentőséggel, az elvesztett terület értéke meglehetősen csekély. Ennél fontosabb azonban, hogy pompás demonstrációs lehetőséget kínál ez Morten Bruus számára annak igazolására, hogy ő minden körülmények között a jogszerűség talaján álló, tisztességes ember. A társadalmi köztudat ugyanis az erkölcsi kategóriákat automatikusan köti össze a törvénytisztelet fogalmával: aki engedelmeskedik a jog diktátumának akkor is, ha az számára előnytelen határozattal szolgál, nyilván nem lehet „gonosz”, a bűnre hajlamos ember. Morten Bruus a maga tudatosan teatrális viselkedésével a peres eljárást egyfajta bohózzattá alacsonyítja, előre kiszámított gesztusai viszont pontosan beillenek hosszabb távú stratégiai elképzeléseibe. Cinikus vigyora, melyet a bíró érzékel is akkor, amikor ítéletnek felolvasásakor a „*Mert igazságnak ismertetik*”¹⁶ szavakhoz ér, nem csak a győzelmében biztos kárörvendező mimikai reakcióját fejezi ki, hanem sokkal inkább annak sejtetését, hogy az igazság természete a jog eszközeinek alkalmazásával valójában kifürkészhetetlen.

A szimulákrumok hatalma

Napjaink egyik sokat idézett posztmodern filozófusa Jean Baudrillard, aki a *Simulacres et simulation* című kötetének nyitófejezetéhez az alábbi idézetet társította: „*Le simulacre ne*

*jamais ce qui cache la vérité – c'est la vérité qui cache qu'il n'y en a pas. Le simulacre est vrai.*¹⁷ A szerző a szöveg forrásaként a *Prédikátor könyvét* jelöli meg, amely természetesen hamis hivatkozás, hiszen az Ószövetségben sehol sem olvasható ilyen tartalmú kijelentés. A hamis citátum önmagában véve is finoman ironikus jelzése tehát az isteni igazság megismerhetőségének. Baudrillard szerint egy olyan tárgyi valóság övez bennünket, amelynek realitásértéke lépten-nyomon megkérdőjeleződik. Amit mi valóságnak gondolunk, az valójában nem létezik. Csupán jelek vannak, amelyek referenciális lényegiségüket tekintve megragadhatatlanok. Minden csak valami valóságosnak vélt entitásnak a leképeződése, másolata. Ezek a szimulákrumok modellálják világunkat, sőt arra is képesek, hogy egyszerűen magukba szívják, eltüntessék a tárgyi valóságot. Ami mindebből a számunkra megmarad, az csupán a jelek dekolhatóan hálózata, ez azonban nem jelent többet a látszatok mindent elbizonytalanító, virtuális világánál.

Baudrillard e különös művének mottója akár Morten Bruus kísérletének foglalta is lehetne. Olyan fegyvert vet be a bíró és a pap ellen, amellyel szemben mindketten tehetetlenek: a látszat valóságot felülíró, rafinált következetességgel felépített és alkalmazott eszköztárát. Morten Bruus tervében az az ördögi, hogy éppenséggel minden történhetett volna úgy is, ahogy ő adja elő a dolgokat. Søren Qvist összeszólalkozott Niels Bruus-szal, megütötte az ásóval, aki ezt követően elterült a földön. Néhány perc múlva azonban a férfi magához tért, átugrotta a kerítést és elfutott. A valóságos eseménysornak csupán néhány mozzanatát kell megváltoztatni annak érdekében, hogy a bosszúálló verziója mindenki számára hihetővé váljék. Morten magára öltve a pap zöld köntösét elássa a Niels ruhába öltöztetett idegen cseléd holttestét, tehát ettől a kis szerepcserétől eltekintve csakugyan minden úgy történt, ahogy azt a szemtanúk eskü alatt vallot-

ták. Mert a szimulákrum soha nem rejti el az igazságot – írja Baudrillard –, hiszen a tárgyi világ valamennyi észlelhető és ok-okozati argumentációba állítható mozzanata pontosan a valóságnak vélt jelenséget teszi empirikusan észlelhetővé, vagyis: a „látható”, „a kézzelfogható igazságot” látszik alátámasztani. A Niels-re a megszólalásig hasonlító halottat valóban a pap kertjéből ásták elő, annak teljes ruházataival, ásótól származó ütésnyommal a fején, ráadásul többen is látták, hogy az éj leple alatt, a pap kertjében egy zöld köpenyes alak ásott. Ugyan ki más lehetett volna ez, mint Søren Qvist? A szimulákrum modelláló képessége tehát annyira erős, hogy az emberi tudatban egyenesen meg is fordulhat a képlet: az igazság rejti el azt, hogy valójában nem is létezik. Ily módon egyenesen a szimulákrum mágikus hatalmát szuggerálja a megvádolt pap kétségbeesése, aki így kénytelen lesz elismerni: „*Skinnet er imod mig.*”¹⁸ Az elbeszélte történetben a szimulákrumok egyfajta láncolatba rendeződnek: a cseléd holtteste Niels Bruus hasonmásaként tűnik fel, Morten Bruus a pártatlan megfigyelők számára a zöld köpenynek köszönhetően a pap sziluettjeként tevékenykedhet, nem is beszélve arról, hogy a bosszú-

álló gazda az egész procedúra során jogi értelemben a járásbíró alteregója, annak szellemi maszkját viseli.

Az igazság hite

Jacques Derrida a *Force de loi: le Fondement mystique de l'autorité*¹⁹ című művében arról ír, hogy a társadalmi életet szabályozó jogrend ősidők óta az igazság és az erő korrelációján alapul. Az igazság fikcióját első lépésben mindig valamilyen erőszakos aktus teremti meg. Amikor ez megtörténik, s kiépül a törvényeket működtető intézményrendszer, lényegében már nincs is mód arra, hogy e jogi autoritás eredeti alapjait firtassuk. Ebből egyenesen következik az, hogy a törvényeket applikáló bíróság valójában soha nem igazságot szolgáltat, hanem csupán jogot. Derrida Montaigne-ra hivatkozva itt azt fejtegeti, hogy a törvényeknek nem azért van hitelük, mert igazak, hanem egyszerűen csak azért, mert törvények. A jogalkotás immanens rendező elve így a mindent maga alá gyűrő aktuális hatalmi gépezet. A kiépülő jogrend ezért korántsem az igazság elvéén alapul, még kevésbé a keresztény felebaráti szereteten – annál inkább a leplezetlen erőszakon.²⁰

Ebben az összefüggésben már a mózesi kőtáblára véssett parancsolatok igazsága sem jelent mást, mint egyszerűen a bosszú törvényerőre emelését. Blicher novellája az első pillanattól nem hagy kétséget afelől, hogy Erik Sørensen ítélkezési gyakorlata is ugyanezt az elvet követi. Mózes törvénykezése például szabad kezet ad bárkinek arra, hogy valakit legitim módon elpusztítsanak, amennyiben legalább két tanú által bizonyítást nyer: az illető halálos bűnt követett el. (Királyok könyve, 21, 9–10.) A járásbíró pervitele semmiben sem különbözik ettől. Amikor pedig a pap lánya, Mette neki szegezi a kérdést, hogy vajon miféle törvény diktátuma által ítélkezik ilyen szigorúan, nyíltan így válaszol: „mivel kérdez,

nem titkolhatom el, a legenyhébb büntetés, amit az Isten és a király kimondott: életet életért!”²¹ A „fogat fogért”, „szemet szemért” könyörtelenségének mózesi elve ez, amely viszont joggal támaszthat kétségeket még a legigazabb hívőkben is annak vonatkozásában, hogy valóban „Minden ember ítélete az Úrtól jön.” Ráadásul Erik Sørensen következő gesztusával máris maga fordít hátat a törvénynek, amikor a pap szabadulása érdekében Mettének a börtönőr megvesztegetésére tesz javaslatot. Morten Bruus személyes bosszúvágyát integrálja csupán a törvényesség alakzataiba, de végsősoron nem tesz egyebet Erik Sørensen sem, mert felvetésével ő is csupán az ügyben való személyes érdekelttségéről, érzelmi elfogultságáról tesz tanúbizonyságot.

Derrida egy másik filozófiai értekezésében (*Donner la mort*, 1999) Kierkegaard *Félelem és reszketés* (*Frygt og Bæven*) című művét elemzi. Ebben okfejtése szerint Kierkegaard a törvény általános értelmében vett köteleesség alapján végrehajtott cselekedetben csak az abszolút köteleesség alóli kibúvót látja. Derrida *A force de loi* című művében hosszasan fejtegeti, hogy az abszolút köteleesség követelménye előli kitérés egyet jelent az igazságról való lemondással. Blicher novellájában Erik Sørensen is a könnyebbik utat választja, amikor jobb meggyőződése ellenére, a „bizonyítékok” alapján egyszerűen kivégzésre ítéli a papot. Derrida nyomatékosan húzza alá azt is, hogy addig voltaképpen nem is beszélhetünk igazságszolgáltatásról, amíg az ítélkezési gyakorlatnak nem sikerül feloldani az igazság és a jog viszonyának alapvető ellentmondásait. Ezen apóriák közül hármat emel ki. Elsőként azt részletezi, hogy a törvényben lefektetett általános elveket nem lehet mechanikusan alkalmazni az egyedi esetekre. Ha görcsösen ragaszkodunk a törvény betűjéhez, döntésünkben aligha lesz elkerülhető a tévedés. A második súlyos probléma szorosan kapcsolódik az előzőhöz, ez pedig nem más, mint az eldönthetatlenség kérdése. Ha az igazságot keressük, a szabályok merev

alkalmazásával soha nem találjuk meg a jelenség mélyén rejtőzködő lényegét. Elkerülhetetlennek látszik tehát, hogy a bírói döntésekben mindig maradjon valami az eldönthetetlenség nyugtalanító érzéséből. Végezetül, nem kis kihívást jelent az érintettek számára a sürgetés is. Az igazságos határozatra értelemszerűen mindig azonnal lenne szükség, de ez az esetek többségében egyszerűen nem lehetséges. Soha nem lehet ugyanis tudni, hogy mikor bukkan fel valamilyen új szempont, perdöntő bizonyíték, amely akár teljesen meg is változtatja az ügy addigi menetét. A bírónak azonban egy bizonyos meghatározott időn belül le kell zárnia a bizonyítási eljárást, s csupán a rendelkezésre álló peradatok alapján hozhat ítéletet. Ilyen körülmények között pedig jórészt egyszerűen a véletleneken múlik az, hogy mikor kerülhet közös nevezőre a jog és az igazság.

Erik Sørensen sem tud kikeveredni ezekből a zsákutcákból. Képtelennek bizonyul arra, hogy az esetet a maga különleges egyediségében kezelje, s noha lelke mélyén egyáltalán nincs meggyőződve a pap bűnösségéről, kifelé éppen a határozottság látszatával igyekszik elfedni az eldönthetetlenség kínzó érzését. A bizonyítási eljárás menetét nyilvánvalóan nem ő, hanem Morten Bruus irányítja, az ügy mindinkább kicsúszni látszik a kezéből. Figurája így egyre elvontabbá, súlytalanabbá válik, erőtlén gesztusai mögül léptenyomon Morten Bruus szarkasztikus fintorra villan elő. Amikor beszél, szájából mintha már csupán az intézményesült, teljesen személytelenné vált Törvény szava szólna, amely azonban mindinkább elszakad a valóságtól. Ráadásul beteljesedik rajta az igazságszolgáltatás harmadik derridai végzete is: nincs ideje kivárni az ügy menetét nyilvánvalóan megfordító bizonyíték felbukkanását, az élő Niels Bruus visszatérését. Saját jogértelmezésének könyörtelen logikája („Liv for Liv”) morzsolja fel végül őt is: a mózesi törvénykezési elv szellemében az ártatlanul kioltott életért saját életével kell fizetnie.

A hit igazsága

Søren Qvist éppen ellentétes utat jár be Erik Sørensenel. Ha a járásbíró erkölcsi maximája az volt, hogy „minden ember ítélete az Úrtól jön”, akkor az ártatlanul kivégzett pap sorsa nyilván hatásos cáfolata ennek az előfeltételzésnek. Az a tükörszerkezet azonban, amely Erik Sørensen és Morten Bruus relációjában tárult fel, kettejük viszonyában is megmutatkozik. Ha ugyanis a bíró mindent elkövet annak érdekében, hogy az isteni világrend földi helytartójaként legitimálja annak kizárólagos érvényességét, akkor végeredményben Qvist saját életének feláldozásával igyekszik megőrizni a világ integritásába vetett hitét. Erik Sørensen azonban mindvégig csak a kierkegaard-i etikai szférában mozogva igyekszik eleget tenni bírói hivatalának, vagyis: mechanikus módon különbséget tenni a bűn és az ártatlanság, a jó és a rossz erkölcsi kategóriái között. Azonban Derrida megállapítása szerint, aki pusztán a köteletségét teljesíti, az valójában nem is teljesíti a köteletségét. Mert e dilemma feloldása objektív kritériumok híján az etika síkján jóformán lehetetlen. A kiút egyetlen reményével csak az kecsegtethet, ha képesnek bizonyulunk belátni: „Istennel szemben soha nincs igazunk.”²² Søren Qvist pontosan ezt teszi, amikor átlendülve az etikai szféra skrupulusain, minden további nélkül egyszerűen elismeri bűnösségét, s a valósi stádium emberének feltétlen bizalmával sorsát Isten kezébe helyezi: „Nagy bűnös vagyok – kezdte el töredelmes vallomását a pap – hogy mekkora, azt csak az Isten tudja, én nem tudom. Az Úr most megbüntet engem itt, hogy ott túlnan, a másvilágon irgalmat és örök üdvösséget nyerhessek.”²³

A pap beismerő vallomásának motivációs hátterét a szimulákrum-effektusok folytatódása biztosítja. Mivel zöld köntösét nem megszokott helyére felakasztva, hanem a padlón heverve pillantja meg, tudatába villan somnabulizmusa, melynek jegyében korábban is számos olyan cselekedetet hajtott vég-

re, amelyre később egyáltalán nem emlékezett. Ez kézenfekvő magyarázatot látszik kínálni a történetekre. Magában tehát úgy rekonstruálja az eseményeket, hogy miután az ásójával Niels Bruust megütötte, a férfi utolsó erejét összeszedve még el tudott menekülni. Søren Qvist aztán álmódó állapotában látta, ahogy áldozata holtan esett össze az erdőben. Ekkor elment érte, hazavitte, és elásta a holttestet a kertjében. Erik Sørensen helyzetértékelése szerint a tényállás egyértelmű, csupán annak egy nem túl lényeges része maradt tisztázatlan, nevezetesen, hogy a pap tettének utolsó részét milyen tudatállapotban követte el. Nem veszi azonban számításba, hogy a jelenség esetleg épp a lényegét fedheti el, hiszen fel sem merül benne, hogy azon az éjszakán esetleg nem is ő viselte azt a bizonyos zöld köpenyt. A látszat mindenestre immáron a tudatalatti síkján is a pap bűnössége mellett szól. A romantikus antropológia által a korban előszeretettel vizsgált idegrendszeri zavar belső tudati képei tehát láthatólag ugyanabba a logikai sorrendbe állítják az eseményeket, mint az objektív valóságban zajló bizonyítási eljárás. A Morten Bruus által konstruált fikció és a Søren Qvist agyában munkáló holdkóros fantázia egyaránt a mindent uraló szimulákrum-világ eklatáns leképeződése: ez is, az is képesnek bizonyul arra, hogy felülírja a valóságot. Különösen akkor, ha a tárgyi valóság dekonstruált nyomelemei referenciálisan folyamatosan a szimulákrum-világ elsőbbségére utalnak, annak diadalát készítik elő.

A pap tanúvallomásaiban hosszasan tér ki gyermek- és ifjúkori emlékeinek felidézésére. Beszámol arról, hogy amikor egy alkalommal a kutyája ellopta és megette a vajaskenyérét, olyan dühbe gurult, hogy egy jól irányított rúgással kioltotta az állat életét. Intő jel volt ez arra nézve, hogy tartózkodjék a hirtelen indulat gerjesztette atrocitásoktól. Az esetből azonban nem tanult eléggé, később Lipcsében egy diákot párbajban sebesített meg

olyan súlyosan, hogy az elszenvető fél csaknem belehalt sérüléseibe. Életének ez a tendenciája már ekkor a fenyegető bibliai jóslat beteljesedését vetítette előre: „*Ha valaki megharagszik egy másik emberre, el lesz ítélve.*” (Máté, 5. 22.) Úgy tűnhet tehát, hogy a gyarló ember lépéseivel egyre tehetetlenebbül sodródik bele a bűn örvényébe, ez pedig elkerülhetetlenné teszi számára a bűnhődést. Csak hogy az Újszövetség egészéből mégis az ótestamentumi bűn és bűnhődés koncepciójával való szakítás gondolati körvonalai bontakoznak ki. A krisztusi kegyelem, a megbocsátás reménye ugyanis valódi kiszakadási lehetőséget kínál az igaz és a hamis, a jó és a rossz megkülönböztetésének relatívumokkal terhelt, etikai megalapozottságú világából. Søren Qvist számára az tűnik egyedüli kézenfekvő megoldásnak, hogy Istenben való hitét mozgósítva a földi ítélőszék előtt egyszerűen megmaradjon közönséges gyilkosnak, elfogadva a halál derridai adományát. A pap a következő szavakkal zárja le kihallgatását: „*Úgy vágyódom a halál után! Mert Jézusért azt remélem, hogy ott túlhan jobb élet jut osztályrészemül, mint amilyen a mostani, amely csak gyötrellemmel van teli.*”²⁴ Ebből a perspektívából nézve mellékes ugyanis, hogy az előzmények logikusan összeálló láncolatából valóban következhethet-e az, hogy a korábban számos erőszakos cselekedetet végrehajtó pap ténylegesen ölt, vagy csupán a mindig képlékeny jog csempészte-e bele a maga faktuálisnak tűnő alakzatait a látszatok ördögi logikával felépített világába. Ezért beszél Derrida arról, hogy az igazság mindig eljövendő, a jelenben soha senki nem mondhatja el magáról, hogy igazságosan ítélik.²⁵

A novella utolsó harmadában az alsøi pap kommentárjai tudatosan felépített ellenpontját képezik Erik Sørensen meggyőződéses álláspontjának, miszerint a bírói ítékezés joga isteni eredetű. „*Ó, micsoda is az ember, hogy a vele egyenlő társának ítélő bírójául meri felitolni magát?*”²⁶ – teszi fel kérdését, majd válaszában egyértelműsíti, hogy egyedül Isten

az, aki pálcát törhet az ember felett. Ennek a kitételnek legalább két lehetséges olvasata van. Teológiai megközelítésben nyilván főként a földi igazságszolgáltatás szükségyszerű korlátaira figyelmeztet. Az alsói pap deklarálja, hogy „a bosszú csakis az Istenre tartozik”,²⁷ ezzel pedig alapjaiban mossa alá Erik Sørensen jogfilozófiájának alapjait. Mert az ember, a földi bíró, semmilyen körülmények között sem lehet az isteni bosszúállás eszköze. Isten nem valamit követel valamiért,²⁸ hanem csupán a feltétel nélküli kegyelem lehetőségét kínálja minden ember számára. Ebben a fogalmi kontextusban nyomatékosan jut kifejezésre az az újszövetségi gondolat, hogy „az ember nem a törvény cselekedetei alapján igazul meg, hanem a Krisztus Jézusba vetett hit által.” (Pál levele a galatákhoz, 2, 16.) Jellemző, hogy Søren Qvist mindvégig nincs is tisztában azzal, hogy a földi igazságszolgáltatás törvénykezésének értelmében ártatlan. Mégis bűnösnek vallja magát, hiszen „az Írás mindenkit bűn alá rekesztett, hogy az ígéret a Jézus Krisztusban vetett hit alapján adassék azoknak, akik hisznek.” (Pál levele a galatákhoz, 3, 22.) Mert Ábrahám örököséként azzal nyerhet csak valódi életet, hogy előbb elveszíti azt.²⁹ Ezért mond határozottan nemet a járásbíró által felkínált mentőövre. A *vejlbyi pap* ugyanakkor egy általánosabb, humanista nézőpontból tekintve felfogható a halálbüntetés nyílt kritikájaként is. A novella megírása előtt két évvel Blicher cikket írt a témáról (*Om Dødstraffe*), amelyben fő-

ként Montesquieu és Cesare Beccaria³⁰ gondolataira támaszkodva élesen bírálta ezt a kegyetlen ítélkezési formát. A szerző itt az állam által kiszabott büntetést közönséges bosszúnak nevezi. Ehelyett, szerinte, a bűnösök átnevelésére kellene fektetni a hangsúlyt. Erre Søren Qvist történetében nyilván elméletileg sincs esély, hiszen az ítélethirdetést követően szinte azonnal lesújt a hóhér pallosa. A bűnösök megjavulásának lehetőségét tehát kizárja a justizmord könyörtelen gyakorlata, amely a maga autoritásának kérdésessége miatt ma is elfogadhatatlan minden humanista gondolkodó számára.

Blicher novellájának a XXI. század embe-
rét is megszólító modernsége főként abban a megközelítésmódban rejlik, amely kiváló érzékkel tapint rá a világunkat működtető ambivalenciákra. A detektívtörténetnek álcázott elbeszélés alapproblematikája előlegezése annak a rendkívül bizonytalanra vált posztmodern létérzékelésnek, amely már képtelennek bizonyul az eredet és a másolat, illetve az igazság és a hamisság közötti különbségtételre. Az elmosódó határvonalakon, a racionális gondolkozásmód látványos kudarcán meggyőző erővel üt át a hit minden abszurditáson túllendülő ereje, amely a pap Søren Qvistet holtában is elevenné, az ítélkező bírót pedig már életében halottá teszi. Blicher művének aktualitását tehát az adja, hogy széles fogalmi felületen érintkezik napjaink jogfilozófiájának és teológiájának kérdésfeltevésével, válaszaival. ■ ■ ■

JEGYZETEK

- 1 Helge Rønning, *A lehetetlen szabadság. Henrik Ibsen és a modernitás*. Ford. dr. Kunszenti Ágnes és Kovács Katáng Ferenc, Bp., 2012. 226.
- 2 Søren Baggesen, *Den blicherske novelle*, Universitetsforlag, Odense, 1965.
- 3 Henrik Poulsen, *En Criminalhistorie*.

- 4 Blicher og Præsten i Vejlbys. Et essay. Hasselbach, København, 1970.
- 4 Peter Garde, *Blicher og den inhabile dommer*, in: *Dommerens litteraturhistorie*, København, Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 130–145.
- 5 Jesper Langballe, *Anlangendes et*

- 6 *menneske. Blichers forfatterskab – selvopgør og tidsopgør*, Syddansk Universitetsforlag, Odense, 2004.
- 6 Karen Margarethe Simonsen, *Humanismens grænser: om justitsmordets diskursive logik i Steen Steensen Blicher's Præsten i Vejlbys*, in: Zilliacus,

- Clas (red) Gränser i nordisk litteratur, IASS XXVI Vol I., Abo Akademiens forlag, Abo, 2006. 220–230.
- 7 Henrik Skov Nielsen, *At give ret, ret at give*, Passage, nr. 61, 2009.
- 8 Maria Jørgensen, *Perversionens versioner. En psykoanalytisk læsning af retstematikken i Steen Steensens Blichers Præsten i Vejbye*. Danske Studier, 2012, 64–99.
- 9 Maria Jørgensen, i. m. 66.
- 10 „Hver Mand's Dom kommer af Herren.”
- 11 Erről részletesebben ld. Slavoj Žižek, *How to read Lacan*, Granta Books, London, 2006.
- 12 „Skønhed er bedragelig, og Dejlighed er en forgængelig Ting.”
- 13 „Min Avlskarl har tjent der i tre Aar, jeg skal dog saa listelig udforske ham, hvorledes hun er imod Folkene, samt hvad han ellers monne vide om hende. Af Tyendet faar man ofte den sikreste Underretning.”
- 14 A történet első lapjain az elbeszélő arról értesít, hogy Morten Bruus egy borjúval akarta megajándékozni. Nem sokkal később pedig azon tűnődik, hogy vajon miért igyekezett egy alkalommal annyira az ingvorstrupi gazda, hogy vele egy önmaga számára nyilvánvalóan előnytelen üzletet kössön?
- 15 *Vi har jo Lov og Ret i Landet, og en Morder kan ikke undgaa sin Straf, om han saa havde Stiftamtmanden til Svigersøn.*”
- 16 „Ved de Ord: 'thi kendes for Ret' saa han sig om til alle Sider og grinede saalumskelig, som om han var ganske vis paa Sejren.”
- 17 Jean Baudrillard, *Simulacre et simulation*, Editions Galilée Paris, 1981, 1–30.
- 18 „Skinnet er imod mig.” Ennek ellentételezőeként állapítja meg a járásbíró, hogy a tényállás teljeseen nyilvánvaló: „Sagen var alt for aabenbar.”
- 19 Jacques Derrida, *Force de loi: le Fondement mystique de l'autorité*. Angolul: Jacques Derrida, *The Force of Law: The Mystical Foundation of Authority*. In: J. Derrida: *Acts of Religion*. Edited by Gil Anidjar, New York: Routledge, 2002.
- 20 Blicher novellájának a derridai gondolatkörhöz való lehetséges kapcsolódási pontjairól részletesebben lásd Henrik Skov Nielsen már korábban említett cikkét.
- 21 „siden I spørger mig ad: den mildenste Dom, som baade Gud og Kongen har afsagt, er dog L i v f o r L i v.”
- 22 Derrida *A halál adománya* című művében az ábrahámi áldozat értelmét kutatja Kierkegaard *Félelem és reszketés* című műve alapján. Az idézet azonban Kierkegaard egy másik értekezésére utal, amely a *Vagy-vagy (Enten-eller)* című kötetben jelent meg a következő cím alatt: „Az épületes, amely abban a gondolatban van, hogy Isten-nel szemben soha nincs igazunk.” („Det opbyggelige der ligger i den Tanke, at mod Gud have vi altid Uret!”)
- 23 „Jeg er en stor Synder!” tog han til Orde, „hvor stor — det ved Gud, jeg ved det ikke selv. Han vil straffe mig her, at jeg hisset kan faa Naade og Salighed, ham være derfor Pris og Ære!”
- 24 „jeg længes efter Døden, thi jeg haaber for Jesu Skyld, den skal vorder mig en Indgang til et bedre Liv end dette nærværende, der nu ikke har andet at yde mig end Kval og Forfærdelse.”
- 25 Erről részletesebben ld. Kevevári István fentebb említett tanulmányát.
- 26 „Hvad er dog et Menneske, at det tør opkaste sig til Bloddomer over sin Lige?”
- 27 „kun Gud hører Hævnen til”
- 28 Ezt jelzi a jézusi kérdésfeltevés is: „mit adhat az ember váltságdíjjal a lelkéért?” (*Máté evangéliuma*, 16, 26.)
- 29 „Mert aki meg akarja menteni az életét, elveszti, aki pedig elveszti az életét énért, megtalálja.” (*Máté evangéliuma*, 16, 23.)
- 30 Steen Steensen Blicher, *Om Dødsstraffe (A halálbüntetésről)*, In: S. S. Blicher, *Udvælgte værker*, bind 4., Gyldendal, København, 1983, 264–268. Ebben főként Montesquieu *A törvények szelleméről (Des l'esprit des lois*, 1748) és Cesare Beccaria *Bűnökről és büntetésekről (Dei delittie e delle*, 1764) című írásaira hivatkozik.

Gergye László az ELTE BTK-n végzett 1984-ben magyar-összehasonlító irodalomtörténet-skandinavisztika szakon. Egyetemi doktori értekezését Bessenyei György költészetéről, kandidátusi értekezését Kazinczy Ferenc lírájáról írta. Jelenleg az ELTE XVIII-XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékének docense, tanít az ELTE Skandinavisztikai Doktori Iskolájában is. Eddig hat kötete jelent meg, a magyar mellett számos tanulmányt írt (idegen nyelven is) az angol, német, francia, svéd és dán irodalomról.

A szonett évszázadai

Pataky Adrienn *A hangzatkától a szonettkoszig* című monográfiájában a magyar nyelvű szonett történetét veszi górcső alá a világirodalmi hagyomány, a műfaji és formai jellegzetességek, valamint a szonett kulturális funkciójának tükrében. *A szonett kanonizációja és Kazinczy munkái* című fejezetben rámutat forma és műfaj ketősségére, majd egészen a 16. századtól tekinti át a magyar szonettkorpusz legjelentősebb darabjait, jobbra Kazinczy preskriptív műfajpoétikájának fényében (25.). Hasznos és módszeres áttekintést nyújt a 19. század jelentős poétika- és tankönyveiről (33–43.), hogy aztán a széphalmi mester szonettíró munkásságát fókuszba állítva az első magyar szonett, és egyben a (szonett) költészet szabályszerűségeinek hazai kanonizációját vizsgálja.

Arany János *Naturam furcâ expellas...* című szonettjét elemelve – Gadamerrel, Valéryvel és Cullerrel egyetértve, s részben a kötet címét is magyarázva – az írott szó belső fül számára hangzó mivolta mellett érvel a szerző. Pataky leszögezi, hogy itt nem kíván részletes elemzést adni – noha a kötet későbbi fejezeteiben, más versek kapcsán ezt megteszi –, inkább gazdagon hivatkozza

Pataky Adrienn: *A hangzatkától a szonettkoszig. A magyar szonett történetéről és nagy pillanatairól.* Ráció Kiadó, Budapest, 2021

a korábbi értelmezéseket. Az alapos filológiai áttekintést követően kisebb részben tesz hozzá a szonett műfaji és/vagy műformát érintő sajátosságaihoz, inkább az akusztikum felől közelítve kimerítő hangszertörténeti összefoglalást közöl (60–68.), mellyel validálja a szonett hangzóságára vonatkozó korábbi megállapításait.

A következőkben *A modern szonettekből* válogat a szerző, s a harmadik fejezet fókuszába a Kovács Sándor Iván nyomán *magyar szonettnek* nevezett nyugatos versalkotás kerül, melyről Nemes Nagy Ágnes idézve megjegyzi, hogy „nem tartalmi jegyek teszik az-zá, ami” (71.), sokkal inkább a közös stílusjegyek, verstani, ritmikai sajátosságok, formai kötöttségek. A szerző számos lírikus (dominánsan Kosztolányi, Babits, Juhász Gyula, József Attila) műveinek említésével világítja meg a *magyar szonett* önvallomásos, önreflexív (ez utóbbi fogalom az egész munka szemléletmódját meghatározza) mivoltának előtér-

be kerülését, hogy – részletes elemzések helyett – a kötet további fejezeteiben „inkább [...] a Nyugat folyóirat megszűnése utáni időszakban történő továbbbéléseire, a késő modernség paradigmaváltására, s a korábbi időszakot bemutató részekben is ennek előkészítésére, a szonettforma kanonizálódási folyamatára” (78.) helyezze a hangsúlyt. Ezt követően Ady és Szép Ernő, majd Babits és Szabó Lőrinc szonettjeire fókuszálva jut el Szabó Magda szövegeihez. Előbbiek kapcsán kiemeli Ady Szép Ernőre gyakorolt hatását, és a verseikben megjelenő, a sírás kapcsán kifejtett vizuális-akusztikus párhuzamokat, de rámutat a verstani különbségekre is, míg Babits és Szabó – leginkább Baudelaire kapcsán megvilágított – műfordítói munkáságára, „a külföldön divatos, de a hazai terepen kevésbé ismert, használt formák történeté[re]” (97.), azok hazai kanonizációjára hívja fel a figyelmet. A fejezet utolsó részében Szabó Magda világháború idején született szonettjeinek kötött, antikizáló formáit és a kor apokaliptikus állapotait hangsúlyozza, mindezt az egyén önreflexivitásának, idő- és szerelemfelfogásának fényében megvilágítva.

Nemes Nagy Ágnes szonettformáról, verstani kényszerről tett állításait – a tőle idézett – „*hogyan csinálják*» kérdése” (108.) és a már korábban is tárgyalt, most az egyéni túlmutató, a költészetre, a nyelvre való reflektálás további értelmezése köré fűzi a szerző. Előbbit jobbra Nemes Nagy

saját esszéire alapozva, utóbit jóval tágabb kontextusban (leginkább Gadamer, Müller-Zettelmann, Wolf, Z. Urbán nyomán) közelíti meg, s jut el a költőnő Rilke-fordításain át saját szonettjeinek részletes elemzéséhez. Az eddigi áttekintő szemléletmód helyett most alapos motívumelemzést olvashatunk, így teremti meg Pataky a Nemes Nagy-szonettek kontextuális hálóját, egyszersmind nyújt betekintést az alkotó műhelyébe.

Ötödik fejezetét a Weöres Sándor szonettjeiben megfigyelhető [t]érbeliség és temporalitás kérdéskörének szenteli a szerző. A költőtől vett motívó – „Gyöngy az idő” – képével folytatja az előzőleg megkezdett motívumelemzést, ugyanakkor a korábban az önreflexivitásra, majd magára a líra nyelvi sajátosságaira összpontosító szemléletmód tovább tágul, és a költészet intellektuális, filozófiai korlátainak megragadására (137.) (vagy épp áttörésére?) tesz kísérletet. Weöres Hamvason és kisebb részben Bergsonon, valamint Heideggeren alapuló időszemléletébe számos szövegrészlet értelmezésén keresztül kapunk betekintést, ehhez képest a versek térfelfogásának magyarázata csupán a *Belső terek – lelki tájak* (145–146.), majd a férfi-női princípium egységére vonatkoztatva (146–147.) mondhatók jobban kifejtettnek.

Az eddigi fejezetekben hangsúlyosan a szonett tematikus változatossága dominált, Faludy György versei kapcsán

azonban hosszabban tárgyalja a formai változatosságot. Az eddigiekhez képest újként tűnik fel a *sonetto caudato* (farkas szonett), a *sonetessa*, a *ritornello* (refrénes formájú szonett), és a *sonettese*, vagy akár a képvversek határát súroló formák, melyekről – az első fejezetre jellemző – hosszabb-rövidebb leírást is kapunk (151–152.). A formai jegyeket követően jól azonosítható, nyíltan vállalt párhuzamokra és hatástörténetre mutat rá a szerző Petrarca és Michelangelo költészete, valamint Faludy szonettjei között, majd a korábban megkezdett tér-idő – test-lélek-ábrázolást folytatandó a Faludy költészetében oly gyakran és változatosan megjelenő „tér” egy formája, az androgün emberi test ábrázolása kerül középpontba. Az értelmezéseket áthatja a szerelmi (erotikus) szonett Petrarca–Michelangelo–Shakespeare–Faludy-tengegyre (168.) felírható alakulása, egyszersmind tartalmi állandósága.

A szonett zeneiségét, hangzó mivoltát kiemelendő a kötetben nem először zenetörténeti összefüggésekre, nyelv és hangzás összefonódásából eredő esztétikai minőségre mutat rá Pataky, Szilágyi Domokos (négy szonett)je és Vivaldi *Négy évszaka*, majd pedig Wagner „beszédhangok és zenei hangok ösrokonosságát” (183.) tárgyaló gondolatai kapcsán. A hangzásból eredeztethető szemantikailag is motivált ismétlődések zeneisége adja a Szilágyi-szonettek elemzésének gerincét, majd motívumvizsgálat kö-

vetkezik, mindvégig Vivaldira olvasva a verseket, hogy aztán a jól alátámasztott elemzés summázataként „mind tartalmilag, mind forma szempontjából [...] egyfajta mediális transzformációként” (189.) láttassa az alkotásokat.

Az egyébként kronologikusan haladó kötet (*poszt)modern* (190.) szonettet tárgyaló fejezetének kulcskérdése – a szonett évszázadaiban eddig jól kimutatható alakulás- és hatástörténetéhez képest – a hagyományhoz való kapcsolódás helyett az attól való elkülönbözés szándékának, ezáltal magának a (*poszt)modern* beszédmódnak a meghatározása. A nálunk a „Tandori-érában” (Szigeti Csaba nyomán, 192.) kibontakozó – a későbbi fejezetekben is hangsúlyos – *versválság* jelenségét széles világirodalmi spektrumon bemutató fejezet egyenes ági folytatása a *Tandori Dezső szonettjeiről* szóló, csaknem a teljes életmű – ebből adódóan nem is részletező műelemzésekre fókuszáló – áttekintése. Pataky Wittgenstein nyelvről alkotott nézeteivel olvassa össze a verseket, és a kötöttségektől megszabadított, ugyanakkor a determináltsággal küzdő (*poszt)modern* szonettforma variációinak számbavételét követően – Keresztury Tibort idézve – a „pesszimizmus, dezillúzió, befelé fordulás, ezoterikusság, filozofálás, gyökértelenség, távolságtartás, öncélú modernizmus – s így a hagyományok megtagadásának” (208–209.) attitűdjét mutatja ki Tandori szövegein. A fejezetet záró gondolatában

a Tandori-lírárt értékelve Gottfried Benn *felszabadított betűinek* (213.) zeneiségét meghaladó írás- és nyelvművészetére hívja fel a figyelmet.

A *posztnyugatos líra* kapcsán Petri György *hagyatéka* kerül reflektorfénybe, melyet előbb a József Attila-, Szabó Lőrinc-, Juhász Gyula-, Tóth Árpád-, Babits Mihály-allúziók tekintetében (217–222.), majd – Petrit idézve: a „*tradícióval való szakítás*” (222.) Tandori kapcsán már emlegetett eszközei – a *lebontás, csonkítás, bővítés, rongálás* (223.) – mentén világít meg a szerző. A citált primer szövegek stilisztikai eszköztárának említett szerzőkkel való hasonlósága kimutatását követően a *Már csak* című vers a hagyománytól való eltávolodás darabjaként tárul elénk, melyben az akusztikus és a vizuális elemek és a *benjámini flâneur elbeszélő* (223.) (itt lírai én) újszerű megjelenítése áll a középpontban. E folyamat következményeként értelmezi Pataky a nyolcvanas évek destruáló attitűdjét, mely nagyban hozzájárul a kilencvenes évek alkotásaiból kiolvasható önreflexivitás kiteljesedéséhez, hogy aztán Petrit a *modern magyar lírahagyomány érvénytelenítőjeként, de mégiscsak abból táplálkozva, annak posztmodern folytatójaként* láttassa (238.).

A kortárs szonett kapcsán Pataky – Egyed Péter nyomán – a *kiábrándultságból a formakényszerben paradox módon megtalált hibetetlen szabadság* (239.) lírai beszédmódjára mutat rá, mely egységben te-

remt kapcsolatot a legkorábbi (akár trubadúr) hagyomány és a legmaibb kísérletek (pl. szonettfüzerek különböző variációi vagy szonettregény) kö-

zött. Az eddigi aprólékos elemzések helyett csupán a sokszínűsége rámutató részleteket kapunk – a teljesség igénye nélkül – Somlyó György, Parti Nagy Lajos, Kovács András Ferenc, Bertók László, Tóth Krisztina, Markó Béla, Kiss Judit Ágnes, Varró Dániel, Petőcz András, Borbély Szilárd és mások szonettköltészetéből. Az intertextualitás adta „*szerepjátékok*” (247.) és a nyelv rontásán-újraépítésén alapuló líra irodalmi hagyományán túl fellillantja „*a társadalom felől is motivált [...] politikai-társadalmi kontextusú*” (244.) költészet darabjait is, hogy aztán az „*új kortárs invenciók*” – a szerző által – *szonettkontaminációknak és – mutációknak* (251.) nevezett már-már kísérleti formákhoz jutva komplex képet kapunk a szonett történeti hagyományáról.

A szonett évszázados továbbélésének, létjogosultsá-

gának, alakulástörténetének téjje kapcsán a monográfia utolsó, 741. lábjegyzetében Pataky Markó Bélát idézve rámutat, hogy a szonettköltő igazi feladata „*a mások által elért feltételrendszerbe, formába [...] úgy illeszkedni, hogy közben a magad szabadságát és a magad mondandóját fölmutasd*” (256.). A korokon átívelő részletes irodalomtörténeti áttekintés mellett az egyes életműveket tágabb kontextusukban megvilágító – fordításokra, esszékre, kritikákra kiterjedő – monográfiát tarthat kezében az olvasó, mely bővelkedik a kultúrtörténeti kitekintésekben, mint például sok egyéb mellett a már említett zene- és hangszertörténeti áttekintés (60–65., 175–177.), József Attila és Illyés szonettjátéka (75.) vagy az írógéphasználat alkotói folyamatra gyakorolt hatásai (203–207.). A kötet egészére jellemző a filológiai precizitás, melyet a 25 oldalon sorolt felhasznált irodalom, a kéziratok átírásához használt jelmagyarázat és a 10 oldalnyi névmutató tovább erősít, így a mű akár műfajtréneti, -elméleti kézikönyvként, akár egy egyes szerzők, művek értelmezését segítő kiindulópontként is olvasható.

■ **Gortva Tamás** – gimnáziumi magyartanár, egyetemi tanársegéd. Irodalomtanítás módszertanát és verselemzést oktat. Kutatási területe az epigramma műfajelmélete és hazai kanonizációjának 19-20. századi története.

Joviális Mad Max

Be kell valljam, jelentős elfogultsággal vettem kezembe Bognár Péter prózairói bemutatkozását. A költői pálya kezdetét jelentő 2012-es *Bulvár* ugyanis számomra a 2010-es évek lírai termésének egyik legemlékezetesebb darabja. Politikai (és poétikai) trash, poétikai (és politikai) pornográfia találkozott itt egészen virtuóz, késő- és premodern megoldásokat egyaránt mozgatni képes formaérzékkel. A *Hajózni kell, élni nem kell* ezzel a borzasztóan komplex és szórakoztató kötettel pedig több szinten is kapcsolatba lép. Itt is egy botcsinálta detektív a főhős: egy meg nem nevezett mintafaluban egy fogyatékkal élőkből álló színtársulat tagjait teszik el láb alól. Oktáv, a település biztonsága és prosperitása iránt elkötelezett polgárőr Plutarchost választva lelki vezetőnek (trénernek?) önjelölt nyomozóként igyekszik fényt deríteni a tettes kiletére. Olvasatként felkínálja magát a szatirikus politikai allegória is: a mintafalut a félmúltban egy disszidens által alapított szexjátékgyár tartotta el, jelenleg az ultrakonzervatív-keresztény plébános és polgármester gyakorolja a főhatalmat. Az egyértelmű megfeleltetés lehetősége a '90-es évek

Bognár Péter:
Hajózni kell, élni nem kell
Magvető Kiadó, Budapest,
2022

vadkapitalizmusától a NER-ig húzható ívvel azonban igen csak részleges. Érzésem szerint a szöveg éppen azáltal képes pontos állításokat tenni a kortárs politikai jelentésképzésről, hogy az allegorikus rejtjelezési kényszert, a narratívagyártás túlműködését világítja át.

Klasszikus bűnügyi történeteknek is kedvelt helyszíné a vidéki kisváros, vagy – ahogy itt olvashatjuk – „mintafalu”, egy saját magát első látásra idillinek mutató közösség, melynek mocskos kis titkait a detektív tárja fel a nyomozás során. Mindez szemantikai működésként is megragadható: a bűntény, a holttest, egy referencia nélküli jelölő látszólag felfüggeszti a közösség addigi jelölési rendszerét. Amit viszont a klasszikus detektív zsenialitásának fikciója elfed, az nem más, mint hogy a nyomozás jelentésstabilizálása során maga a bűntény válik azzá az alapító erőszakká, ami ezt a közösséget voltaképpen létrehozta. A gazdátlan jelölőként funkcionáló holttest körül szerveződnek azok a kizárások, amik

kijelölnek a közösség számára érvényes szimbolikus teret. Közismert példával élve Twin Peaks-et Laura Palmer hullája teremti meg. Ezzel egyszerűsödött el is érkezünk a zsánerparódiához, hiszen ebben a faluban egy bizonyos szinten mindenki detektívesdit játszik. A racionalitás túlhajtása avagy a nyomozó tettes-előállító munkájának hipertrófiája ennek a mintafalunak alapvető működése. Bognár mintafalujában ugyanis a főhőssel az élen szinte az összes szereplő paranoiás. Hiába derül ki a tettes kileté, mégis úgy érezzük, nem igazán volt „mit” megfejtetni. Az amúgy Tarantino-i morbiditással lemezárólt áldozatok a regény kezdetétől nem szolgálnak magasabb célt, mint hogy az ellenségek gépezet üzemanyaga legyenek, gazdátlan jelölőként újabb és újabb jelölteket – kizárandó ellenségeket – lehessen hozzájuk társítani. Mi sem példázza ezt jobban, minthogy hiába kerül kézre a sorozatgyilkosság tényleges elkövetője az elbeszélő idő alatt, az elbeszélés idejében a narrátor egy obskúrus csoportosulást, az „osztrákokat” igyekszik tisztázni a gyanú alól – ki tudja már, hányadik gyanúsítottként. Ebben mintafaluban olyannyira az agresszív védekezés jelöli ki mindennek és mindenkinek a helyét, hogy főhősünk még az időérzékét is egy bizonyos hangágyú percenkénti puffanásaihoz igazítja. Ez az épeszű számítás szerint rém irritáló szerkezet egyszerre hi-

vatott a vadnyulakak elriasztani, illetve az ún. „tollbegyűjtők”, egy ugyancsak babonás hiedelmek övezte helyi csoportosulást a „mintapolgárok” életterétől elrettenteni – még akkor is, ha az olvasó számára a tollbegyűjtőknek a tulajdonképpeni létezése is kérdéses.

Az agresszív védekezés által összetartott populus tagjait Bognár kitűnően válogatta össze. Ismerősek, de mégsem sablonosak. A szereplőgárdát Kácsor Zsolt Könyvterazon megjelent kritikája is méltatja, vele ellentétben én mégsem tudnám le annyival a paranoiás honpolgárok gyülekezetét, hogy a szerző jó realitásérzéssel rendezett be egy vidéki zártosztályt. Tény, hogy a kötet kapcsán készült interjúban Bognár minden alkalommal hangsúlyozta, hogy noha maga a település fiktív, a falu életét és történelmét szervező különböző intézmények, jelenségek és figurák egytől egyig valóságosak. Hasonlóan a *Bulvárhoz*, a szerző itt is előszeretettel szemezget a Fókuszhoz vagy a TLC-hez hasonló orgánumok abszurd csodabogaraiból, a tömegmédiá morbid látványosságából. Az eredetileg Börcsön működő falusi szexjátékgyár mellett megemlíthető a különböző vashulladékokból bunkert építő Bakos, aki nekem leginkább Szalacsi Sándor csendestársát, Fogarasi Árpádót juttatta eszembe – posztsovjet helyett antikizáló körítésben. A főszereplő nagy becsben tartott ipari aprítógépéhez

hasonló berendezések köré komplett YouTube csatornák épülnek, de bizonyosan fel lehetne fejtetni a dildókból és vibrátorokból áldozati máglyát építő plébános eredetét is. Ezeket a morbid látványosságokat és abszurd mániákat viszont – akárcsak anno a bulvár híreket – Bognár minden eszközzel igyekszik kimozdítani az egyszerű közröhej tárgyai

közül. A *Párhuzamos életrajzokat* egyfajta önfejlesztő-önsegítő könyvként forgató mániás polgárőr figurája is azt a kérdést célozza: miért adnak ezek az elmebajjal határos tevékenységek egy-egy „polgártársunknak” ilyen mély *fontosságtudatot*? Mert a *Hajózni kell...* elbeszélője a szexjátékgyártástól a pecsétgomba-tenyésztésen át egy óriásponty őrzéséig a különböző furcsa hóbortokra mind-mind valamifajta tényleges honpolgári fontosságtudattal tekint. Ez persze nem valamifajta önmagáért való posztmodern mellérendelő logikát mutat. Sokkal inkább a fentebb kör-

bejárt politikai ellenségképés irodalmi ábrázolása kapcsán nyit új, és sok esetben nyomasztóan aktuális utakat. A polgárőr körülményeskedő, túlpontosításokból és túlrészletezésekből felépülő mondatait érzékelhetjük fontoskodó rendpártiságnak, ám jobban szemügyre véve beszédhelyzetük mindvégig a mentegetőzés. Így tud egyszerre közvetíteni a falusiak különböző rögeszméi között, azaz nyelviileg is integrálódni a közösségbe - Plutarchos történetei ennek egyfajta fordítási segédletei –, ezáltal viszont folyamatosan ki van téve annak, hogy ő lesz valamelyik paranoid futam tárgya. Fenyegettség-tudat és fontosság-tudat Oktáv esetében azonban egymást kölcsönösen támogatónak mutatkoznak. Nem teljesen arról van szó, mint például az orwelli felügyelet és ellenségképp esetében: itt nem egy belső cenzor kiépítésére vagy lebontására megy ki a játék. Rengeteg sor- és bekezdésméltatlansággal dolgozik a szöveg, ám ezek a mániák sokkal inkább én-védő mantarák, értelemadó rítusok: hiába valószínű, hogy a tollbegyűjtők furgonjának hangját csak hallucinálja a főhős, amíg „mozgó-figyelő jelzőszolgálatot” tart – azaz bemutat egy autósüldözés-paródiát a fiktív rendbontókkal szemben – addig többnek, kitüntetettebbnek, felcserélhetetlenebbnek mutathatja magát, mint amilyen valójában. Ha fenyegetve érzed magad, akkor legalább biztosan érdekelsz valakit, ak-

kor valamilyen összefüggésben biztos, hogy számítász.

Ez persze egy végtelenen magányos beállítódás, de az agresszív védekezés által összetartott mintafalu lakói is végtelenen magányos emberek. Barkácsolt bunkerekbe, félreeső villákba, romos művházakba, ócska fészerekbe kvártélyozzák be magukat. A főszereplő ugyan vágyódik egykori felesége után, de parodisztikus nyomozásának újabb és újabb árnyéokra vetődései az újratálalkozást csak késleltetik. Bognár regényében azzal játszik el, hogy ebben a deprimált állapotban a gyanú folytonos újratermelésére azért mutatkozik ekkora igény, mert általa a végletes elszigeteltség nemcsak létokot nyer, hanem egyenesen követhető példának mutathatja magát. Mindezt pedig egy, az egész regényen végighúzó, groteszk, (poszt)apokaliptikus hangulat is tetézi. Az „osztrákok” és a színitársulat tagjainak jelmeze a Mad Max-et juttathatja eszünkbe, de a világvége küszöbön állását erősíti a települést ellepő „szaharai eredetű por” is. Valódi veszély tehát akadna szép számmal, de az elszigetelt, különböző fontossági-fenyegetettségi narratívákba gabalyodott polgároknak lényegesen perverzebb a viszonyuk a veszélyhelyzethez, minthogy egy ilyen, nehezen megragadható, arctalan hanyatlással kezdeni akarjanak bármit is. A már említett ismétléstechnika is párhuzamba vonható például *A játszma vége* dramaturgiai

megoldásaival: a „vég” ebben a szövegben sokkal inkább tűnik egyfajta már-mindig is jelen lévő állapotnak, mint egy racionalizálható folyamat zárásának, utóbbiról csak településtörténeti törmelékek tudósítanak.

Bognár tehát prózáíróként is tekintélyes eszköztárral próbál érzékenységet kialakítani olyan politikai, társadalmi, és mediális jelenségek felé, melyekre az átlagos irodalmár hajlamos mezei trashként tekinteni, a „mások életének” ironikus távolságába száműzni. Ennek az eszköztárnak azonban messze nem minden elemét érzem következetesnek. Sokáig őrlődtem azon, hogy a falu abszurd viszonyainak mélyén rejlő szemantikai és szociálpszichológiai komplexitás ellenére miért unom el magam mégis újra és újra olvasás közben. Meglepő módon arra jutottam hogy ami a legtöbbször elveszi a felvillantott dilemmáknak az élet, az éppen az elbeszélői szólam. Bármennyire is jól felépített – a maga nagyon furcsa módján szerethető! – Oktáv, mint szereplő, narrátorként sajnos indokolatlanul túlterhelt. Túlterheltség alatt véletlenül sem a túlpontosító mondatfűzést értem, és pláne nem a plutarchosi történetek roppant szórakoztató, vallásos-rögeszmés ráolvasását mindenféle agyalágyult eseményre. A modern próza ugyanakkor számos példáját kitermelte már a körülményeskedő narrátornak, és van jó pár passzus, ahol a szerző érzéseim szerint kontextus-idegen módon nyúl

ehhez a formahagyományhoz. Paranoia és honpolgári fontosság-tudat összefonódását nagy nyelvi erővel viszi színre a gyakran alkalmazott, és meglehetősen szórakoztató töltelészó halmazokon megbicsakló epikus hasonlat. Az aprítógép alkotórészeinek, vagy a műbránerek minőségellenőrzésének perverz részletezése szintén megvilágít ebből sajátos figyelemből sok mindent. Amikor azonban a bürokratikus nyelvel üzőtt játék önmagában hivatott jelezni a főszereplő tettvágyát, az sok esetben inkább csak elnehezíti a szöveget. Az olyan látványosan – és sokszor elég sablonosan – elidegenítő funkciójú szöveghelyeknél, ahol például a polgárőr egy beszélgetés közben több paragrafusnyi előírást idéz a büntetőtörvénykönyvből, vagy amikor csak pusztán a szervezetember nyelvének mesterkéltége a humor tárgya, olyan ironikus távolság létesül olvasó és narrátor között, amit globálisan nézve sokkal inkább felszámolni igyekszik ez a szöveg – vagy legalábbis jóval izgalmasabbak azok a részek, ahol kérdéses ez a távolság. Ahol minden jel arra mutat, mi magunk is kénytelenek vagyunk teljes mélységében átérezni a helyzet súlyát, bármennyire is nehezünkre esik, elvégre itt nem egy egyszerű csinovnyikról van szó, hanem egy római jellemről! Ha már elidegenítő effektusok: hasonló okokból nagyon nehezemre esett mit kezdeni a szerző azonos nevű alteregójával, illetve az önállóan szerepelte-

tett betétszövegekkel. Előbbi mellett, hogy egy kissé maníros, nehezen látszik betölteni a funkcióját: krimiparódia esetében nem árt, ha az olvasó folyamatosan meg van győzve valamifajta mindent átfo-gó mesterterv létezéséről, ezt egy írói alterego belekomponálása a nyomozásba még szavatolhatná is. Itt viszont kezdetről fogva nyilvánvaló, hogy ő a botrányos művek szerzője,

ennél többet a figura csak nagyon áttételesen tesz az összképhez. Ezek az áttétek lennének a betétszövegek, illetve „Bognár úr” udvarából a borítóra és a fejezet ismertetésekbe is kiszökő kismalac körüli hercehurca. Ezek színvonalra ugyanakkor végtelenül hullámzó, nagyrésztük egyszerű oldalszám-bővítésnek hat. Bognár érzékeny gátlástalansága, fogékonysága a trashre

és az abszurdra mindenesetre prózában is épp elég izgalmas (tud lenni) ahhoz, hogy ne szoruljon ilyen önreflexió manírokra. ■ ■ ■

■ **Fülöp Barnabás** 1997-ben született Veszprémben. Jelenleg az ELTE BTK irodalom- és kultúratudomány mesterszakos hallgatója. Érdeklődési területe a rendszerváltás körüli magyar próza. Korábban verseket, mostanság kritikákat ír.

STERMECZKY ZSOLT GÁBOR

A mese erejéről

A 2020-as Petri-díjas Szemethy Orsi első prózakötete, *A sikoltó* alapvetően könnyű olvasmány, besorolásakor azonban – talán éppen könnyűsége miatt – zavarba kerül az ember. A kötet hét története ugyanis nem több és nem is kevesebb annál, mint amennyit fülszövege ígér: „Szemethy Orsi szeretettel és humorral megírt meghök-kentő meséiben bolygó lelkek nyernek nyugalomra, miközben és miután az élet megy tovább.” A szövegek valóban következetesen képviselik ezt az egyszólatos receptet, amelynek lényege, hogy a határozott mozdulattal felskiccelt szociográfiai – főleg vidéki – alaphelyzetbe belekeveredik valami váratlan, misztikus-horrorisztikus eseményszál. Az már válto-

Szemethy Orsi: *A sikoltó*
Magvető Kiadó, Budapest, 2022

zó ugyan, hogy ezeket a szálat az egyes történetek hősei hogyan kezelik (van aki megoldást keres rájuk, van aki nem reagál sehogyan, de van olyan is, aki saját maga generálja ezeket a furcsa eseményeket), az viszont sokkal inkább állandó, hogy a szociográfiai háttér és a horrorisztikus esemény egymáshoz való viszonya a zajló élet és egy-egy pillanatnyi, egyéni jellegű kizökkentés formájában vállal szerepet a történetekben.

Miután *A sikoltó* rémnovellái – ez a jelző a kötet saját műfaji jellemzése – kevésbé esztétikai műveltséget, sok-

kal inkább élénk képzelőerőt és kíváncsiságot várnak el az olvasótól, talán nem az ördögtől való kísérlet a lektúrirodalom részeként tekinteni rájuk. Ugyanakkor Milbacher Róbert nagy port kavart írása (*A magyar irodalom lektűrösödéséről*, ÉS, 2021/27.) óta a kortárs diskurzusokban különösen illendő valamiféle definíciós minimumot használni abban az esetben, ha felmerül annak a lehetősége, hogy amit éppen olvasunk, az legalábbis kényelmesen elfér ebben a kategóriában. Abban az esetben pedig csak még inkább illendő, ha a vizsgált olvasmányt a magyar szépirodalom zászlóshajója, a Magvető adta ki. Mivel utóbbi vállalat a Szemethy által elnyert Petri-díjhoz köthető, a kiadó részéről a leginkább kísérletnek tekinthető az anyag megjelentése, és nagyban múlik olvasóink nyitottságán, hogy mi történik vele a továbbiakban. (A következőkben leírtak okán a meglehetősen szokatlanul ható párosítás ellenére is csak a leg-

jobbkat lehet kívánni *A sikoltónak*.)

Ami a lektúrt mint problémás műfaji megnevezést illeti, Milbacher cikkére az ÉS 2021/43. számában Varga Beától érkezett visszhang. Ebben az írásban Varga számos gyakorlatias tanácsot rejtett el arra vonatkozóan, hogy hogyan ne valamiféle lenézett és butító műfajként tekintsünk a lektúrra, amelynek szinonimájaként a szórakoztató irodalom kifejezést javasolta. Legfontosabb állításai közé tartozott, hogy a szórakoztató irodalom történetközpontú, továbbá hogy mélylélektani igényt elégít ki. Utóbbi kapcsán elkerülhetetlenül szóba került a népmesék pozitív végkifejletben rejlő ereje. „Ahogy a gyerekek, úgy a felnőttek is szüksége van a feldolgozásra és a reményre. Az újra és újra elmesélt történetekben archetipusok szaladgálnak, a szegény lányt megmenti a hercege, a diktatúrákat legyőzik, a bűntények kiderülnek. Az ismétlés segíti a feldolgozást”, írja Varga.

Szemethy Orsi morbid, ámde játékos elemekkel ható történetei abszolút rászólgálnak, hogy a Varga beai értelemben vett lektúrirodalom részeként tekintsünk rájuk, ez a címke tehát esetükben nemhogy nem szégyellnivaló, hanem gyakorlatilag *A sikoltó* legfontosabb erénye. (Mellesleg ezzel a működésmóddal nem is áll teljesen egyedül a kortárs magyar irodalmi palettán, elég például Papp-Zakor Ilka hasonló hangvételű írásaira gondolni). Ezekben a történetekben

a cselekményt megbolygató – sok esetben egyenesen elindító – horrorisztikus, fantasy-szerű elemek azok, amelyek képesek túlmutatni egy-egy megfoghatatlan szociográfiai nihil leírásán, ezzel pedig sokszor kifejezetten a mesékhez hasonló módon képesek hatni. Szemethy egyébként többnyire a szociográfiai atmoszférát is képes jó arányérzékkel felállítani, és csak két alkalommal esik túlzásokba. A kötetkezdő *Házörzök* esetében éppen az nehezíti az olvasást, hogy a misztikus elemnek a szociográfiai háttér túlríttsága miatt nincs egyértelmű kiindulópontja, vagyis nehéz lenne megmondani, pontosan mikor és miért is változott kutyává a főszereplő elbeszélő. A címadó *Sikoltó* esetében pedig az abban szereplő szovjet elvtársak realista, ám mégis kissé karikatúra-szerű leírása egyszerűen csak túlságosan megszokott irodalmi hangvétel ahhoz, hogy az őket kísértő német katona szelleme igazán váratlanul legyen képes hatni.

Utóbbi írás ennél fogva szinte már trash-közeli kísérletnek hat, holott a kötet legjobb novelláinak az ereje épphogy nem ebben rejlik, sokkal inkább abban, ahogyan – Varga Bea szempontjainak megfelelően – képesek saját magukban újraalkotni a népmesék önfeldolgozást segítő tulajdonságait. *Az üres ház* című novella talán a legjobb példája annak, hogy hogyan válhat többé egy eleinte pusztán realista szocioprózának tűnő alkotás mindössze azáltal, hogy fel-

bukkan benne egy sellő: a történet cigány származású főszereplője egy amúgy is drámai helyzetben az éjszaka közepén egy tó partján lesi meg, ahogyan a bátyja intim kapcsolatba kerül a lényvel. A szokatlan élményről csak eleinte tűnik úgy, mintha az a valóságtól való menekülést szolgálná, a történet tragikus végkifejlete szempontjából ugyanis szorosan összekapcsolódik azzal. Ennek a történetnek az erejét az adja, hogy elbeszélője képes végigélni és átadni minden egyes pillanatát, ezzel egy olyan poklon vezetve keresztül, amelyben bukdácsolva gyakorlatilag rajta kívül minden más szereplő elbukik. Vagyis ami ezekben a történetekben fikatív és horrorisztikus, az éppen annyira komolyan veendő, mint a realista hangnem. Ez a tulajdonság az, ami miatt ezek a szövegek képesek túlmutatni egy pusztán realista alapokon nyugvó szépirodalmi kísérleten, és képesek egy olyan cselekményes kalandként működni, amelynek minden egyes mozzanatát élmény figyelemmel kísérni. *A Születésnap* című szövegben egy nagy erejű, furcsa figura végig a fiaként hivatkozik egy általa kitömött és felöltöztetett szalmabáburra, akinek a történet során időnként olvashatjuk a belső monológjait. Ez a szöveg némiképp más ritmusban ugyan, de nagyon hasonló vállalat tesz és hajt végre, mint amit *Az üres ház*: ki provokálja az olvasóból a fikatív szálak komolyan vételét. Ide sorolható továbbá a kötet talán legtúrelmebb írása, az

Immaculata is, amelyben egy kastélyban szolgáló fiatal dajka küzdelmeit kísérhetjük figyelemmel a pestisjárvány idején. Itt különösen fontos – és talán a szó legklasszikusabb értelmében véve meszeszerű – szerepet játszanak a történetben a főszereplő elbeszélő felügyeletére bízott személyek: a gróf kislánya és nagyanyja, akik a közöttük fennálló rokoni kapcsolat ellenére nagyon hosszú ideig nem láthatják egymást. A meseterápia szempontjából különösen csábító – külön írást igénylő – kihívás lehetne végiggondolni, hogy ebben a történetben pontosan ki segít kit, ami viszont biztos, hogy a kötet legizgalmasabban megírt darabjáról beszélünk – mind technikai, mind pedig tartalmi szempontból.

És ahogyan a *Házörzök* és *A sikoltó* című korábban említett darabok túlírtnak bizonyulnak, éppen úgy bírnának el valamivel többet a *Szent Antal tüze* és a *Made by God* című történetek. Előbbi talán a kötet legkönnyedebb darabja, amely egy vidéki könyvtárosnő sajátos bosszúját írja le, miután megtudja, hogy karótnyelt felettese elbocsátani készül őt az állásából. A misztikum vezérfonalát éppen a főszereplő kezébe adni már-már túlságosan hálás elbeszélői szemszöveget eredményez, emiatt csattan ez a történet valamivel kisebbet a többinél. A *Made by God*dal hasonló a helyzet: az elfelejtett zsidó temető halottainak nyugalma érdekében az itt fontos szerepet játszó alkuk kizárólag a misztikus szál teremtményei

között köttetnek meg, vagyis a rejtély megoldása kevésbé érzelmi alapú, sokkal inkább pragmatikus, ez pedig némileg csökkenti a teljesítendő feladat leírásának varázsát.

Talán ez a bizonyos feladat az, ami *A sikoltó* legfontosabb kulcsszava. Ezeknek a történeteknek a rejtélyei mind-mind valamiféle megoldandó feladatot, kihívást jelölnek, amellyel a főszereplőknek épp úgy meg kell – vagy legalábbis érdemes – küzdeniük, ahogyan az olvasóknak is. És ahogyan a feladat, úgy általában a megoldás is megtalálható bennük. Az egyetlen kérdés, hogy olvasóként képesek vagyunk-e bizalommal és kíváncsisággal igent mondani erre a misztikumra és horrorra, amely amennyire indukátora is a váratlan feladatoknak, éppen annyira képes hűségés úti-

társként is kísérni bennünket az általa gerjesztett félelmek útján. Az erre való fogékony-ság pedig lényegesen kevésbé az esztétikum, sokkal inkább a pszichikum kérdése. A pszichikumra tett hatás kijelölt irányai pedig mindenképpen ígéretesek. Annak ellenére, hogy arányaiban a kötet hét történetéből négy játszhatott volna finomabban is a hatások kiváltásával, a másik három annyira beletalált ebbe a bizonyos pszichikai szükségyszerűségbe, hogy a bizalom magától értetődő: Szemethy Orsi rémno-velláinak helye van a magyar irodalomban. ■ ■ ■

■ **Stermeczky Zsolt Gábor** 1992-ben született, Budapesten él. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem esztétika szakos hallgatója volt.

Nem üt kezünkre a külvilág

A bban a szerencsésen szerencsétlen helyzetben kaptam „kézhez” Szálínger Balázs *Koncentráció* című kötetét, hogy azelőtt én jóformán semmit nem olvastam a szerzőtől. És a példányom sem a legékesebb, valójában egy testetlen pdf fájl, amit viszont megtartok magamnak. Ezért a könyvélmény számomra sem mint „egyszerűségében vonzó”, „igényes” és „filigrán” matéria,* sem mint magánkiadású, közösségi esemény nem volt része az olvasói élményemnek. Mégis, látva a könyv végén az első háromszáz előfizető névsorában 1-2 ismerősömét, illetve a magánkiadás pozitív visszhangú gesztusa miatt nem tudok nem naivan, kívülről, de minden érdeklődéssel fordulni a kötethez.

Ahogy közelíték kívülről, rögtön a kötet elején, egy több oldalas versben egy másik, hasonlóan kívülről közelítő hanggal találkozom, aki arról mesél: *Vegegyvárosiakkal verődtem társaságba*. Ahogy mesél, kiderülnek róla olyan karakterjegyei, mint a felmérő távolságtartása és ma-

Szálínger Balázs:
Koncentráció
Magánkiadás,
Keszthely, 2022

gabiztos nyelvi egyszerűsége, valamint rögtön feltűnik egy metsző, iróniába burkolt szomorúság is, melyen zavartalanul vibrál a hang rezignáltsága. Ahogy követem ezt a hangot, egyre inkább a forrása érdekel, az a pont, ahol emberré válik. És hamar felfedezem az embert rejtegető, magát leleplező szarkazmusát is, amely vádol, de nem ítélkezik, valamint egy mélyre ásott, személyes küzdelmet afelett, hogy a hang számára minden megidézett alak, verselem saját fájdalmának a forrása. Vagyis a verset így zárja: *Aztán ők is az én fájdalommam lesznek*. Így jutok el két felfedezéshez.

Az első, hogy a hang távolságtartása állandó, a második, hogy továbbra sem a szavak tárgyát keresem, a vers eseményét sokkal előrébb helyezem, a hang feszült visszatar-tásába. Miért? Mert olvasva

a kötetet, azonnal egyértelművé válik, hogy ezek szinten műszerrel kimutathatóan jól megírt versek. Egy stabil toll munkája, melynek játékos, szóképző nyelvezete ki-válóan egyensúlyozza a humor, a cinizmus, a próféta és a merengő regisztereit. Szimbólumai színesek és érzékle-tesen választottak, akkor is, ha általában jólesően defini-álatlanok maradnak, vagy éppen kifulladásukkal számol el: *És már nincs is olyan, hogy Szimbólum, mert tíz év az életéből, az van, / S a maga tíz-ségében egyszerűen / Csak ott van az egész (Nagyszerű folyamat)*. Témái pedig tágak, a vegyesvárostól az agrársiva-tagokon át a moszatok öle-léstanáig terjednek, a versek mégis egyazon ország tájaiba karcolt korrajzok.

A vegyesvárosiakkal való találkozás után az elbeszélő hang, mielőtt megnyitná a kötetet, a térképekről mesél: *Minden térkép isten-ábrázolás (...) Megmarattatásaink lelki feldolgozása, / Istentelen és Isten nevében farkas emberek / Gyilkos tüzei mind-mind mesékké szelídü- nek / Térképeken, gyerekszobák falán*. Mindez a távolságtartó leírás, madártávlati szemlélés, a minden terület (és idő) történelmi látótérbe helyezése, mind az a pontosság és éles-ség, mellyel a versek témái- kat láttatják, nagyon magas szinten űzött jegyei a kötet-

* online forrás: <http://alfoldonline.hu/2022/06/korkerdes-szalinger-balazs-koncentracio/>, utolsó megnézés: 2022.09.09.

nek. Az is, ahogyan mindezt egyszerre képes egyensúlyban tartani úgy, hogy az ezeket elbeszélő hang önmagától sosem távolodik el, vagyis hogy végig úgy és ugyanazon a nívón szól, amin legelőször megszólalt. Ugyanakkor sosem fordul maga ellen, nem jelent önmaga számára kihívást sem, nem botlik, nem hanyatlik, nem tévelyeg, hanem – tárgyához mérten közelebb vagy távolabb – egyeneslő légirányban halad. Egy ennyire ellenállásmentes közegben nehéz nem olvasóként is mesévé szelídülve tekinteni azokra a szomorú, könyörtelen vagy reménytelen folyamatképekre – jelenünkre –, melyeket a versek exponálnak. Ettől pedig egy kényelmetlen feszültség járja át az egész kötetet: egyik oldalon állandó jelenünk leg-sötétebb árnyrajza, melyet azonban egy olyan nyelv ír le, amely távolságtartása miatt nem konfrontálódik tárgyával. Ez az ellentmondás teremti meg a feszültséget; a verseket, melyek cinizmusmentes, de könyörtelen korrajzok, kritikák és szarkasztikus tájképek, melyekből a kétségbeesés épp annyira sugárzik, mint a remény és a vágyakozás – mindezeket egy annyira megmunkált nyelv beszéli el, mely végtelenül tudatos felépítettségében megközelíthetetlené válik. Ez a távolságtartás azonban nem csak egy módja, hanem lényege a nyelvnek.

Mintha sosem sejlene fel egy test a hang mögött, mely kockára lenne téve. Mint ha ez a meg nem jelent test egy visszatartott, realizálatlan lehetőség lenne, melyből ami leginkább hiányzik, az a test sérülési felülete. Ebben a hiányban összpontosul a kötet minden feszültsége. Abban, hogy a hang, bármit mond, nem tud sérülni. Az elbeszélői hang mögött ezért láthatatlan az a folyamat, vagy eredő, amely arra indította, hogy az egyetemes emberi rosszat elbeszélje. Nem látom a munkát, csupán a megmunkáltságot, amely elfedi azt az előzetes, formátlan és nyelvtelen állapotot, melyből aztán egy világban körbenézett, és érezhetően kétségbeesett ember szavai lesznek. Kétségbeesése, mely humánuma és végtelen társadalmi érzékenysége.

Nehéz azonban mindezt kritikaként megfogalmazni. Nem csupán a probléma nehezen megfoghatóságából adódóan, hanem mert a kötet, a versanyag, a nyelv, mégis önmagáért beszél. Ezek a versek, saját tényszerűségükben állva, lényeges és releváns, szórakoztató és érzékletes kritikát fogalmaznak meg jelenünkről, úgy hogy közben változatos, mégis koherensen egységes regiszteren szólnak, nem törnek ki magukból, sem tájidegen babérokra, azok, amik: jó versek, magas fokon megírva. És persze nehéz azt az írói at-

titúdót is kritika alá venni, amelyben az önelidegenedő irónia és egy korszak kritikus tájleírása elsőbb fokon szervezi a szöveget, mint egy vélt szubjektum előttről érzett esendőségének feltárása, hiszen ez egy tökéletesen elfogadható és releváns alkotói döntés. Már csak azért is, mert a könyv sosem szü-

nik meg reflektálni a távolságra. A Mikes Kelemen-szövegek mint fiktív verslevelek és száműzetési monológok éppen a fent leírtakat hozzák folyamatos játékba az aktualizáció mint tér- és időbeli áthidalás őszinteségével és iróniájával. A reflexió azonban nem csupán a távolságra terjed ki, hanem a kötet minden elemére. A versek saját világukban mindent pontos megfigyelés és bírálattal alá vesznek, mely koncentrált munka eredménye egy olyan fajta szerkesztett-

ség, egy tapintható gondolati háló, melynek merevségét egy folyamatosan alkotó, játékos, megszólalásokban és regiszterekben ugráló nyelv lazítja fel. Ezért tudnak szinte minden elemükben működni a *Koncentráció* versei. Mindebben a szerkesztettségben azonban nehéz felfedezni, hol vannak a versek kockázatvállalásai és valódi tétjei. A látvány mellé, melyben jelenünk minden árnyadala lelepleződik, folyamatosan társul egy olyan leplezett ember tekintete, aki mintha hátulról, a dolgok mögül, egy idegen hátországból tekintene a versekben lezajló eseményekre. És, bár ez a pozíció minden jel szerint intencionális, hiszen Mikes Kelemen száműzetésében Törökország éppen ezt a számunkra idegen hátországot jelenti, ez nem jelenti azt, hogy alteregója, aki valójában elbeszéli a verseket, ne hiányozna – minden várakozással, hogy megjelenjen – verseiből. A legnehezebb mégis mindezt az embernek felróni, aki érzékenyen nyúl érezhetően nehéz témákhoz, aki az írás intimitásában valóban magába fogadja ezeket, és úgy dönt, hogy csupán egy erős nyelvszűrőn viszi át élményeit műveibe, nem adva magának további sérülési felületet. Még ha nem is lenne szó versekről, és közléről ismernék ilyen helyzetben lévő embert, a magam rövid huszonnegy

ével akkor sem tudnék fellette ítéletet mondani.

Természetesen, térképet rajzolok én is. Ahogy mondtam, a versek eseményét az egész kötet olvasása alatt a hang feszült visszatartásába helyezem. Mely – és ezeket mindennél fontosabb kiemelni – nem jelenti azt, hogy ez a végig jelenlevő feszültség ne lenne állandó hajtóereje is a szövegeknek, hogy ne keresném azt az érezhetően távol tartott helyet, melyben magamat érezhetem, vagyis hogy ne sarkallna empátiára. Nem jelenti továbbá azt sem, hogy a feszültségre sosem érkezne feloldás. Ellenkezőleg, több olyan mozzanat, sor, vagy egész vers áll a kötetben, mely esetenként nemcsak, hogy az egész távolságtartó ars poetica programot teljesíti, de mindezen felül olyan hangon szólal meg, melynek érzelmi színezetével ha akarnék, sem tudnék nem rezonálni. Példa erre az *Evolúció* című vers egyszerű, kérdező rezignáltsága, vagy a *Kampányballada AJÁNLÁS*-ának kifordított, mégis megrendítő imája: *Adj egészséget és hitet, tudjalak jól szeretni, / S hogy mit tennem kell, azt meg merjem tenni, / Hazudni és uszítani jöttem a te nevedben, // Tégedet a te híveiddel közvetetni meg. Alád hajlok, fenséges úr, szeretlek, / És méltatlan ázom benned, ahogy májusban / Legjobb égbolt alatt áz-*

nak a szürke kertek. / Engedj olyannak lennem, amilyennek / (Mert te vagy a jóság) nem is szerethetsz engem. De előfordul olyan is, ahol az egész szerkezet megbomlani látszik, mintha az állványzat ledobná a terhét, úgy, mint az elbeszélő a *Karácsonykor a hazám, / Mint egy haldokló csillag, óriásira nő* kezdetű versben, mely robbanás utáni felütésével éppen az elbeszélő izolációját taglalja, vagyis az elbeszélő éppen ebben a hiányban ölt testet. Ezért a *Haldokló csillag, óriásira nő* versben helyet kaphat egy olyan gyengébb, komponálatlan strófa is, melynek esendőségében mégis megtaláltam azt, amit, akit kerestem: *Öregszem. Már csak láncaim csörgésében bízom, / S abban, hogy nem tudok nem divatos lenni. / Rendes merlot helyett mindig valami / Elbaszott kísérteti vörös cuvée.* Vagyis vannak kivételek. Térképet rajzolok tehát én is, melynek tájaiban való eligazodáshoz, mivel nem járni amúgy sem tudjuk, feltétlenül érdemes magunk mellé venni Szálinger Balázs kötetét. ■ ■ ■

■ Szabó Máté 1997-ben született Budapesten. Tanulmányait jelenleg az ELTE Esztétika szakján folytatja, mellette a Nincs online folyóirat olvasó-szerkesztője. Verseket, kritikákat, tanulmányokat ír. A szerző a cikk megírása közben Oláh János-ösztöndíjban részesült.